

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Rusko a hybridní válka: je hybridní válka v
portfoliu ruské zahraniční politiky?**

Kristýna Paidarová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Rusko a hybridní válka: je hybridní válka v
portfoliu ruské zahraniční politiky?**

Kristýna Paidarová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím odborné literatury a zdrojů uvedených v seznamu, který je součástí této diplomové práce.

.....
Kristýna Paidarová

V Plzni dne 15. 5. 2020

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za metodické vedení práce, cenné rady a připomínky.

ÚVOD.....	1
1 VÝVOJ A KRITIKA POJMU HYBRIDNÍ VÁLKA.....	8
1.1 HYBRIDNÍ VÁLKA: OD GUERILL PO TZV. „RUSKOU HYBRIDNÍ VÁLKU“	8
1.1.1 Vývoj pojetí hybridní války do Ukrajinské krize.....	9
1.1.2 Vývoj pojetí hybridní války po Ukrajinské krizi.....	18
1.1.3 „Gerasimova doktrína“ = „ruská hybridní válka“?.....	22
1.2 RUSKÉ POJETÍ HYBRIDNÍ VÁLKY.....	23
1.2.1 Ruský vs. západní koncept hybridní války.....	26
1.3 KONCEPT HYBRIDNÍ VÁLKY A JEJÍ OPERACIONÁLNÍ DEFINICE PRO ÚČELY TOHOTO VÝZKUMU.....	27
2 RUSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA.....	29
2.1 DEFINICE RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY.....	29
2.2 AKTÉŘI RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY.....	31
2.3 RUSKÁ VOJENSKÁ DOKTRÍNA.....	35
2.4 RUSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA = „ACTIVE MEASURES“?.....	36
3 HYBRIDNÍ VÁLKA VE VZTAHU VŮČI NATO.....	38
3.1 NEVOJENSKÉ PROSTŘEDKY.....	39
3.1.1 Informační prostředky.....	40
3.1.2 Ekonomické prostředky.....	51
3.1.3 Politické prostředky.....	56
3.2 VOJENSKÉ PROSTŘEDKY.....	61
ZÁVĚR.....	65
SEZNAM LITERATURY.....	71
RESUME.....	96

ÚVOD

Na přelomu let 2013 a 2014 došlo na Ukrajině k eskalaci nevole opozice proti tehdejšímu proruskému prezidentovi Viktoru Janukovyčovi. Tehdejší rozhodnutí V. Janukovyče o odkladu plánovaného podpisu dohody o přidružení Ukrajiny k Evropské unii zažehlo vlnu demonstrací (Šír 2017: 55). Demonstrace podporující prozápadní směřování Ukrajiny nicméně nebyly v zájmu ruského establishmentu. Odstranění Janukovyče a potenciální prozápadní směřování Ukrajiny by pro Rusko znamenalo ohrožení národních zájmů v regionu. Udržení vlivu a postavení Ruské federace (RF) v regionu by mohlo být ohroženo například neprodloužením či úplným vypovězením smlouvy o ruské námořní vojenské základně na Krymském poloostrově¹. Rusko proto nenechalo události na Ukrajině z přelomu let 2013 a 2014 bez povšimnutí a aktivně se do nich zapojilo (Běrziņš 2014: 3).

V následujících měsících byla už tak vyhrocená politická a sociální situace na Ukrajině silně poznamenaná dalšími událostmi. V průběhu února a března 2014 v době po krymském referendu Rusko anektovalo Krymský poloostrov. Později v dubnu 2014 vypukla válka na východě Ukrajiny a proruskými separatisty byly obsazeny dvě ukrajinské oblasti – Doněcká a Luhanská. V témže měsíci došlo za ruské účasti k vyhlášení nezávislé Doněcké lidové republiky a Luhanské parlamentní republiky (Fjodorov 2017: 126–128).

Výše zmíněné události vyvolaly diskuzi v akademické i politické sféře euroatlantického prostoru o roli a vlivu Ruska na dění na Ukrajině. Všeobecný zájem také vyvolalo rozdílné vnímání událostí z ruské a „západní“ strany. Z ruského pohledu měla anexe „rusky mluvícího Krymu“ představovat pouze vyslyšení těch, kteří se „obrátili na Rusko se žádostí

1 Mimoходом, o postavení Ukrajiny v očích ruských politiků se zmiňuje například i H. Kissinger (2016: 61), který uvádí, že Rusko považuje Ukrajinu za „neodlučnou součást vlastního dědictví“.

o pomoc při obraně svých práv a životů“ (Putin 2014). Anexe tak měla vytvořit podmínky, při kterých obyvatelé Krymu mohli „poprvé v historii pokojně vyjádřit svou svobodnou vůli ohledně jejich vlastní budoucnosti“ (Putin 2014). Nejen z euroatlantického prostoru se však ozýval nesouhlas s ruským postupem vůči suverenitě Ukrajiny. Tehdejší prezident USA Barack Obama (2014) označil krymské referendum za „jasné porušení ukrajinské ústavy a mezinárodního práva“. Stejně stanovisko vůči ruské vojenské akci na poloostrově Krym zaujalo i NATO, které ji označilo za porušení mezinárodního práva, jež současně rozporuje i zásady Rady NATO-Rusko a Partnerství pro mír (NATO 2014). V rámci OSN pak Rusko úspěšně vetovalo rezoluci Rady bezpečnosti OSN, která měla vyzvat členské státy OSN k neuznání krymského referenda (OSN 2014). O několik dní později nicméně v rámci Valného shromáždění OSN proběhlo hlasování o přijetí nezávazné rezoluce nazvané Územní celistvost Ukrajiny, která vybízela státy a mezinárodní organizace k neuznání krymského referenda a která označovala ruskou anexi Krymu za nezákonnou (OSN 2014a). Reálný dopad na dění na Ukrajině však rezoluce neměla.

Rok 2014 se proto stal milníkem v chápání ruské zahraniční politiky vůči Ukrajině a zároveň představoval i milník celkového pohledu na evropskou bezpečnost a roli Ruska v ní. V návaznosti na diskuzi o způsobu zasahování RF do vnitřních záležitostí Ukrajiny se na Západě začalo debatovat o tom, jak rusko-ukrajinský konflikt nazývat. Jakkoli se tato debata může zdát na první pohled irelevantní, opak je pravdou.

Roli Ruska na území Ukrajiny zpochybňoval jen málokdo, nicméně o tom, jak ruské aktivity na Ukrajině nazývat, nepanovala mezi odbornou veřejností shoda. Výzkumník András Rác (2015: 40–41) toto demonstruje na několika příkladech. Britská soukromá zpravodajská služba *IHS Jane's Information Group* označila krátce po březnových událostech ruské kroky za „nový přístup válčení“ (*novel approach to warfare*). Lotyšský analytik Jānis

Bērziņš ve své studii z dubna 2014 použil termín „válka nové generace“ (*new generation warfare*). K tématu se později téhož roku vyjádřili i výzkumníci Mark Galeotti a Peter Pomerantsev, kteří využili pojmu „nelineární válka“ (*non-linear war*). Zpravodajský blog *The XX Committee* situaci na Krymu a Donbasu nazval jako „speciální válka“ (*special war*). Další označení rusko-ukrajinského konfliktu pak aplikoval nizozemský generál Frank van Kappen v dubnu 2014, a to „hybridní válka“ (*hybrid war*). Termín „hybridní válka“ později pro označení ruských aktivit na Ukrajině používá i sám Rác a přebírají ho do svých slovníků i jiní autoři (např. Galeotti, Fridman, a další). O zásadní rozšíření pojmu „hybridní válka“ ve spojení s ruskými aktivitami na Ukrajině se nicméně zasloužilo NATO, které si tento pojem osvojilo a aktivně ho používá od července 2014 (NATO Review 2014).

Postupem let se propojení termínu „hybridní válka“ s aktivitami ruské zahraniční politiky rozšířilo z úrovně odborných a politických debat do řad veřejnosti a koncept hybridní války se značně popularizoval. Stal se zároveň slovním obratem, jenž se začal aplikovat na celou řadu zahraničněpolitických kroků Ruska. Postupně se propojení hybridní války či jejích prvků a ruské zahraniční politiky nevztahovalo pouze na události týkající se tzv. Ukrajinské krize (viz např. Rauta 2019; Fabian 2019; Magda 2016), ale například i na ruské angažmá při volbách prezidenta Spojených států amerických v roce 2016 (Bicker 2017), na volby do Evropského parlamentu v roce 2019 (European Commission 2019; EFIS 2019: 39–42) a zpětně i na kybernetické útoky proti estonské vládě z roku 2007 či na rusko-gruzínský konflikt z roku 2008 (NATO Review 2014). Na popularitě tak nabral koncept hybridní války vedené Ruskem proti euroatlantickým strukturám s cílem realizovat ruské mocenské ambice. Tento pohled na koncept hybridní války proměnil vnímání evropské bezpečnosti a stal se jak fenoménem v bezpečnostních studiích, tak i předmětem bezpečnostních analýz a strategických dokumentů

států a institucí v euroatlantickém prostoru (viz např. Ministerstvo obrany ČR 2017; HM Government 2015; NATO 2014a).

Pod hlavičku hybridní války se postupně začalo řadit téměř vše od šíření mystifikujících zpráv přes ekonomický nátlak, diplomacii až po užití vojenské techniky a zásah neoznačených vojáků. To vedlo k tomu, že termín „hybridní válka“ jako takový začal podle některých výzkumníků působit velmi obsáhle a ztratil výpovědní hodnotu. Tento a další faktory mimochodem kritizují i mnozí představitelé odborné veřejnosti (např. Bērziņš 2015; Tuck 2017). V návaznosti na to se rozvinula diskuze o relevantnosti konceptu hybridní války jako takového a o tom, jak se postupně bude vyvíjet jeho význam.

Vývoji a kritice tohoto konceptu je věnován prostor dále v práci. Zmiňme jen na úvod nesouhlas některých výzkumníků se samotným slovním spojením „hybridní válka“. Příkladem je příspěvek výzkumníků Oscara Jonssona a Roberta Seelyho v časopise *Journal of Slavic Military Studies*, kteří raději operují s termínem „plnospektrální konflikt“ (*full spectrum conflict*). Jedním z jejich několika argumentů je například ten, že upřednostňují slovo „konflikt“ před slovem „válka“, protože „mnohé z prostředků mají nenásilný charakter a standardním západním způsobem chápání války je násilí“ (Jonsson – Seely 2015: 6).

Na Západě se pomalu začal utvářet narativ o konceptu „ruské hybridní války“, který se postupně dostal z odborných kruhů do veřejného prostoru. V médiích či na veřejných setkáních dochází k téměř běžnému propojování termínu hybridní válka se zahraničněpolitickými aktivitami RF. Často se v tomto kontextu hovoří právě o událostech na Ukrajině, zejména pak o těch z roku 2014, které jsou zmíněny na počátku tohoto úvodu. Na veřejnosti se lze běžně setkat s názory těch, kteří věří, že Rusko své zahraničněpolitické aktivity cílí na rozklad západních euroatlantických struktur právě pomocí hybridních hrozeb, potažmo hybridní války. Pomalu se dostáváme do situace,

kdy se diskuze o hybridní válce stává chaotickou a termín samotný ztrácí na výpovědní hodnotě. Je tedy ze společenského i badatelského hlediska žádoucí věnovat se problematice propojování konceptu hybridní války s ruskou zahraniční politikou nejen ve vztahu k suverenitě Ukrajiny, ale i jiných států a dalších aktérů mezinárodního systému.

Výše uvedené argumenty nutí k zamyšlení nad tím, do jaké míry je spojování ruské zahraniční politiky a konceptu hybridní války opravdu realitou. Cílem této jednopřípadové studie ruské zahraniční politiky je analyzovat, zda se v portfoliu ruské zahraniční politiky ve vztahu ke strukturám Severoatlantické aliance objevují atributy tzv. hybridní války. S ohledem na výzkumnou otázku lze konstatovat, že tato jednopřípadová studie ruské zahraniční politiky se pohybuje na pomezí mezinárodních vztahů, bezpečnostních studií a analýzy zahraniční politiky.

Pro dosažení cíle předložené studie je třeba nejdříve vymezit operační definici a znaky konceptu hybridní války a ruské zahraniční politiky. Tato studie je tak vyjma úvodu a závěru rozdělena do tří základních částí. První část obsahuje průřez odbornou literaturou zabývající se konceptem hybridní války. Zejména pak vývojem a kritikou konceptu od zrodu moderní podoby tohoto konceptu na počátku třetího milénia až po současnost čili rok 2020. V tomto bodě je třeba poznamenat, že je v této kapitole reflektováno i odlišné pojetí konceptu hybridní války z ruské a „západní“ strany. Na konci kapitoly vymezují na základě uvedené literatury definici hybridní války, kterou aplikují ve třetí části práci. Druhá část definuje, co tato studie považuje za ruskou zahraniční politiku a jaké instituce, potažmo aktéři oficiálně či neoficiálně vykonávají zahraniční politiku Ruské federace. Třetí část empiricky analyzuje ruskou zahraniční politiku a její vztah k hybridní válce. Konkrétně zkoumá, zda Rusko ve svých zahraničněpolitických aktivitách vůči Severoatlantické alianci opravdu užívá prostředků hybridní války. Pokud ano, tak bude na základě analýzy určeno, které aspekty

hybridní války odpovídají ruské zahraniční politice a jak se konkrétně projevují.

K zodpovězení výše položených otázek jsou použity kvalitativní metody sběru dat, jako je studium a analýza dokumentů. Dokumenty jsou myšleny neosobní, oficiální primární i sekundární písemné texty. Těmi jsou úřední dokumenty, obranné strategie států a mezinárodních institucí. Dále jimi jsou odborná literatura a analýzy bezpečnostních a zpravodajských služeb, think tanků, výzkumných institutů, které jsou obsahově relevantní k tématu. Studie pracuje také s audio/videozáznamy či přepisy odborných konferencí, oficiálních projevů oficiálních představitelů států a mezinárodních institucí, případně rozhovorů s nimi. V neposlední řadě s ohledem na povahu studie pracuji také s výstupy masových médií vztahujících se k tématu.

Pro tuto studii je využita zejména primární literatura, jako jsou odborné články, monografie autorů zabývajících se problematikou Ruska, ruské zahraniční politiky a konceptem hybridní války. Mezi tyto autory patří například Mark Galeotti, William Nemeth, James Mattis, Frank Hoffman, András Rácz, Jānis Bērziņš, Valerij Gerasimov, Oscar Jonsson, Bettina Renz, Hanna Smith a další. V omezené míře je použita také sekundární literatura. Mezi další zdroje informací patřila média, oficiální webové stránky a dokumenty euroatlantických institucí, států, zpravodajských služeb, think tanků a výzkumných ústavů. Vzhledem k tomu, že se jedná převážně o cizojazyčné zdroje, texty a promluvy byly přeloženy do češtiny za využití vlastní znalosti anglického a ruského jazyka s asistencí dalších překladových pomůcek. Některé anglické či ruské termíny, které nemají doslovný ekvivalent v českém jazyce, byly ponechány v originálním jazyce. Vlastní jména a názvy cizojazyčných publikací jsou ponechány v originále, přičemž ty ruské jsou přepsány pomocí české fonetické transkripce. Cizojazyčné názvy a termíny jsou označeny kurzívou.

V práci jsou termíny hybridní válka, hybridní hrozby a hybridní vedení války považovány za synonyma. Důvodem je to, že s těmito termíny stejným způsobem nakládá i velká část odborné literatury.

1 VÝVOJ A KRITIKA POJMU HYBRIDNÍ VÁLKA

Tato kapitola definuje, co je podle odborné literatury a dalších relevantních zdrojů koncept hybridní války, jeho vznik a přerod od obecného konceptu války budoucnosti ke ztotožnění s ruskými zahraničněpolitickými kroky. Obsažena je i podpora a kritika termínu. Na úvod této kapitoly je třeba zmínit, že když hovoříme o konceptu hybridní války, je třeba rozlišovat dva základní úhly pohledu. S trochou nadsázky se dá hovořit o západním a ruském konceptu hybridního válčení. Pojetí a vývoj obou konceptů se vzájemně odlišují. V této kapitole je uveden přehled vývoje západního konstruování hybridní války od počátku 21. století do současnosti. Samostatně je krátce reflektován také odlišný pohled na koncept hybridní války z ruské perspektivy.

Vzhledem k velkému množství literatury existující na téma hybridní války nelze do této kapitoly zahrnout každého autora či organizaci, která se tématu věnuje. Byli tedy vybráni ti autoři a organizace, kteří jsou považováni za průkopníky ve formování konceptu hybridní války. Velký nárůst odborné literatury na téma Rusko a hybridní válka se projevil i na počtu a kvalitě definic konceptu hybridní válka. Mnoho definic a jejich přizpůsobování „k obrazu svému“ spolu s širokým pojetím konceptu měly do jisté míry za následek ztrátu výpovědní hodnoty termínu. Přemíra definic a širší konceptu pak vedla k tomu, že je prakticky nemožné vyznačit jasnou hranici mezi hybridní válkou a dalšími taktickými/strategickými koncepty. Proto je v poslední části této kapitoly určena operacionální definice hybridní války, která je následně použita v empirické části práce.

1.1 Hybridní válka: od guerill po tzv. „ruskou hybridní válku“

Tato podkapitola pojednává o vývoji konceptu hybridní války od počátku třetího milénia až po současnost, čili rok 2020. Ve vývoji moderního

konceptu hybridní války lze zaznamenat jeden zásadní milník, tím je Ukrajinská krize. Další důležitou součástí odborné diskuze o konceptu je také tzv. „Gerasimova doktrína“. Podkapitola je proto rozdělena do tří částí. První část se zabývá vývojem pojetí hybridní války do Ukrajinské krize. Druhá část pak vývojem pojetí hybridní války po Ukrajinské krizi. Třetí část stručně zmiňuje tzv. „Gerasimovu doktrínu“ a její vztah ke conceptualizaci hybridní války.

1.1.1 Vývoj pojetí hybridní války do Ukrajinské krize

Pojem hybridní válka je poměrně nový fenomén, který je hojně jmenovaný v současných bezpečnostních analýzách a strategických dokumentech různých západních entit. Přestože všeobecné pozornosti se na Západě termínu hybridní válka dostalo po ruské anexi Krymského poloostrova, v západní akademické a vojenské sféře se s tímto termínem začíná operovat již dříve. Západní koncept hybridní války se začal utvářet na amerických vojenských školách po roce 2000. Za hlavní představitele západní conceptualizace hybridní války jsou považováni William J. Nemeth, Frank Hoffman a James Mattis. Kořeny konceptu nicméně sahají až do minulého století, do posledních let studené války. V této době vznikl koncept války čtvrté generace. O několik let později, v 90. letech, jsou utvořeny koncepty tzv. *net-centric warfare*, *unrestricted warfare* a *compound warfare*. Na tyto koncepty pak po roce 2000 navazují američtí vojenští stratégové, kteří pomocí „syntézy“ čtyř výše zmíněných konceptů formují západní koncept hybridní války (viz níže).

A. Rác (2015: 28) uvádí, že pojem hybridní válka poprvé používá William Nemeth ve své závěrečné práci *Future War and Chechnya: Case of Hybrid Warfare* na Montereyské *Naval Postgraduate School*. Nemeth (2002: 4–5, 71–72) zde na příkladu čečenského povstání popisuje možnou podobu budoucího válčení, na kterou se má Západ připravit. Čečenská společnost zde figuruje jako tzv. „hybridní společenství“, které

v separatistickém boji proti ruské dominanci vedlo hybridní válku v podobě partyzánské války. Hybridnost takového typu společnosti tkví v tom, že se pohybuje na rozhraní mezi moderní a tradiční společností a je silně ovlivněna dominantním náboženstvím. Pohledem západní optiky se tato společnost jeví jako nestabilní a anarchická, i když tomu tak ve skutečnosti být nemusí. V „hybridním společenství“ jsou pak válka a násilí přijímány jako normální, což má souviset s vazbou na tradiční kořeny takového společenství. Přestože čečenské „hybridní společenství“ vyzdvihuje své tradiční hodnoty, obsahuje i prvky moderní společnosti. Tyto prvky jsou zabudovány do tradičních klanových a rodinných vazeb, na kterých je čečenská společnost postavena.

Jako projev moderny označuje Nemeth (2002: 72–73) i využívání moderních technologií. Nejnovější moderní technologie jsou pak používány zejména na úrovni státu, tak aby vyhovovaly tradičnímu nastavení společnosti a umožňovaly centrální vládě kontrolovat obyvatelstvo. Takové „nastavení“ společnosti má pak současně vliv na utváření konkrétní armádní kultury v daném „hybridním společenství“. Čečenské „hybridní společenství“ si tak vybuodovalo unikátní strukturu efektivního hybridního válčení, které je do velké míry závislé právě na silných tradičních klanových a rodinných vazbách a dominantním náboženství.

Hybridní válčení, které Nemeth (2002: 29) nazývá jako tehdejší formu partyzánské války v Čečensku, jež „je pokračováním (typu) předstátní války², která se stala účinnější, protože obsahovala moderní technologie i moderní mobilizační metody“. Čečenci tak díky moderním technologiím, znalosti terénu, jednotě a využití podpůrných prostředků, jako byly psychologické a informační operace, dokázali úspěšně vést guerillovou válku proti výzbrojí i počtem silnějším Rusům. Dokázali také správně využít vnější podpory ze stran nestátních aktérů typu Taliban či nezápadních států. Organizovaný

2 Předstátní válka je podle W. Nemetha (2002: 56) vedena ve formě přepadení ze zálohy. Jako její hlavní výhodu pak vidí v tom, že nepříteli způsobí fyzickou i psychickou újmu.

zločin, atentáty, únosy, instalace bomb a min, terorismus, zapojení zahraničních bojovníků, znalost nepřítele a schopnost správně zacílit na ruskou společnost představovaly jedny z prostředků, které zvyšovaly efektivitu čečenských operací (Nemeth 2002: 55–56, 59–61).

Dalším pomyslným milníkem ve vývoji pojmu hybridní válka byl rok 2005. V listopadu 2005 vyšel článek *Future Warfare: The Rise of Hybrid Warfare* v časopisu *Naval Institute Proceedings*. Jeho autory jsou generál James N. Mattis a americký vojenský teoretik a bezpečnostní analytik Frank Hoffman. Autoři v článku navazují na americkou zkušenost z Iráku a Afghánistánu. Odkazují v něm také na novou Národní obrannou strategii USA z roku 2005, která začala zohledňovat i nekonvenční / netradiční hrozby, které přicházejí ze strany nestátních aktérů. Tento krok byl podle nich nutný, protože bylo velmi nepravděpodobné, že by Spojené státy musely v budoucnu čelit přímému útoku ze strany státního aktéra. Naproti tomu stále vzrůstá riziko zejména nekonvenčních a nepravidelných hrozeb. Výsadnímu postavení se tak podle autorů v budoucnosti dostane zvláštnímu typu konfliktu, a to hybridní válce. Hybridní válce, v níž bude vyzyvatelem pravděpodobně nějaká radikální teroristická organizace, etnicky motivovaná paramilitantní síla či jiné ozbrojené skupiny, které budou používat tradiční zbraně zcela novým způsobem. Může se jednat o útoky kombinující sociální, politické a technologické síly s tradiční vojenskou silou, jež budou mířit například na infrastrukturu či dopravní sítě. Výjimkou ale nebudou ani dobře cílené psychologické a informační operace. Jako možnost zde zvažují i určitou formu ekonomické války nebo kybernetické útoky na vojenské a finanční cíle (Mattis – Hoffman 2015).

Obě výše zmíněné publikace mají dozajista své místo v historii konceptu hybridní války. Za stěžejní práci ve vývoji konceptu je však považován článek Franka Hoffmana z roku 2007 s názvem *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, který navazuje na publikaci Hoffmana

a Mattise z roku 2005. Hoffman (2007) zde popisuje měnící se charakter konfliktů třetího tisíciletí a upozorňuje na to, že v budoucnosti je třeba počítat s hybridními hrozbami, jež budou kombinovat různé taktiky a přístupy k válčení. Hoffmanův koncept hybridní války je utvořen kombinací různých konceptů válčení – války čtvrté generace Thomase Hammese (4GW)³, *compound war* a *unrestricted war*. V publikaci se zmiňuje také o konceptu *netwar* Johna Arquilla⁴. Zároveň reflektuje myšlenky obsažené v Národní obranné strategii USA⁵ z března 2005 (Hoffman 2007: 30). Pro pochopení Hoffmanova uvažování o konceptu hybridní války je třeba si nejdříve alespoň stručně představit jednotlivé teoretické proudy, se kterými Hoffman operuje.

Co se týče konceptu války čtvrté generace, Hoffman (2007: 18) definuje základ tohoto konceptu následovně: „podstatou [konceptu 4GW – pozn. autorky] je oslabování státu jako organizujícího a vládnoucího mechanismu, což má za následek vzestup nestátních aktérů, ochotných a schopných zpochybnit legitimitu státu“. Dále uvádí, že mezi prvky tohoto konceptu patří použití širokého spektra konvenčních a nekonvenčních prostředků (např. terorismu či informačních operací). Obsáhlá škála prostředků má napomoci „k oslabení politické vůle, delegitimizaci státu a podpoře vnitřního sociálního rozkladu“⁶ (Ibid.). Z 4GW Hoffman (2007: 30) do konceptu hybridní války přebírá „mlhavou povahu konfliktu a ztrátu státního monopolu na násilí“. Za mlhavou povahu, v originále *blurring nature of conflict*, Hoffman (2007: 18) označuje to, jak mizí hranice mezi válkou a mírem, či bojovníky a těmi, kteří se bojů neúčastní.

3 Mimoходом, polský výzkumník Andrzej Krzak (2018: 224) dokonce uvádí, že „válku čtvrté generace lze definovat jako hybridní válku, pokud vezmeme v úvahu jejich teoretické předpoklady“.

4 Hoffman (2007: 30) koncept *netwar* blíže nerozebírá, pouze zmiňuje, že z něj přebírá výhodu sítí. Pro definici konceptu viz např. Arquilla – Ronfeldt 2001.

5 Viz Ministerstvo obrany USA (2005).

6 Dále viz např. Phelan (2011).

Compound war neboli česky „složená/kombinovaná válka“ je typická využíváním pravidelných i nepravidelných sil a prostředků, které vzájemně strategicky kooperují a „bojují současně pod jednotnými rozkazy“ (Hoffman 2007: 20). Efektivita takového válčení pak tkví ve využití výhod obou typů prostředků k maximalizaci hrozeb⁷ (Ibid.). Hoffman (2007: 30) pro koncept hybridní války převzal z konceptu *compound war* „spojení konvenční a nekonvenční schopnosti, nicméně na nižším a více integrovaném stupni“. Společným klíčovým elementem obou konceptů je zapojení kriminálních aktivit, které „udržují hybridní síly“ či „usnadňují rozklad cílového národa“ pro limitování odporu nebo „porážku konvenčně orientované vlády“ (Hoffman 2007: 29–30).

Unrestricted warfare neboli „válka přesahující hranice“ je koncept dvou plukovníků Čínské lidové osvobozené armády Qiao Lianga a Wanga Xiangsuiho. Podstatou tohoto konceptu není vedení války bez jakýchkoli morálních či etických zábran, jak by se při zvážení názvu konceptu mohlo zdát. Oba autoři se snaží o rozšíření definice a uvažování o válce nad rámec tradičního uvažování. A jelikož si jsou vědomi globalizace a jejího dopadu na tradiční národní státy, propagují zakomponování nekonvenčních forem války do jednotného „balíčku“, který by přesahoval hranice tradiční podoby válek. Konkrétně se jedná o začlenění informační, finanční a obchodní války, případně jiných nových forem válčení. Za bitevní pole tento koncept nepovažuje pouze tradiční oblasti (země, voda, vzduch), ale i politiku, kulturu, ekonomiku a morálku. Úspěšnost takové formy války pak tkví v komplexnosti a asymetričnosti, zapojení více „bojišť“ najednou a nedostatečné připravenosti protivníka⁸ (Hoffman 2007: 22–24). Tyto charakteristiky pak podle Hoffmana (2007: 30) přebírá i koncept hybridní války.

7 Viz např. Huber (2002).

8 Dále viz např. Qiao – Wang (1999).

Hranice mezi představenými koncepty je v mnohém velice tenká a Hoffmanovo pojetí hybridní války se pohybuje na jejich pomezí a utváří tak velmi komplexní celek. Sám Hoffman (2007: 28–29) koncept hybridní války nazývá jako „multi-způsobovou“ válku, a to právě proto, že její aktéři spojují různé alternativní a jiné metody k jejímu vedení. Na rozdíl od většiny forem konfliktů tak hybridní válka maže hranici mezi odděleným využíváním pravidelných a nepravidelných prostředků a začleňuje je do jednoho celku. Nepravidelné prostředky už nejsou využívány jako pouhý doplněk k hlavním aktivitám, čímž také narůstá jejich důležitost. Hybridní válka může být dále vedena jak státními, tak i nestátními aktéry. Hoffman (2007: 29) proto definuje hybridní válku jako sloučení „škály různých způsobů válčení včetně konvenčních schopností, nepravidelných taktik a formací, teroristických činů včetně bezhlavého násilí a donucování a kriminálních nepokojů“ do jednoho celku.

F. Hoffman (2007: 35–41) nevnímá hybridní hrozby jako zcela nový fenomén 21. století a poukazuje například na irské povstalce v Britsko-irské válce 1919–1921, afghánské mudžahedíny v boji proti Sovětům v 80. letech 20. století či již zmiňované čečenské partyzány během Čečenských válek. Moderní hybridní hrozby 21. století jsou však nové stupněm vzájemné propojenosti a rozsahem využívání informací. Jako prototyp hybridního aktéra uvádí aktivity Hizballáhu v opozici vůči Izraeli. Zaměřuje se na to, jak Hizballáh dokázal využít moderních technologií, znalosti terénu a protivníka v kombinaci s guerillovými taktikami a vedením dalších informačních operací k výraznému oslabení silnějšího protivníka i částečnému vítězství. Konkrétně popisuje průběh Druhé libanonské války, jejíž výsledek nebyl jasným vítězstvím ani jedné strany. Poukazuje zejména to, že i když byl Hizballáh kapacitně slabší než Izrael, Hizballáh dokázal čelit útoku z Izraele a současně i vyvíjet na Izrael tlak. Na tomto příkladu tak Hoffman chtěl demonstrovat nutnost moderních konvenčních armád a stratégů připravit se

na možné budoucí konflikty vedené v podobném duchu. A to přesto, že podle jeho slov hybridní války v budoucnosti nenahradí konvenční války v plném rozsahu (Hoffman 2007: 43).

Z výše uvedeného lze vyvodit, že Hoffmanův koncept hybridní války se zabývá zejména vojenskými taktikami a operacemi v rámci určitého bitevního pole a vynechává politické, ekonomické či informační vlivy. Výzkumník *King's College London* Ofer Fridman (2017: 5) uvádí, že Hoffmanův koncept „nikdy neměl mít strategickou povahu“, protože jeho záměr byl podle Hoffmanových slov „vzdělávat se v tom, jak se lépe připravit na ten špinavý šedý fenomén a vyhnout se tím budoucnosti ve stylu Grozný, Mogadišo a Bint-Jbeil⁹“ (Frank Hoffman cit. dle Fridman 2017: 5). Naproti tomu měl koncept hybridní války podle Fridmana (2017: 5) „zlepšit výkon vojenských jednotek v prostředí komplexního bojiště v 21. století“.

Z dalších autorů, kteří se pokusili uchopit koncept hybridní války, lze jmenovat například armádního plukovníka Jacka McCuena, amerického výzkumníka Nathana Freiera a majory Tima McCulloha a Ricka Johnsona. McCuen definuje hybridní válku jako asymetrickou bitvu na třech úrovních: „obyvatelstvo žijící v zóně konfliktu, mezinárodní společenství a obyvatelstvo domovské země“ (Fabian 2019: 310), ve které se strany konfliktu zaměřují na odlišnou interpretaci událostí za širokého upotřebení moderních informačních technologií. Freier zase řadí bezpečnostní hrozby do čtyř kategorií – tradiční, nepravidelné, teroristické a rozkladné (*disruptive*). Kombinací dvou a více druhů hrozeb už podle Freiera vzniká hybridní strategie. McCulloh a Johnson definují hybridní válku jako typ války, kdy jedna ze stran „zakládá svou sílu na kombinaci všech dostupných prostředků – konvenčních i nekonvenčních, v unikátním kulturním kontextu, aby vytvořila specifický, synergický efekt proti konvenčně založenému protivníkovi“ (Tim McCulloh – Rick Johnson cit. dle Fabian 2019: 310).

9 Hoffman zde naráží na neúspěchy kapacitně silnějších konvenčních armádních sil v boji proti povstaleckým/partyzánským válečníkům.

Ve vývoji západního konceptu hybridní války sehrála svou roli nejen akademická sféra, ale i ta vojenská. Severoatlantická aliance jakožto jeden z pilířů bezpečnostního prostředí euroatlantického prostoru do jisté míry utvářela koncept hybridní války po roce 2007 až do současné podoby. V aliančních dokumentech začíná být reflektován pojem hybridní válka/hybridní hrozby přibližně ve stejném období, kdy F. Hoffman publikuje svoji studii *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Přirozené je, že NATO v dokumentech zohledňuje zejména možné ohrožení Aliance hybridními hrozbami.

Jedna z prvních zmínek Severoatlantické aliance o hrozbách hybridního charakteru je obsažena v závěrečné zprávě MFP¹⁰, jež vychází v dubnu 2009. Tento dokument hovoří o nutnosti Severoatlantické aliance se adaptovat na nové bezpečnostní výzvy, které jsou mimo jiné i hybridní povahy. V této zprávě je uveden spíše obecný rámec pojmenovávající hybridní hrozby, jimž bude NATO v budoucnosti čelit (NATO 2009). Hrozby hybridní povahy NATO vnímá jako „propojené a nepředvídatelné útoky kombinující tradiční válčení s nepravdělným válčením, terorismem a organizovaným zločinem“ (NATO 2009: 7). Zmíněno je také využití médií k „přetvoření nebo okamžitému odmítnutí liberálních hodnot, idejí a volného trhu“ (Ibid.). Dále zneužití „občanských norem, právních rámců a svobodu médií“ (Ibid.) k manipulaci obyvatel žijících vně euroatlantického prostoru. NATO podle dokumentu také v budoucnosti očekává útoky na obyvatele, infrastrukturu, integrovanou globální ekonomiku i na sociální sítě. Dále se předpokládá, že protivník „využije zranitelnosti Aliance ve virtuálních i fyzických oblastech na globální úrovni, včetně moří, vzduchu, vesmíru a kyberprostoru“ (Ibid.). Hybridní hrozby jsou dále podle závěrečné zprávy „integrované operačně i takticky a probíhají na nejnižším možném stupni v urbanizovaném prostředí a v oblastech, ve kterých Aliance nemá

¹⁰ MFP je zkratka pro *Multiple Futures Project*, což je projekt NATO, zaměřující se na analýzu vznikajících bezpečnostních hrozeb, kterým bude NATO čelit v roce 2030 (NATO 2009).

vybudovaný dostatečný podpůrný systém“ (NATO 2009: 37). Přestože je v dokumentu mnoho zmínek o riziku hybridních hrozeb, dokument se nevěnuje výlučně hybridním hrozbám (viz NATO 2009).

Prvním komplexním konceptem NATO pojednávajícím o tom, jak čelit hybridním hrozbám, je „*Bi-Strategic Command Capstone Concept (for Military Contribution to Countering Hybrid Threats)*“ publikovaný v roce 2010 (Fridman 2017: 6). Tento dokument na rozdíl od předešle zmíněného již rozebírá koncept hybridní hrozeb o něco podrobněji. Dokument nabízí ve srovnání s Hoffmanovou konceptualizací o něco širší definici hybridní války a hybridních hrozeb. Oba koncepty mají nicméně mnoho společného. Sdílejí například to, že hybridní válka může být vedena jak státními, tak nestátními aktéry. NATO (2010: 2) k tomu ještě zmiňuje možnou spolupráci státního aktéra s aktérem nestátním. Velký podíl na nebezpečnosti hybridních hrozeb má podle NATO (2010: 3) také globalizace a regionální nestabilita. Vliv globalizace ve své publikaci několikrát zmiňuje i Hoffman (2007). Podle NATO globalizace spolu se „zvýšeným přístupem k mezinárodním zdrojům a moderním komunikačním zařízením“ způsobí to, že „hybridní hrozby budou mít méně fyzických a politických hranic“ (NATO 2010: 3). Regionální nestabilita vyvolaná například zhroucením státu, extrémní klimatickou změnou, ekonomickou migrací či ideologickým extremismem může ještě více zvýšit destruktivitu hybridních hrozeb. Dokument dále uvádí, že nebezpečí tkví také v nepředvídatelné povaze formování vztahů mezi jednotlivými aktéry, v prezentování dezinformací v médiích ap. Mezi hybridní hrozby NATO řadí jak konvenční zbraně, chemické, biologické a jaderné materiály, tak i terorismus, špionáž, kybernetické útoky a kriminalitu. Posledně zmiňované prostředky pak mohou být podpořené například informačními operacemi (Ibid.).

NATO se v definici hybridní války shoduje s Hoffmanem také v tom, že hybridní hrozby kombinují konvenční a nekonvenční prostředky. Hoffmanův

koncept hybridní války však mluví zejména o kombinaci různých vojenských taktik a operací s například kybernetickými útoky. Jedná se tedy o koncept na čistě vojenské, taktické úrovni. NATO koncept rozšiřuje o další nevojenské prvky, čímž se stává zase o něco více obecnějším. Podle NATO (2010: 3–4) se hybridní hrozby „skládají a fungují napříč více systémy/subsystémy (včetně ekonomicko-finančních, právních, politických, sociálních a vojensko-bezpečnostních) současně“.

1.1.2 Vývoj pojetí hybridní války po Ukrajinské krizi

Dva roky po vydání výše uvedeného dokumentu ztrácí debata v rámci NATO nad konceptem hybridních hrozeb na intenzitě, a to kvůli nezájmu politické reprezentace (Fridman 2017: 6). Situace se však rapidně mění s rokem 2014 a ruskými aktivitami na Ukrajině. Anexe Krymského poloostrova a vypuknutí války na východě Ukrajiny znovu zažehly diskuze Severoatlantické aliance, akademiků a politiků nad konceptem hybridní války. Výzkumník Sandor Fabian (2019: 308) dokonce zmiňuje, že rychlost dění na Ukrajině do jisté míry zaskočila západní odborníky a politiky. Z tohoto důvodu na ruskou agresi vůči Ukrajině zareagovali výrokem o zcela novém způsobu válčení, který nazvali hybridní válkou. Události na Ukrajině tak posunuly vývoj hybridní války od obecného konceptu ke konceptu „šitého na míru“ aktivitám ruské zahraniční politiky. Koncept hybridní války nabyl na popularitě a začal být hojně reflektován a diskutován ve vědeckých i politických sférách euroatlantického prostoru. Západní média, organizace a politické reprezentace postupem času začaly šířit zprávy o tzv. „ruské hybridní válce“.

Jedním z hlavních propagátorů konceptu tzv. „ruské hybridní války“ bylo NATO, které v červenci 2014 na webových stránkách *NATO Review* (2014) zveřejnilo krátké video, jež veřejně označuje způsob ruského zapojení do Ukrajinské krize 2014 za hybridní válku. Tento moment se stal zcela zásadním v obratu vývoje konceptu hybridní války. Pomineme-li fakt,

že NATO samotné již s konceptualizací hybridní války operovalo před anexí Krymského poloostrova a rozšířilo koncept o řadu nevojenských aspektů, po zveřejnění výše zmíněného videa dostal koncept hybridní války zcela nový rozměr. NATO tak do jisté míry načrtlo další směřování v evoluci konceptu hybridní války a s jistou dávkou nadsázky lze říci, že došlo k předefinování konceptu hybridní války z obecné strategie na kroky ruské zahraniční politiky. Takové propojení spustilo lavinu souhlasných i nesouhlasných reakcí.

Jedním z akademiků, který reflektuje určité předefinování konceptu hybridní války na Západě po roce 2014, je O. Fridman. Fridman (2017: 14) se zmiňuje o rozdílu mezi původním a „novým“ konceptem. Původní definice konceptu se podle něj omezuje na „kombinaci konvenčních a nepravidelných prostředků a metod na bitevním poli“, zatímco „nový“ koncept označovaný za tzv. „ruskou hybridní válku“ „zahrnuje jakoukoli možnou kombinaci nepřátelských aktivit (vojenských a nevojenských)“ (Ibid.). Fakt, že „nový“ koncept obsahuje téměř všechny možné prostředky, vedl k rychlé politizaci pojmu „ruská hybridní válka“. Svůj argument odůvodňuje zejména tím, že takováto konceptualizace hybridní války „umožňuje přenést jakoukoli nepřátelskou akci pod jeden konceptuální deštník, vytvořit kontinuitu jednotného politického poselství a dovoluje různým vnitropolitickým aktérům uzavřít řady proti vnější hrozbě“ (Ibid.).

Pojem hybridní válka postupně pronikal hlouběji do strategických dokumentů Severoatlantické aliance i do bezpečnostních analýz a strategií států euroatlantického prostoru (např. MOFA Norway 2015; HM Government 2015; Ministerstvo obrany ČR 2017). Evropské bezpečnostní prostředí se začalo výrazněji formovat tak, aby bylo schopné hybridním hrozbám čelit. NATO rozšiřovalo počet Center excellence pro strategickou komunikaci, mezi jejichž aktivity patří mimo jiné také výzkum ruských zahraničních aktivit spojovaných s konceptem hybridní války. Výzkum se přitom soustředil spíše

na zranitelnější/ohroženější regiony Evropy, konkrétně na Pobaltí a Balkán (STRATCOM Center of Excellence 2020). Vzniklo i Evropské centrum excelence pro boj s hybridními hrozbami, které bylo založeno v roce 2017 v Helsinkách na základě Společné deklarace EU/NATO.

Termín hybridní válka byl dále pravidelně zohledňován i v deklaracích ze Summitů NATO, a to od Summitu ve Walesu v roce 2014 až do současnosti¹¹. V deklaracích se hovoří o silném propojení hybridní války s ruskými zahraničněpolitickými aktivitami (viz NATO 2014a; NATO 2016; NATO 2018). Začal narůstat počet bezpečnostních analýz, konferencí a analýz think-tanků a akademiků, které mají dva společné jmenovatele – Rusko a hybridní válka (viz Michta 2014; Hunter – Pernik 2015; Karber 2015; Miller 2015; Galeotti 2016 či Giles 2016). Mnohdy autoři operovali přímo se slovním spojením „ruská hybridní válka“ (viz Rác 2015; Hansen 2017 či např. Fridman 2018).

Zatímco v politické a vojenské sféře euroatlantického prostoru není pojem hybridní válka až na výjimky zpochybňován, akademická obec je k němu kritičtější. Autoři zastávají vůči hybridní válce různá stanoviska. Existují ti, kteří kritizují spíše název termínu „hybridní válka“ a nesouhlasí s celým názvem či jeho částí. V tomto kontextu autoři upozorňují například na nebezpečí užívání slova *válka* v názvu konceptu, přičemž naráží na zakořeněný sémantický význam tohoto slova. Slovo *válka* se totiž obecně pojí k něčemu, co popisuje ozbrojenou konfrontaci, během které jsou použity zbraně a umírají lidé. Současné pojetí hybridní války však oproti originálu své portfolio rozšířilo o mnoho nevojenských prostředků, jako je diplomacie, politické interakce, ekonomický tlak ap. Autoři tak uvádějí, že směs těchto a dalších prostředků nelze označovat za *válku* v klasickém slova smyslu a slovo *válka* nahrazují kupříkladu slovem *konflikt* (např. Jonsson – Seely 2015: 6 – *full-spectrum conflict*). Existují i autoři, kteří nesouhlasí se slovem

11 Až na deklaraci ze Summitu NATO v Londýně z roku 2019 (NATO 2019).

hybridní a raději užívají termín „válka nové generace“ (Jānis Bērziņš 2014), „speciální válka“ (The XX Committee 2014), *ambiguous warfare* (Connel – Evans 2015), „nelineární válka“ (Galeotti 2014; Pomerantsev 2014) či „limitovaná válka“ (Freedman 2014).

Pak jsou autoři, kteří kritizují koncept jako takový. Například Robert Johnson (2018: 143, 146–147) nesouhlasí se šíří konceptu hybridní válka a množstvím prostředků, které zahrnuje. To demonstruje seznamem konceptů, které se v současnosti pod pojem hybridní válka obecně uvádí. Konkrétně hovoří o asymetrickém válčení, nepravidelném konfliktu, *compound warfare*, *combination warfare*, *distraction warfare*, válce čtvrté generace, *low-intensity conflict*, limitované válce, *unrestricted warfare*, speciálním válčení, nekonvenčním válčení, kybernetické válce, ekonomické válce, politické válce, či kulturní a informační válce.

Výzkumnice Bettina Renz a Hanna Smith (2016: 8–9) kritizují koncept hybridní války z několika aspektů. Za prvé „hybridní válka neodráží dostatečně obsah a směr ruské vojenské modernizace“ a „podceňuje ruské ambice a zároveň přeceňuje ruské schopnosti“. Za druhé koncept „zjednodušuje ruskou mezinárodní/zahraniční politiku, která je složitější, než je jí přikládáno“. A za třetí „nám nic neříká o ruských cílech či záměrech a mylně naznačuje, že ruská zahraniční politika je řízena globální, velkou strategií“.

Prof. Dmitrij Adamskij (2015: 21) je toho názoru, že termín hybridní válka není v případě nazývání ruských operací na místě a může vést k dezinterpretaci. A to proto, že ruský přístup k válčení byl určen na základě západního přesvědčení o ruském vedení války bez jakéhokoli zohlednění ruské vojenské kultury a vztahu k termínu hybridní válka. Analytik Michael Kofman je dalším kritikem „hybridní války“. Kofman (2016) totiž namítá, že „ruské hybridní válčení“ se stalo něčím, co připomíná „černou magii“ a „zobecňování ‚ruské hybridní války‘ je nejen neúčinné, ale stává se z něj

klišé“. Velmi kritický je například i vůči označení ruské anexe Krymu a války na východě Ukrajiny za hybridní válku¹².

1.1.3 „Gerasimova doktrína“ = „ruská hybridní válka“?

V této kapitole byl zatím představen koncept hybridní války z pohledu euroatlantického prostoru a přerod hybridní války z konceptu na takticko-operační úrovni na strategii ruské zahraniční politiky. Existují autoři¹³, kteří v této souvislosti uvádějí, že příklon akademické a politické reprezentace euroatlantického prostoru k současné konceptualizaci hybridní války a její politizace byly ovlivněny zejména dvěma faktory. Prvním faktorem byla již několikrát zmíněná anexe Krymského poloostrova a válka na východě Ukrajiny. Druhým faktorem se stal článek *Cennost' nauky v predvidenii* (*Ценность науки в предвидении*) ruského generála Valerije Gerasimova v časopise *Voенно-промышленный курьер* (*Военно-промышленный курьер*) z roku 2013.

M. Galeotti (2014) označil Gerasimův článek za „Gerasimovu doktrínu“, což se postupně chybně vžilo jako ustálené slovní spojení označující strategii ruské zahraniční politiky spojované s hybridní válkou. Gerasimov (2013) v článku pojednává o měnícím se charakteru moderní války 21. století, ve kterém už neexistuje jasně vyznačená hranice mezi obdobím války a míru. S odkazem na události tzv. arabského jara upozorňuje na rostoucí roli moderních informačních technologií, diplomatických, ekonomických, politických a dalších nevojenských prostředků při dosahování politických a strategických cílů. Důležitost těchto prostředků podle Gerasimova dokonce převyšuje úlohu prostředků vojenských. V souvislosti s tím pak varuje před opomíjením nových trendů ve vedení válek a apeluje na nutnost ruského vojenského systému se jim přizpůsobit. V článku pak také naznačuje zapojení Západu do tzv. arabského jara a barevných revolucí v post-

12 Je na místě poznamenat, že uvedený seznam autorů ani kritiky není vyčerpávající a slouží pouze ilustrativně.

13 Viz např. Fabian 2019; Fridman 2018; Johnson 2018.

sovětském prostoru, o hybridní válce či novém způsobu ruského vedení války se však nezmiňuje.

Galeotti jako tvůrce termínu „Gerasimova doktrína“ později vydal několik článků uvádějících situaci na pravou míru. V jednom z nich uvádí, že se termín stal velmi populárním a že ho přebrala i část politické reprezentace euroatlantického prostoru. Ruská strana však oficiálně termín nikdy neužila, pokud ano, tak jen proto, aby ho „zesměšnila“ (Galeotti 2018: 158). I přes tyto skutečnosti se Gerasimov pro některé stal symbolem nového ruského přístupu k válčení, což umocnily anexe ukrajinského poloostrova a válka na východě Ukrajiny.

1.2 Ruské pojetí hybridní války

Přestože termín hybridní válka vznikl původně na univerzitách ve Spojených státech, reflektován je i v Rusku. Ruskému pojetí hybridní války se ze západních akademiků věnuje například O. Fridman v knize *Russian „Hybrid Warfare“: Resurgence and Politicization* z roku 2018. Fridman (2018: 91-92, 94) v knize uvádí, že ruská akademická a vojensko-politická sféra přebírá termín hybridní válka až po roce 2009¹⁴. Jedním z důvodů převzetí termínu byl značný nárůst západní literatury označující ruskou agresi vůči Ukrajině za hybridní válku, což podléhalo další politizaci termínu na Západě. Dále pak také snaha Ruska převzít termín hybridní válka a obrátit ho proti Spojeným státům. Fridman (2018: 97) hovoří o tom, že termín hybridní válka byl „rusifikovaný“, a to ne pro zaplnění mezery v ruských vojenských teoriích, ale spíše z politických důvodů. Argumentuje tím, že termín ruským stratégům „umožnil prohlašovat, že Spojené státy vynalezly tento typ válčení a úspěšně ho používaly (proti Rusku a jeho spojencům) po několik desetiletí“ (Fridman 2018: 95). Jako příklad vedení hybridní války proti Rusku zmiňuje

¹⁴ V roce 2013 byl přeložen do ruštiny první Hoffmanův článek pojednávající o konceptu hybridní války, který byl následně publikován v časopise *Geopolitika* (Геополитика) Lomonosovy univerzity v Moskvě (Fridman 2018: 91).

„americkou hybridní válku“¹⁵ v Latinské Americe ve druhé polovině 20. století či tu současnou na Blízkém Východě a Ukrajině (Fridman 2018: 95–96).

Kořeny ruského pojetí hybridní války vycházejí z kombinace teorií subverzivní války Jevgenije Messnera, *net-centric war* a informační války Alexandra Dugina a Igora Panarina (Fridman 2018: 94, 95). V tomto kontextu Fridman (2017a: 114) uvádí, že všechny tři teorie spolu určitým způsobem koexistovaly a spojily se do jednoho konceptu s názvem hybridní válka až po Ukrajinské krizi v roce 2014. Jako první významná osobnost zde figuroval plukovník ruské imperiální armády J. Messner a jeho uvažování o válce se stalo „vodítkem“ pro současné ruské vojenské strategy. Messner se v polovině 20. století „zaměřoval na psychologickou dimenzi války, erozi hodnot a společenské soudržnosti, vytvoření revolty a stírání rozdílu mezi mírem a válkou“ (Jonsson 2019: 38). Tento přístup označil jako *mjatěževajna* (subverzivní válka; *Мятежевойна*). Messner byl toho názoru, že ve 20. století už lidé nechtějí riskovat své životy v kontaktním boji a že ani nemusí. „Je totiž snazší rozložit stát, než ho dobít zbraněmi“ (Jevgenij Messner cit. dle Jonsson 2019: 39). Messner tak vnímal zásadní roli nevojenských prostředků a zejména roli psychologie, což se stalo jedním ze stavebních kamenů ruského pojetí hybridní války ve 21. století (dále viz např. Fridman 2018: 49–75; Fridman 2017a: 101–107; Jonsson 2019: 38–40).

Druhým důležitým článkem vývoje ruského pojetí hybridní války je ruský geopolitik Alexander Dugin. Duginův koncept *net-centric war*, jenž je jeho interpretací amerického konceptu *network-centric war*, zdůrazňuje význam informačních kanálů 21. století. To je spojeno s jeho pohledem na informační válku, pro kterou je „klíčová síť lidí, institucí, nadací, organizací ap., které intuitivně (či nikoli) podporují určitý soubor myšlenek k dosažení

¹⁵ Sám Fridman neoperuje se spojením „americká hybridní válka“, ale pouze odkazuje na jiné zdroje, ve kterých se toto spojení objevuje (viz Fridman 2018: 96).

určitých politických cílů“. Protivník je tak manipulovaný zevnitř a je dosaženo vytyčeného cíle bez nutné vojenské konfrontace (Fridman 2017a: 108, 110). Třetí význačnou osobností je ruský výzkumník Igor Panarin, jenž se také věnuje konceptualizaci informační války. Ta podle něj tkví v „manipulaci mezinárodního a domácího veřejného mínění“, což zahrnuje dezinformace, vytváření falešného obrazu o politických, ekonomických, vojenských či diplomatických aktivitách (Fridman 2017a: 111).

Teoretický základ všech tří konceptů se vzájemně prolíná v ruském pojetí hybridní války. Teorie mají společné to, že nemíří k dosažení vytyčeného politického cíle skrze přímou vojenskou konfrontaci zvnějšku, ale skrze manipulaci nepřítele zevnitř, často skrze obyvatelstvo. Například Fridman (2018: 96) hovoří o charakteristickém „spojení mezi vojenskými a nevojenskými prostředky politického boje, kde hlavní roli mají nevojenské prostředky a vojenské prostředky hrají roli podpůrnou (pokud vůbec nějakou)“. Cílem hybridní války v ruském pojetí je „zničit politickou soudržnost nepřítele zevnitř, [a to] zaměstnáním vytvořené směsi nevojenských prostředků a metod, které umocní politickou, ideologickou, ekonomickou a sociální polarizaci ve společnosti protivníka, což povede k jeho vnitřnímu kolapsu¹⁶“ (Fridman 2018: 96).

Mezi ruské akademiky, kteří se věnují konceptu hybridní války, patří například profesor Lomonosovy univerzity Pavel Cygankov a zakladatel ruského nezávislého vojenského think-tanku *Akadimija geopolitičeskich problem* (*Академия геополитических проблем*) Konstantin Sivkov. Podle Pavla Cygankova (2015: 256–257) tkví „hlavní rozdíl hybridních válek v tom, že mažou hranice oddělující válku od ostatních forem politického, ekonomického a ideologického vzdoru“. Typické je pro ně také to, že

16 Fridman (2018: 96–97) v souvislosti s tím pozoruje určitou podobnost ruského pojetí hybridní války s obecně přijímaným konceptem politické války. Politická válka využívá politických prostředků zejména v kombinaci s propagandou a psychologickou válkou, ale i násilím, ekonomickým tlakem, podvratnou činností a diplomacií. Jedním z akademiků, který vybrané kroky ruské zahraniční politiky řadí pod koncept politické války, je M. Galeotti (2019).

„pohrdají všemi pravidly morálky“ a využívají „šíření pomluv, lží, zkreslování faktů a dějin“ a informací, které pronikají do politického, ekonomického, kulturního a sociálního veřejného života. Konstantin Sivkov pak staví hybridní válku do opozice vůči tradiční válce. Během tradiční války je nutná porážka protivníkovy vojska, po které následuje vynucení míru skrze sesazení protivníkovy vlády. Hybridní válka oproti tomu následuje odlišné schéma. Nejdříve je třeba zbavit moci úřadující vládu a na její místo dosadit loutkovou vládu a až poté destabilizovat vojsko, bezpečnost a ekonomiku (Konstantin Sivkov cit. dle Fridman 2018: 95).

1.2.1 Ruský vs. západní koncept hybridní války

Po přečtení předchozí podkapitoly je jasné, že ruské a západní pojetí konceptu hybridní války se shoduje jen částečně. Rozdílu mezi oběma koncepty se věnuje O. Fridman v knize *Russian „Hybrid Warfare“: Resurgence and Politicization* z roku 2018. Západní, původně Hoffmanův koncept se podle Fridmana (2018: 92) pohyboval spíše na úrovni vojenské taktiky a operací „koordinovaných v rámci hlavního bitevního pole pro dosažení synergického efektu“ pravidelných a nepravidelných sil. Ruský koncept byl naproti tomu více „abstraktní“, jelikož operoval spíše v nevojenských sférách, jako je politika, ekonomie, kultura a sociální rozvoj pro oslabení nepřítel skrze socio-kulturní oblast. Tato skutečnost má pramenit z určité „filosofické perspektivy tradičního ruského způsobu vojenského myšlení“ (Fridman 2018: 93). Ruský koncept tak není odkázaný jen na konkrétní bitevní pole, ale naopak se mu snaží vyhnout. Protivníka pak má oslabit/porazit skrze „směs ideologických, informačních, finančních, politických a ekonomických metod, které postupně rozloží socio-kulturní strukturu společnosti vedoucí k jejímu vnitřnímu zhroucení“, a to s důrazem na vedení informační války (Ibid.).

Rozdíl v obou konceptech je tedy podle Fridmana (2018: 96) výrazný. Zatímco západní koncept hybridní války „reprezentuje spletitost vojenských

hrozeb 21. století, založenou na směsi pravidelných a nepravidelných taktik, technologií a kapacit“, ruské pojetí pracuje se „způsoby, jak politický aktér může rozložit nepřítele skrze podryvání domácí a zahraniční politické legitimacy a stability [nepřítele – pozn. autorky]“ (Fridman 2018: 95).

1.3 Koncept hybridní války a její operacionální definice pro účely tohoto výzkumu

Současné vnímání konceptu hybridní války není jednotné a četné definice znemožňují jasné vymezení jedné obecně přijímané definice. Pro splnění vytyčeného cíle práce je tedy nutné vymezit vlastní definici hybridní války. Ta vychází se syntézy nejčastěji zmiňovaných prostředků konceptu hybridní války za uvážení kritiky konceptu.

Tato práce tak rozumí hybridní válce následovně:

Hybridní válka je zasahování státního či nestátního aktéra do suverenity jiného aktéra (v tomto případě NATO, resp. jeho členských států) prostřednictvím využívání kombinace vojenských a nevojenských prostředků s cílem destabilizovat vnitřní struktury protivníka (ekonomické, politické, sociální), a tak dosáhnout požadovaného politického cíle. Tím může být například úplný rozklad protivníka, mocenská převaha či získání respektu v rámci mezinárodního společenství. Poznamenejme, že všechny níže uvedené prostředky probíhají současně a jsou kombinované a prováděné v různých stupních intenzity.

Nevojenské prostředky hybridní války jsou destabilizační a demoralizující informační, ekonomické a politické operace jakékoli povahy a stupně, které jsou zacíleny jak proti strukturám, tak proti obyvatelstvu protivníka. Informační operace jsou vedeny zejména skrze masmédia, sociální sítě a další komunikační prostředky. Informační operace nakládají s informacemi jako s manipulativním nástrojem a mohou být propojeny s psychologickými, vlivovými a kybernetickými operacemi, případně se

strategickou komunikací. To zahrnuje cílené dezinformační kampaně, propagandu, psychologický nátlak vyvíjený na obyvatelstvo či na politickou reprezentaci nepřítele skrze tzv. „pátou kolonu“. Dále zahrnují prohlášení politiků a jiných vlivných osobností, která mohou být cílena mimo jiné na radikalizaci menšiny a extremisticky vyhraněné části obyvatelstva. Zároveň obsahují operace vedené vůči strategickým strukturám nepřítele, a to skrze kybernetické útoky či aktivity zpravodajských služeb uskutečňované proti informačním či bezpečnostním a politickým kapacitám nepřítele s možným využitím umělé inteligence.

Mezi ekonomické prostředky patří uvalení cla, embarga či sankcí, zmrazení aktiv a přístupu ke kapitálu, zákaz investic či jiných kapitálových toků. Dále sem patří zákaz využití dopravních tras, odepření dodávek surovin, energií či manipulace s cenami a dodávkami zboží a surovin. Důležitým ekonomickým prostředkem je také získání vlivu ve strategických odvětvích a podnicích nebo jejich destabilizace. Politické prostředky zahrnují finanční a diplomatickou podporu vnějších politických spojenců mezi antisystémovými a separatistickými politickými stranami. Dále sem patří podpora kriminálních aktivit, mafie, organizovaného zločinu a podobných subverzivních aktivit na teritoriu nepřítele. Tyto prostředky zahrnují také diskreditaci politiků, skupin, hnutí, politických stran a pokusy o jejich odstranění, neboť jsou v rozporu s cíli aktéra. To vše se děje v rámci ovlivňování politiky ve prospěch geopolitických zájmů daného aktéra.

Mezi vojenské prostředky patří jak vysílání neoznačených vojenských jednotek a jejich finanční nebo materiální podpora, tak i přímá účast jednotek nebo finanční a materiální podpora třetí strany v proxy konfliktu.

2 RUSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Na úvod této kapitoly si dovolím zmínit slova ruského prezidenta Vladimíra Putina (2005) z jeho výročního prohlášení, ve kterém hovořil k federálnímu shromáždění RF a ruským občanům o tom, že „rozpad Sovětského svazu byl hlavní geopolitickou katastrofou 20. století“ a „Rusko bylo, je a bude hlavní evropskou mocností“. Povahu tohoto výroku z roku 2005 lze do jisté míry pozorovat i v chování ruské zahraniční politiky v současnosti. Rusko se stále považuje za jednoho z hlavních aktérů světového dění, čemuž odpovídá i jeho zahraniční politika. To potvrzuje kupříkladu i zpráva Estonské zahraniční zpravodajské služby (EFIS), podle které „by Rusko chtělo zmenšit roli Spojených států ve světě, a zároveň zvýšit svou vlastní“ (EFIS 2020: 6). Se zahraniční politikou (nejen) Ruska je úzce provázána i geopolitika a geostrategie. V tomto kontextu se dokonce objevily názory (Kurfürst 2018: 354–359; Galeotti 2017b), že neoeurasianismus Alexandra Dugina se také podílí na tvorbě a ovlivňování směru ruské zahraniční politiky.

V kapitole je dále uvedeno, co lze považovat za ruskou zahraniční politiku, jakými dokumenty je upravována a kteří aktéři ji formují a vykonávají. Dále je vzhledem k cíli a povaze práce krátce zmíněna také ruská vojenská doktrína a koncept „*active measures*“.

2.1 Definice ruské zahraniční politiky

Za zahraniční politiku státu jsou obecně považovány všechny aktivity, které jsou směřovány vně daného státu s cílem prosadit národní zájmy a dosáhnout strategických národních priorit mimo území státu. Co se týče legislativní úpravy, ruská zahraniční politika je upravována několika dokumenty. Hlavním dokumentem je Koncepce ruské zahraniční politiky z roku 2016, která je založena kromě Ústavy RF také na Výnosu prezidenta RF ze 7. května 2012 č. 605 o opatřeních k realizaci zahraniční politiky Ruské federace. Dále je založena na Národní bezpečnostní strategii RF z roku

2015 a Vojenské doktríně RF z roku 2014. Mezi další dokumenty patří mezinárodní smlouvy RF, principy a normy mezinárodního práva, federální zákony RF, stanovy a v neposlední řadě také předpisy RF týkající se zahraničněpolitických činností federálních orgánů a dalších příslušných právních nástrojů RF (MZV RF 2016).

Koncepce zahraniční politiky RF z roku 2016 určuje jako cíle ruské zahraniční politiky: „zajistit národní bezpečnost, svrchovanost a územní celistvost a posílit právní stát a demokratické instituce“. Dále „vytvořit příznivé vnější prostředí, které by ruské ekonomice umožnilo stabilně růst a stát se konkurenceschopnější, a podpořit technologickou modernizaci a vyšší životní úroveň a kvalitu života svých obyvatel“. Kromě toho také „upevnit postavení Ruské federace jako centra vlivu v dnešním světě“; „posílit postavení Ruska v globálních hospodářských vztazích a zabránit jakékoli diskriminaci ruského zboží, služeb a investic využitím možností, které nabízejí mezinárodní a regionální hospodářské a finanční organizace“ (MZV RF 2016).

Mezi další cíle ruské zahraniční politiky patří „dále podporovat úsilí o posílení mezinárodního míru a zajistit globální bezpečnost a stabilitu s cílem vytvořit spravedlivý a demokratický mezinárodní systém, který se bude zabývat mezinárodními otázkami na základě kolektivního rozhodování, mezinárodního práva, zejména ustanoveními Charty Organizace spojených národů (Charta OSN) a rovných partnerských vztahů mezi státy, přičemž ústřední a koordinační roli hraje OSN (OSN) jako klíčová organizace pověřená regulací mezinárodních vztahů“. Mimo to i „udržovat sousedské vztahy se sousedními státy, pomáhat jim při odstraňování stávajících a předcházet vzniku nových ohnišť napětí a konfliktů na jejich území“ (MZV RF 2016).

Koncepce také uvádí nutnost ruské zahraniční politiky „podporovat v dvoustranných a mnohostranných rámcích vzájemně prospěšná

a rovnocenná partnerství se zahraničními zeměmi, mezivládními sdruženími, mezinárodními organizacemi a na fórech, která se řídí zásadami nezávislosti a svrchovanosti, pragmatismu, transparentnosti, předvídatelnosti, vícesměrového přístupu a závazku sledovat národní priority na nekonfrontačním základě; rozšířit mezinárodní spolupráci na nediskriminačním základě; usnadnit vznik sítě aliancí a aktivní účast Ruska v nich“. Mimo toho i „zajistit komplexní a účinnou ochranu práv a zájmů ruských občanů a krajanů pobývajících v zahraničí, a to i v různých mezinárodních rámcích“ (MZV RF 2016).

Dále je součástí Koncepce ruské zahraniční politiky nezbytnost „posílit roli Ruska v mezinárodní kultuře; propagovat a upevňovat postavení ruského jazyka ve světě; zvyšovat globální povědomí o kulturních úspěších Ruska a národním historickém dědictví, kulturní identitě ruských národů a ruském vzdělání a výzkumu; upevnit rusky mluvící diasporu.“ Nutné je také „posílit postavení ruských masmédií a komunikačních nástrojů v globálním informačním prostoru a zprostředkovat ruský pohled na mezinárodní proces širšímu mezinárodnímu společenství.“ A v neposlední řadě také „usnadňovat rozvoj konstruktivního dialogu a partnerství s cílem podporovat harmonii a vzájemné obohacení různých kultur a civilizací“ (MZV RF 2016).

2.2 Aktéři ruské zahraniční politiky

V Ruské federaci, jakožto poloprezidentské republice, je podle Ústavy RF (MZV RF 1993: čl 80, 83, 86, 96) hlavním činitelem ruské zahraniční politiky institut prezidenta. Prezident RF, jakožto hlava státu a garant Ústavy, reprezentuje zemi v mezinárodní politice a podepisuje mezinárodní dohody a parlamentem ratifikované dokumenty. Zároveň také řídí a determinuje hlavní cíle a záměry zahraniční politiky Ruska. Prezident dále jmenuje a odvolává diplomatické zástupce Ruska v ostatních státech a mezinárodních

organizacích. Vliv úřadu prezidenta na směřování zahraniční politiky Ruska se také odráží v tom, že rozhodnutí v otázkách zahraniční politiky RF nepřijímá vláda a parlament, ale prezident RF. Hlava státu dále navrhuje a jmenuje premiéra, ministry a formuje a vede Radu bezpečnosti RF¹⁷ či schvaluje vojenské doktríny.

Na tvorbě zahraniční politiky Ruska se podílí také vláda RF, která zahraniční politiku realizuje (MZV RF 1993: čl 114). Co se týče ministerstev, důležitou roli má Ministerstvo zahraničních věcí (MID), které je jakožto hlavní orgán koordinující vztahy se zahraničními státy odpovědné za plnění mezinárodních závazků Ruska. Všeobecně je jeho činnost upravována Výnosem prezidenta Ruské federace č. 375 z 12. března 1996 „O koordinující roli Ministerstva zahraničních věcí Ruské federace při provádění jednotné zahraniční politiky Ruské federace“. Charles Ziegler (2018: 126) uvádí, že velká část pracovní náplně MID je spojena s obchodem a investicemi. V rámci ministerstva existuje Oddělení ekonomické spolupráce, které má za úkol koordinovat obchod a investice a podporovat zapojení Ruska do světové ekonomiky skrze Světovou obchodní organizaci, energetickou diplomacii a další mechanismy. Ruská zahraniční politika nabyla s rokem 2004 a nástupem Sergeje Lavrova do funkce ministra zahraničních věcí značné asertivity a jistoty, což je podle Zieglera (2018: 126) spojeno s modernizací ruské armády po nástupu Vladimíra Putina do úřadu prezidenta.

Armáda jako taková také sehrává roli ve formování zahraniční politiky Ruska. Ruští výzkumníci Valery Konyshov a Alexander Sergunin (2018: 178) ji dokonce označují za „důležitý determinant“, který formuje vnímání hrozeb očima ruských elit. Armáda může sloužit jako prostředek k dosažení ruských geopolitických cílů. Modernizace a reforma ruské armády, které probíhají od

¹⁷ Rada bezpečnosti Ruské federace je ústavní orgán RF, který realizuje rozhodnutí prezidenta RF v oblasti bezpečnosti. Členem je kromě prezidenta také ředitel FSB, ředitel SVR, předseda Státní dumy, ministr vnitra, ministr zahraničí, ministr obrany, předseda vlády a další (Rada bezpečnosti RF 2020). Vzhledem ke složení Rady bezpečnosti RF je zřejmá důležitost tohoto orgánu pro ZP RF.

nástupu Vladimíra Putina, tak pouze upevňují její roli, a to přesto, že je její užití v zahraniční politice vnímáno až jako poslední možnost v případě selhání ostatních nástrojů. Nicméně, použití vojenských prostředků je možné pouze tehdy, pokud ruský establishment dokáže poskytnout legitimitu k vojenským akcím ze strany mezinárodního práva. Z vojenského prostředí také vychází vojenské doktríny zahraniční a domácí bezpečnostní politiky, které jsou pak schvalovány prezidentem RF.

Dalším aktérem, který se podílí na formování ruské zahraniční politiky, jsou zpravodajské služby. Ty jsou důležité zejména v tom, že fungují jako zdroj informací pro tvůrce politiky a mohou být i nástrojem pro výkon politiky prostřednictvím utajených akcí (Strokan – Taylor 2018: 154). Mezi hlavní ruské zpravodajské služby mající vliv na tvorbu zahraniční politiky Ruska patří SVR, FSB a GRU¹⁸. SVR neboli *Služba vněšněj razvědky* (*Служба внешней разведки*) je hlavní ruskou zpravodajskou službou zaměřující se na politické a ekonomické otázky v zahraničí, většinou mimo post-sovětský prostor. Další službou je FSB čili *Feděralnaja služba bezopasnosti* (*Федеральная служба безопасности*), která je spíše zaměřená na interní otázky Ruska a podobně jako SVR se orientuje na politiku a ekonomiku. Zde je nicméně třeba poznamenat, že i když se FSB orientuje na vnitřní záležitosti Ruska, tak působí také v zahraničí. Uvádí se, že její působnost zasahuje kromě území Ruska i do oblasti post-sovětského prostoru, tzv. „blízkého zahraničí“. SVR i FSB pak stojí nezávisle na ruské vládě a jsou podřízené přímo prezidentovi. Poslední zmiňovanou službou zapojenou do zahraniční politiky Ruska je GRU neboli *Glavnoje razvedyvatělnoje*

¹⁸ Tímto samozřejmě výčet ruských zpravodajských služeb nekončí. Galeotti (2016a: 2–3) k nejdůležitějším složkám zpravodajských služeb řadí ještě FSO neboli Federální bezpečnostní službu (*Федеральная служба охраны*), která v sobě zahrnuje i SBP – Prezidentskou bezpečnostní službu (*Служба безопасности президента РФ*). Mezi širší bezpečnostní aparát patří také MVD – Ministerstvo vnitra (*Министерство внутренних дел РФ*), SK – Vyšetřovací výbor RF (*Следственный комитет РФ*), GP – Generální prokurátor RF (*Генеральный прокурор РФ*), FSKN – Federální služba RF pro kontrolu narkotik (*Федеральная служба РФ по контролю за оборотом наркотик*) a NAK – Národní protiteroristický výbor (*Национальный антитеррористический комитет*). Buť i tyto složky mají omezenou část svých aktivit spojenou s tvorbou zahraniční politiky RF, klíčové jsou SVR, FSB, GRU.

upravlenije (Главное разведывательное управление). GRU jakožto interní vojenská zpravodajská složka Ministerstva obrany nestojí, na rozdíl od předchozích dvou agentur, samostatně. Odpovědná je tedy Ministerstvu obrany, které nicméně opět odpovídá prezidentovi RF. Hlavní zájem GRU tkví v oblasti vojenského a technologického vývoje států a jejich vojenských plánů (Strokan – Taylor 2018: 159).

Mezi ostatní ministerstva, která mají potenciál ovlivňovat zahraniční politiku Ruska, patří Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo energetiky a Ministerstvo přírodních zdrojů a ekologie. Všechna tato ministerstva mají totiž společného jmenovatele – ropu a zemní plyn. Sektor energetiky a obchodu má nezastupitelnou roli ve formování ruské zahraniční politiky, jelikož ruská ekonomika je z velké části závislá právě na prodeji energetických surovin (Warsaw Institute 2020). Ať už se jedná o budování nových ropovodů (například kontroverzní Nord Stream 2, nebo před nedávnem spuštěný Turkstream) či o udržování chodu těch stávajících, ruský energetický průmysl je silně navázán na celofederální zahraniční politiku. V tomto kontextu je vhodné zmínit například Rosněft či Gazprom¹⁹, jakožto jedny z největších ruských ropných společností, které jsou z velké části vlastněny státem.

Ruská pravoslavná církev podle některých autorů (Ziegler 2018; Petro 2018) také promlouvá do formování ruské zahraniční politiky, přičemž se snaží hrát hlavní roli v náboženské diplomacii Ruska. Církev zde figuruje jako ochránce konzervativních křesťanských hodnot. Zároveň také může přispět skrze „zlepšování podmínek pravoslavné církve jinde ve světě, zlepšování vztahů s Rusy žijícími v zahraničí, rozšiřování dialogu mezi náboženskými komunitami v Rusku, státními strukturami a mezinárodními organizacemi“ a nakonec skrze „propagaci pozitivní image Ruska, jeho historie, kultury a náboženství v zahraničí“ (Petro 2018: 225). Ruská

¹⁹ O roli společnosti Gazprom a energetického sektoru v ruské zahraniční politice viz Barkanov (2018: 138–148).

pravoslavná církev dokonce založila s Ministerstvem zahraničních věcí několik výborů, koordinujících její činnost. Jak uvádí profesor Nicolaj Petro (2018: 226), jedním z příkladů zapojení ruské církve do tvorby zahraniční politiky je obnova kontaktů s Gruzii po roce 2008.

Z dalších aktérů lze uvést think-tank RISS (Ruský institut strategických studií), který je ovládaný Kremlem. Aktivity RISS jsou navázané na SVR a jedním z hlavních úkolů tohoto think-tanku je poskytování analýz a poradenství pro prezidenta RF (Strokan – Taylor 2018: 161). M. Galeotti (2017b: 5) dále v souvislosti s aktivitami RISS v rámci zahraniční politiky Ruska hovoří o „lobbování za asertivnější ruskou politiku“. Dále o RISS hovoří jako o „zdroji finančních prostředků pro určité místní [myšleno balkánské – pozn. autorky] skupiny a o frontě pro agenty a agitátory“.

2.3 Ruská vojenská doktrína

Ve spojení se studiem hybridní války v zahraniční politice Ruska je třeba se alespoň stručně věnovat ruské vojenské koncepci války tak, jak je nadefinovaná ve vojenské doktríně. To je totiž také jeden z faktorů, který určuje směr ruské zahraniční politiky a vypovídá o jejím charakteru. O propojení konceptu hybridní války a ruské vojenské doktríny hovořil na jednom ze svých veřejných vystoupení generál Petr Pavel (2018). Podle něj to, co Západ dnes nazývá „ruskou hybridní válkou“, má kořeny právě v ruské vojenské doktríně z roku 2010. Doktrína podle něj poprvé definovala užití širokého spektra nevojenských aktivit, které tvoří ze západního pohledu koncept hybridní války. Podle P. Pavla (2018) se jedná o „integraci a koordinaci prostředků hybridního válčení“, čímž má na mysli kybernetické operace, informační válku či například neoznačené válečníky řízené nepřímo z centra.

Pavel však není jediným, kdo dává do spojitosti ruskou vojenskou doktrínu a hybridní válku. Podle výzkumníka Alexandra Chekova a kol. (2019: 29) na ozbrojené hybridní konflikty má vliv jak ruská vojenská

doktrína z roku 2010, tak zároveň i ta aktuální z roku 2014. Obě tyto doktríny pak „zdůrazňují potenciál pro vytvoření stálých válečných zón na teritoriu nepřátelského státu a [také pro] účast nepravidelných ozbrojených skupin a soukromých vojenských společností“. V tomto kontextu také v rámci moderního vedení války na základě doktríny zmiňuje „široké využití politických skupin a sociálních hnutí financovaných a kontrolovaných ze zahraničí“ (Chekov – Makarycheva – Solomentseva – Suchkov – Sushentsov 2019: 29).

Je třeba poznamenat, že termín „hybridní válka“ není ani v jedné z ruských vojenských doktrín zmíněn. Pokud však porovnáme koncept hybridní války, jak byl nadefinován v kapitole 2.3, a ruskou vojenskou doktrínu (viz Prezident Rossiji 2010; MZV RF 2015), je možné pozorovat určitou podobnost.

2.4 Ruská zahraniční politika = „*active measures*“?

Pokud se na Západě mluví o zahraniční politice Ruska, často je kromě konceptu hybridní války zmiňovány také tzv. „*active measures*“ (aktivní opatření) ruského politického establishmentu. Tento koncept je hojně diskutován západními politiky a odborníky a je často připodobňován k hybridní válce. Rusko tak má podle nich podnikat zahraničněpolitické kroky, jež směřují proti západním strukturám. M. Galeotti (2017) hovoří o tom, že hlavním cílem *active measures* vedených ruskými zpravodajskými službami proti státům NATO je „odradit Západ, nebo alespoň rozdělit, rozptýlit a vyděsit ho do té míry, že není schopen se mu [Rusku/Putinovi – pozn. autorky] postavit do cesty.“ Pro destabilizaci struktur NATO a EU však neexistuje jednotná ruská *grand strategy*, která by se dala aplikovat na vše. Strategie se totiž mění podle zranitelnosti daného státu a konkrétních ruských cílů. Určitá koordinace ruských aktivit však existuje.

Galeotti (2017 b) uvádí, že „pokud existuje uzel velení a kontroly, tak je v rámci prezidentské administrativy“.

Co si ale pod pojmem „*active measures*“ představit? Stejně jako hybridní válka i tzv. *active measures* v sobě zahrnují široké spektrum prostředků. Obecně Galeotti (2017b) hovoří například o úřednících, médiích, vojenských hrozbách, obchodní lobby, podpoře populistických politických stran, ale i třeba o špionáži. Galeotti (2017a) mezi *active measures* zahrnuje dokonce mezinárodní kriminální síť, tzv. *Russian Based Organized Crime* (v Rusku založený či na Rusku závislý organizovaný zločin). Ten je pod kontrolou ruských zpravodajských služeb. Jednou z možností, jak může organizovaný zločin pomoci ruské zahraniční politice, je podle Galeottiho praní špinavých peněz, na což podle něj v roce 2017 upozorňovaly orgány Evropské unie.

3 HYBRIDNÍ VÁLKA VE VZTAHU VŮČI NATO

Co se týče vztahu Ruska a NATO, rivalita mezi oběma aktéry je všeobecně známá. Koncepce zahraniční politiky RF (MZV RF 2016: odst. 61) se poměrně ostře vymezuje proti rozšiřování členské základny severoatlantických struktur v Evropě, jelikož to „vyústilo ve vážnou krizi ve vztazích Ruska a západních států“. Dále uvádí, že „Ruská federace si udržuje negativní pohled na rozšiřování NATO a jeho vojenskou infrastrukturu, která se blíží k ruským hranicím, a jeho rostoucí vojenskou aktivitu v regionech sousedících s Ruskem“ (Ibid.: odst. 70). Evropské státy, které nejsou „členy žádných vojenských aliancí“, tak podle Ruska „přispívají k zajištění stability a bezpečnosti v Evropě“ (Ibid.: odst. 69). Konečně uvádí i to, že „politika přijatá Spojenými státy a jejich spojenci proti Rusku, politický, hospodářský a další tlak, kterému Rusko [ve spojení s tím] čelí, podkopávají regionální a globální stabilitu, poškozují dlouhodobé zájmy všech stran a jsou v rozporu s rostoucí potřebou spolupráce a řešení nadnárodních výzev a hrozeb“ (Ibid.: odst 61).

Výše uvedené skutečnosti ukazují, že koncepce ruské zahraniční politiky bere v potaz politiku a aktivity NATO, které Rusko v některých případech vnímá jako nepřátelský akt. Toto potvrzuje i prohlášení Vladimíra Putina během vojenského jednání v Soči na začátku prosince 2019, kde označil rozšiřování NATO za „potenciální hrozbu pro bezpečnost Ruska“ (Gerejchanova 2019). Z úst některých vojenských představitelů Ruska, konkrétně například od velitele generálního štábu ozbrojených sil Valerije Gerasimova, se ozývají hlasy mluvící o tom, že se NATO připravuje na realizaci „masového vojenského útoku“ na Rusko (Ministerstvo obrany RF 2019). Takových prohlášení lze zcela jistě uvést více. Tato dvě nicméně podle mého názoru dostatečně demonstřují charakter vztahů Ruska k Severoatlantické alianci.

Z charakteru rétoriky ruského establishmentu lze vyvodit, že Rusko považuje NATO nejen za konkurenta, ale přímo i za aktéra ohrožujícího bezpečnost Ruska. Z tohoto důvodu tak lze předpokládat, že Rusko ve své zahraničněpolitické agendě přijalo určité konkrétní kroky směřující „k obraně“ Ruska. Při zohlednění aktuální ruské vojenské doktríny (viz výše) se lze dále domnívat, že tyto kroky budou obsahovat atributy hybridní války. Tato kapitola proto empiricky analyzuje ruskou zahraniční politiku a její vztah k hybridní válce. Konkrétně zkoumá, zda Rusko ve svých zahraničněpolitických aktivitách vůči Severoatlantické alianci užívá prostředků hybridní války. Co tato studie považuje za hybridní válku a za její prostředky, je již definováno v předchozích částech.

Při analýze ruských zahraničněpolitických aktivit směřujících vůči Severoatlantické alianci je třeba brát ohled na to, že se jedná o alianci států. Jinými slovy řečeno, subverzivní aktivity mohou mířit přímo do jednotlivých členských, ale i nečlenských států, s cílem podrýt autoritu NATO či podlomit důvěru v Alianci a tím oslabit její vnitřní strukturu. S ohledem na výše uvedené argumenty se ve svém výzkumu zaměřuji na aktivity ruské zahraniční politiky, které odpovídají výše uvedené operacionální definici hybridní války. Zároveň jsou zohledněny takové aktivity, které mohou vést k destabilizaci vnitřních struktur NATO. Vzhledem k nevoli Ruska ohledně rozšiřování aliančních struktur jsou brány v potaz také aktivity, které mohou zabránit dalšímu rozšiřování členské základny Aliance. Důležité je ještě zmínit unikátní postavení Spojených států, které jsou považovány za nejsilnějšího člena Aliance a za tradičního rivala Ruska.

3.1 Nevojenské prostředky

Většinu zahraničněpolitických aktivit států tvoří ze své podstaty nevojenské prostředky, přičemž se jedná o velmi širokou škálu činností zasahujících do různých sfér. Jinak tomu zatím není ani v případě Ruska. Podle definice

hybridní války určenou pro potřeby této studie jsou nevojenské aktivity rozděleny do tří částí – informační, ekonomické a politické. Je třeba poznamenat, že některé aktivity mohou mít přesah do více než jedné sféry, tj. mohou být součástí jak informačních, tak i ekonomických a/nebo politických operací.

3.1.1 Informační prostředky

Informační operace jsou jedny z nejdiskutovanějších potenciálních prostředků hybridní války a pojí se (mimo jiné) s aktivitami zpravodajských služeb. Ruské zpravodajské služby neodmyslitelně patří mezi aktéry i nástroje ruské zahraniční politiky. Podle M. Galeottiho (2016a: 1–2) stojí ruské zpravodajské služby za mnoha kybernetickými útoky a dalšími informačními operacemi, přičemž největší podíl na těchto aktivitách má podle něj mít FSB a GRU, které se specializují na kybernetickou špionáž (Galeotti 2017b: 4). Pokud zkoumáme informační operace mířící na destabilizaci vnitřního uspořádání NATO či zamezení rozšiřování jeho členské základny, je třeba se zaměřit na určitý typ cílů. Cíli ruských informačních operací jsou v tomto případě společnosti/instituce členských států NATO či států uvažujících o vstupu do Aliance. Z již výše uvedeného vyplývá, že rozšiřování členské základny bude pravděpodobně pro Moskvu větším pomyslným trnem v oku než upevňování pozice NATO ve stávajících členských státech (s výjimkou zemí post-sovětského prostoru).

Jak již bylo uvedeno, většina ruských kybernetických a informačních operací je vedena prostřednictvím zpravodajských služeb FSB s GRU (EFIS 2019: 50). Co se týče kybernetických operací, Rusko je proti Západu používá jako efektivní a nenákladný prostředek pro dosažení svých politických cílů již od 90. let (EFIS 2020: 15) a vzhledem k jejich intenzitě je NATO nuceno jim věnovat čím dál tím větší pozornost. O tom svědčí i článek Jense Stoltenberga, ve kterém uvádí, že „kybernetický útok na jednoho člena je považován za útok proti všem“ a „vážený kybernetický útok by mohl spustit

článek 5“ (NATO 2019 c). Rusko však využívá prozatímní poměrné tolerantnosti Aliance ke kybernetickým útokům, ke krádeži dat, ale i k podryvání její vnitřní jednoty. Využívá přitom zemí s nižší úrovní kybernetického zabezpečení, přes které se může dostat díky sdíleným informacím uvnitř Aliance k potřebným datům. Těmi mohou být například vojenské plány a kapacity (EFIS 2020: 15–16).

Podle firmy Intights (2019: 3–6) zabývající se ochranou proti kybernetickým útokům patří mezi nejnebezpečnější kybernetické skupiny napojené na ruské zpravodajské služby ATP29 (FSB, SVR), APT28²⁰ (GRU), CyberBerkut²¹ (GRU) a SandWorm a Turla, které jsou často spojované s aktivitami ATP28. Tyto skupiny primárně míří na západní vlády a jejich strategické cíle (energetika, armáda, telekomunikace, výzkum atd.). Zároveň cílí i na bezpečnostní, vojenské či vládní organizace v západních zemích, v Gruzii a ve východoevropských státech, včetně struktur NATO. Důležitou složkou ve sběru dat vztahujících se ke geopolitice a obraně států NATO a zemím mířícím ke členství v NATO (např. Gruzie a Ukrajina²²) je skupina nazývaná jako *Tsar Team*, *Pawn Storm*, *Fancy Bear* atd. Jedná se o skupinu APT28, již jsou přičítány kybernetické útoky prováděné skrze malware umístěný na webových stránkách vydávajících se například za zpravodajské kanály. Dalším typem kybernetických útoků jsou phishing emaily, zero-day útoky na operační systém Microsoft Windows, Adobe Flash ap.

Aktivitu APT28 dlouhodobě sleduje další firma zabývající se kybernetickou bezpečností – FireEye. Podle FireEye (2017: 2) provádí

20 O propojení APT28 a APT29 s ruskou vládou hovoří i společná zpráva FBI a DHS (Ministerstvo vnitřní bezpečnosti USA) (NCCIC – FBI 2016).

21 CyberBerkut je mimochodem proruská ukrajinská skupina založená v únoru 2014 po rozpadu ukrajinských speciálních policejních jednotek Berkut. Od té doby se zaměřuje na podporu separatistů na východě Ukrajiny (Intights 2019: 6).

22 Ukrajina o vstup do NATO s přestávkami uvažuje od roku 2002, kdy prezident Leonid Kučma projevil zájem o vedení přístupových jednání s Aliancí. Po invazi ruských vojáků na východ Ukrajiny a anexi Krymu se pro-severoatlantické nálady v ukrajinské společnosti výrazně navýšily a od roku 2019 je členství v NATO (a EU) součástí ukrajinského „strategického cíle“ (Pifer 2019). Gruzie posiluje vztahy s NATO zejména od tzv. růžové revoluce a od roku 2011 je vedená jako uchazeč o členství v NATO. Vztah s NATO byl také ovlivněn ruskou invazí v roce 2008 (NATO 2019b; MOD Georgia nedatováno).

skupina ATP28 kybernetické útoky mířící na NATO a jeho spřátelené státy už přibližně od roku 2007, a to pod dohledem ruské vlády. Skrze tyto operace lze získat například citlivé informace týkající se bezpečnostních a strategických otázek. Příkladem je útok na NATO z července 2015 skrze zneužití zero-day Adobe Flash na dvou internetových doménách *nato-news.com* a *bbc.news.org*. ATP28 imitovalo také jiné domény NATO – *nshq.nato.int* jako *nato.nsqh[.]in* (doména Velitelství speciálních operací NATO) či *natoexhibition.org* jako *natoexhibitionff14[.]com* (doména výstavy a konference budoucích sil NATO 2014) (FireEye 2014: 14).

ATP28 má podle FireEye (2014: 7–13) v hledáčku i strategické cíle v zemích, které uvažují o členství v NATO, typicky jsou to Gruzie a Ukrajina^{23,24}. Gruzie zažila útoky zejména na Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obrany²⁵. V rámci Ministerstva vnitra ATP28 cílila na informace týkající se „gruzínských bezpečnostních operací, zapojení země do multilaterálních organizací či komunikaci v rámci Ministerstva“ (FireEye 2014: 8). Silnou motivaci ke krádeži informací z Ministerstva obrany představuje pro aktéry podporované Kremlm zejména spolupráce s NATO. V Gruzii proběhla poměrně nedávno série útoků na několik cílů včetně

23 Obě země spojuje postupné umocňování prozápadních nálad v politických kruzích i ve společnosti. Začlenění Ukrajiny a Gruzie do euroatlantických struktur však neodpovídá představám Moskvy o evropském uspořádání. Ukrajina i Gruzie jsou totiž dlouhodobě v hledáčku Ruska vnímány jako ruská sféra vlivu. K tomu se mimochodem vyjádřil v knize *Základy geopolitiky (Основы геополитики)* i Alexandr Dugin (2000: 196), který vidí území jižní a východní Ukrajiny jako součást „ruského jihu“, kam by Rusko mělo expandovat. Suverenita Ukrajiny je pro něj „natolik negativní jev, že v zásadě může snadno vyvolat ozbrojený konflikt“. Což se i o několik let po vydání jeho knihy stalo. Dále také uvádí, že „strategicky by Ukrajina měla být striktně projekcí Moskvy“ (Dugin 2000: 199). Co se týče Gruzie, Dugin (2000: 424) hovoří o tom, že „válka v Gruzii“ a jiných státech „je základem nové velké hry mezi Ruskem a americkým impériem“. Gruzie podle něj spolu se sousedními státy tvoří důležitý „strategický uzel“, který je „jedním z nejzranitelnějších bodů ruského geopolitického prostoru“ (Dugin 2000: 199).

24 O útocích na Ukrajinu a Gruzii hovoří i M. Galeotti (2016a: 4, 6), který zmiňuje velkou roli zpravodajských služeb zejména během tzv. ukrajinské krize a rusko-gruzínské války.

25 Útoky na strategické cíle však probíhají i v rámci členských států NATO. Estonská zpravodajská služba (EFIS 2019: 49–50) zaznamenala ruské špiónážní kybernetické útoky v roce 2019 na MZV Estonska, na Ministerstvo obrany Estonska, Estonské obranné síly, Estonské aktivní zálohy i na jednotky NATO v Estonsku. EFIS také uvedla, že hlavní zbraní těchto útoků byly phishing emaily.

gruzínské vlády, soudů, nestátních organizací a médií v říjnu 2019. Britské Národní centrum kybernetické bezpečnosti upozornilo na provázání útoků, za nimiž měl stát mimo jiné tým SandWorm, který jednal „pod taktovkou“ GRU. Tyto útoky měly být největší od roku 2017, což implikuje stálost kybernetických hrozeb ze strany ruských zpravodajských služeb (HM Government 2020)²⁶.

Skupina APT28 stála i za útoky během voleb prezidenta Spojených států v roce 2016, kdy cílila na kandidáty demokratů, zejména pak na „vyzývatelku“ Donalda Trumpa, Hillary Clinton (FireEye 2017: 4–5). Objevují se hlasy varující před dalším zapojením Ruska do příštích amerických prezidentských voleb. V únoru 2020 se objevily zprávy o tom, že Rusko podporuje dva kandidáty na opačných koncích politického spektra – Bernieho Sanderse a D. Trumpa (Sanger 2020). Bernie Sanders již však z voleb odstoupil (ČT24 2020), což znamená, že Rusko pravděpodobně povede dezinformační kampaň mířící ke znovuzvolení prezidenta Trumpa²⁷. V tomto případě jsou operace vedeny i z řad tzv. „trolů“, kteří podsouvají informace na sociální síť – zpravidla na síť Facebook nebo na některé další, se záměrem rozšířit zprávy mezi Američany, kteří je pak budou šířit dál sami. Strategie tkví v tom, že Facebook má právo mazat příspěvky „autentických účtů“ jen za určitých podmínek, na rozdíl od těch falešných – uměle vytvořených, ve kterých se Rusové „vydávají“ za Američany (Sanger 2020).

26 Mimochodem, kybernetické útoky mohou cílit nejen na získání citlivých dat, ale mohou směřovat i k odpoutání pozornosti od ruských aktivit. V roce 2015 APT28 provedla kybernetický útok na francouzskou televizní stanici TV5Monde, ve které přehrála džihádistskou zprávu „Kyber Chalífátu“ tzv. Islámského státu. Cílem této zprávy bylo vyprovokovat pravicové nacionalisty k „odvedení pozornosti společnosti k Blízkému východu“ (Galeotti 2017b: 7). Mohlo se tudíž jednat o podnícení sympatií v západní společnosti či ospravedlnění invaze Ruska do Sýrie.

27 Motivací ke znovuzvolení Trumpa do funkce prezidenta USA má Rusko několik. Pomineme-li Trumpovo heslo „*America First*“, protekcionistické sklony a určité vnitřní uzavírání USA, politika Trumpa čistě ve vztahu k NATO je charakteristická následujícími faktory. Trump je dlouhodobě velmi kritický k výši výdajů na obranu většiny států NATO, která nedosahuje kýžená 2 % HDP. Dále ve svých veřejných prohlášeních podrývá jednotu Aliance skrze zpochybňování/nejednoznačnost americké účasti při kolektivní obraně. V neposlední řadě zmiňuje vyjmutí USA z Aliance (Kupchan 2019). Tyto skutečnosti mohou dále oslabovat vnitřní jednotu Aliance, což může být v zájmu Ruska.

S problematikou tzv. „trolů“ (online persona řízená člověkem) se spojují i tzv. „boti“ (umělá inteligence řízená automatickými procesy), kteří jsou koncentrováni v rámci tzv. „trolích farem“ a šíří různé dezinformační zprávy poškozující NATO. Tito lidé či programy využívají prostředí sociálních sítí, ale i mediálního prostředí, ve kterém jsou v kontaktu přímo se čtenáři daného média například skrze komentáře pod článkem. Strategií těchto aktivit je pak v rámci komentářů podnítit diskuzi na určité téma vyhovující zájmům Ruska (Giles 2016a: 54–55). Na hojnou aktivitu „botů“ poukazuje i zpráva Centra excelence pro strategickou komunikaci NATO mapující přítomnost rusko- a anglickojazyčných „botů“ na sociálních sítích Twitter a ruské platformě *V Kontaktě* (VK) v období od května do července 2019. Zpráva ukazuje, že 55 % všech ruskojazyčných a 17 % anglickojazyčných příspěvků na Twitteru týkajících se přítomnosti NATO v Pobaltí bylo zveřejněno „boty“ (Freidheim – Rodriguez – Gallagher 2019: 1).

V lednu 2020 vyšla v litevském Centru excelence pro strategickou komunikaci NATO nejnovější zpráva o aktivitách rusko- a anglickojazyčných „botů“ hovořících o přítomnosti jednotek NATO v Polsku a Pobaltí na sociální síti Twitter, Facebook a VK od listopadu 2019 do ledna 2020. Jednou z hlavních zpráv, které „boti“ na výše uvedených platformách šířili, je příprava vojenských jednotek NATO na „rozsáhlý konflikt s Ruskem“, a to vzhledem k vojenským cvičením NATO v oblasti (Freidheim – Sant – Paramonova 2020: 2). Cílem tak mohlo být vykreslit NATO jako agresora. V rámci jednotlivých zemí byla zaznamenána největší aktivita ruskojazyčných „botů“ v Litvě a anglickojazyčných v Polsku. Na Twitteru „boti“ operovali například s výroky prezidenta Macrona o „mozkové smrti NATO“, který byl kritizován polským premiérem Morawieckim. To může implikovat snahu o vyvolání dojmu, že je NATO názorově nejednotné, nebo, vzhledem k výroku prezidenta Macrona, neschopné reagovat na případný podnět. „Boti“ také šířili zprávy o prezidentovi Nasedovi, který během

summitu NATO v Londýně varoval před Ruskem, jakožto „hrozbou pro současný světový pořádek“. Současně s tím šířili i výrok prezidenta Dudy o tom, že Rusko „není nepřítel, pouze sousední země, jejíž neakceptovatelné chování vyústilo v mnoho neshod“ (Freidheim – Sant – Paramonova 2020: 2). Na první pohled protichůdné výroky litevského a polského prezidenta některá proruská média vytrhla z kontextu a prezentovala jako další příklad vnitřní nejednotnosti názorů v rámci NATO, což pak bylo „boty“ dále šířeno (Freidheim – Sant – Paramonova 2020: 3).

Podobný účel jako „trolí farmy“ mají i některá Ruskem řízená média. Ta mohou šířit tzv. „fake news“ (falešné zprávy), které mohou být produkovány na „trolích farmách“ (Chivvis 2017: 3). Typickým příkladem takových médií, přes něž jsou vedeny informační mediální kampaně²⁸, jsou Sputnik a *Russia Today* (RT)²⁹ (Giles 2016a: 46), která jsou dostupná v několika jazykových mutacích. Tato média mohou šířit dezinformační a propagandistické³⁰ zprávy, které Rusku „umožňují formovat politickou diskuzi způsobem, jenž bude zvýhodňovat Kreml“ (Chivvis 2017: 3).

28 Mezi hlavní taktiky mediálních kampaní patří „přímé lži za účelem dezinformovat domácí i zahraniční společnost; skrývání kriticky důležitých informací; pohřbení hodnotné informace ve spoustě informačního odpadu; zjednodušování, schvalování a opakování (vštěpování); nahrazování terminologie: používání konceptů a termínů, jejichž význam podstoupil kvalitativní změnu, která znesnadňuje formování skutečného obrázku o událostech; uvádění společenského tabu na určité formy informací nebo kategorií zpráv; rozeznávání image: známí politici nebo celebrity se mohou účastnit politických akcí, a tím ovlivnit celosvětový pohled jejich stoupenců; poskytování negativních informací, které jsou příznivci přijímány lépe než ty pozitivní“ (Giles 2016a: 47–48).

29 Udávají se nicméně i jiná média – bulvár LifeNews sponzorovaný FSB (Galeotti 2016a: 13), mediální holding Ministerstva obrany RF *Zvězda*, stránka *Ukraina.ru*, informační agentura *RIA Novosti*, online zpravodajství *Lenta.ru*, televizní kanály *Rossija 24*, *NTV* a další (StopFake 2018).

30 Dezinformace se od propagandy liší tím, že se jedná o „systematické a úmyslné klamání“, čili „šíření záměrně nepravdivých informací státními aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím“. Propaganda je naproti tomu „systematické šíření informací a myšlenek, především neobjektivním nebo zavádějícím způsobem, za účelem prosazování nebo podpory politické kauzy nebo názoru“ (CTHH nedatováno).

Portál Sputnik³¹ periodicky zveřejňuje články popisující vojáky NATO, či případně celé NATO jako bezpečnostní hrozbu nejen Rusku³², kdy se NATO „plíží k hranicím Ruska“ (Sputnik News 2016), ale i obyvatelstvu členů Aliance. V jednom z článků autor popisuje údajná početná znásilňování pobaltských žen vojáky NATO, které je podle něj „dávno tradicí“ (Vasserman 2017). Počet „skandálních incidentů“ způsobených „opilými vojáky NATO“ v Pobaltí se podle jiného článku každoročně zvyšuje a představuje „větší hrozbu pro Pobaltí než ‚ruská agrese‘, o které pobaltské síly neustále hovoří“. Zároveň narážejí na důvěru pobaltských států, které „si stále myslí, že vojáci zabezpečují bezpečnost obyvatel i regionu“ (Sputnik News Latvia 2019). Některé články tak mohou vyobrazovat vojáky NATO jako násilníky a výtržníky, kteří páchají násilí na ženách i mužích. To může sloužit jako část propagandy zobrazující NATO jako zhýralé a opovrženíhodné.

O vojácích NATO jako o hrozbě pro Pobaltí mluví také ve spojení s epidemií COVID-19. Vojáci prý „představují reálné nebezpečí zrychleného nakažení místního obyvatelstva koronavirem“ (Chrolenko 2020; dále viz např. Sputnik News Latvia 2020), což může vyvolávat nenávistné projevy a nálady místních obyvatel směřující k vojákům NATO nebo může podpořit nechuť obyvatelstva k další přítomnosti vojáků v dané oblasti³³.

Některé články webu Sputnik mohou mít za cíl vykreslit NATO jako slabé a zranitelné. V souvislosti s epidemií COVID-19 uvádí jeden z textů, že

31 Podle britského deníku *The Independent* (2017) Sputnik ze šíření nepravdivých a propagandistických zpráv obvinilo samotné NATO, které Sputnik označilo za „propagandistický stroj Kremlu“, který články využívá k „ovlivnění politických názorů po celém světě“.

32 V některých případech hovoří nejen o hrozbě pro Rusko, ale i o „hrozbě pro globální bezpečnost“ (Sputnik News 2015).

33 K „neopodstatněné“ přítomnosti v oblasti ruských hranic se vyjadřuje i jiný článek Sputniku. Podle článku se zvyšuje počet aliančních vojáků ve východní Evropě i přes „neexistující bezpečnostní hrozbu“ ze strany Ruska. To je podle mluvčího Ministerstva obrany RF „porušení tzv. *NATO-Russia Founding Act*“ (Sputnik News 2017), který upravuje vzájemné vztahy, spolupráci a bezpečnost mezi NATO a Ruskem. O porušování tohoto dokumentu ve spojení s přítomností aliančních vojsk v Pobaltí hovoří i RT (2015). Jiný článek pak přítomnost těchto vojsk označuje za „destabilizační“ a „nepřátelskou“ (RT 2014a).

„značný počet“ nakažených aliančních vojáků „svědčí o slabosti zdravotního zabezpečení a vojenské organizaci kolektivního Západu jako celku“. Spojené státy tak kvůli dvěma epidemiím zasaženým letadlovým lodím „ztrácí možnost demonstrovat sílu v klíčových regionech Tichého oceánu“, což je označeno za „druhý Pearl Harbor“. Zde autor epidemii srovnává se zničujícím náletem na vojenskou základnu na ostrově Pearl Harbor, která vtáhla USA do druhé světové války (Chrolenko 2020a; dále viz např. Sputnik News 2020a). Jiným příkladem může být článek hovořící o zraněních či smrti vojáků NATO při vojenských cvičeních, což prý „není ojedinělé“ a „vrhá stín na bojový výcvik NATO“ (Sputnik News Latvia 2019a). Poukázat na slabost NATO mohl i článek „zesměšňující“ cvičení německých aliančních vojáků, kteří ve výcviku „i přes investování desítek miliard euro“ používají „jiná vozidla simulující bojová vozidla pěchoty Puma“, která jsou mimochodem „zdrojem bolesti hlavy ministerstva obrany“, a to z důvodu „prokazatelné zranitelnosti vozidla Puma vůči přírodním živlům, problémů s bojovou připraveností, nedostatku náhradních dílů a dalších problémů“ (Sputnik News 2020).

Dezinformace a propaganda nemusejí přicházet pouze z ruských médií. Dezinformační kampaně proti NATO mají silné zastoupení i v médiích zemí střední Evropy, potažmo v zemích V4, které jsou současně členy Aliance. Udává se, že takovým médiem je slovenský krajně pravicový (až konspirační) časopis *Zem a vek*, jehož editoři se v roce 2014 osobně setkali s velvyslancem Ruska na Slovenku, údajně proto, aby získali podporu Ruska. Kvůli té měli odcestovat i do Moskvy, kde prý projednávali další spolupráci (Tamkin 2017).

V průběhu let vyšlo v časopise *Zem a vek* několik článků, které lze označit za dezinformační a propagandistické. Články míří na poškození vnitřních vztahů v Alianci skrze nenávistnou rétoriku, která vykresluje Alianci jako hrozbu a podněcuje občanské iniciativy k vystoupení z tohoto vojenského paktu. V jednom z článků, ve kterých autor informuje o možném

bezvívovém styku Turecka a EU, vykresluje Turecko jako „muslimskou hrozbu“ pro Evropu, a to soudě podle výroků prezidenta Erdogana o podpoře demografického růstu v Turecku. Článek svou rétorikou útočí i na NATO, jelikož už v titulku hovoří o prezidentovi Turecka jako o „spojenci NATO Erdoganovi, který chce ‚znásobit muslimské potomstvo‘“. Článek cílí pravděpodobně na extremistickou xenofobní a rasistickou část populace a snaží se tímto způsobem označit NATO jako, velmi nevybíravě řečeno, „viníka migrace muslimů do Evropy“ (Ďuriš 2016).

Jiný článek ku příležitosti summitu NATO v Londýně připodobňuje Alianci k organizaci založené na základech nacistického Německa a zpochybňuje její demokratické principy, čímž opět poškozují pověst NATO (Zem a vek 2019). Mystifikující nadpis dalšího článku: „NATO bude nacvičovat ‚násilný vpád‘ na území nepřátelského státu“, implikuje agresivitu Aliance³⁴. Text hovoří o vojenském cvičení s názvem Defender 2020³⁵, které je naplánováno na první polovinu roku 2020. V článku se objevují dvě protichůdné informace. Na jedné straně je již zmíněné „cvičení násilného vpádu“ a na straně druhé je simulace „velkého nepřátelského útoku“. Článek je tedy celkově zavádějící a může vytvářet obraz, ve kterém se NATO připravuje na útok na Rusko (Zem a vek 2019a). *Zem a vek* v článku s názvem „Členství v NATO ohrožuje životy našich občanů“ Alianci „démonizuje“, ospravedlňuje anexi Krymu a označuje obyvatele Ukrajiny za „nacistické Banderovce“ a také čtenáři podsouvá myšlenku o nutnosti odchodu Slovenska z NATO (Benka 2015).

Dezinformační a propagandistické kampaně vedené skrze média jsou mířeny na specifické skupiny obyvatelstva. Mezi ně patří jak již prorusky smýšlející obyvatelstvo, tak také různé radikální a extremistické skupiny.

34 V minulosti o vojenských cvičeních NATO jako o agresi hovořila kupříkladu i zpravodajská síť RT (2014), která cvičení v Pobaltí označila za „zahájení plnospektrálních válečných her“.

35 Jedná se o největší společné vojenské cvičení NATO za posledních 25 let s 20 000 americkými vojáky, které má „demonstrovat závazek Spojených států a jejich odhodlání stát za svými evropskými spojenci“. Cvičení probíhalo na území Nizozemska, Belgie, Polska a Pobaltí (SHAPE NATO nedatováno).

Tuto domněnku lze demonstrovat na případu Severní Makedonie, kde je vedena masivní dezinformační kampaň. Narativy, které míří proti členství v NATO, jsou šířeny skrze média (např. *Informer, Alo.rs*), ale i vlivnými jednotlivci (Vasko Eftov, Milenko Nedelkovski, či Mirka Velinovska) (Pankovski 2020: 23–25). Kampaně jsou pak cíleny na „snadno radikalizovatelné skupiny“ bez politické příslušnosti. Těmi mohou být různé skupiny sportovních fanoušků kvůli jejich „opakování nesnášenlivých, nenávislných a násilných frází“ (tzv. *sloganeering*) (Pankovski 2020: 20). To se například projevilo při makedonském referendu o názvu Makedonie v roce 2018³⁶. Fanoušci Komiti (ultra hooligans) fotbalového klubu FK Vardar³⁷ během referenda vystupovali proti přijetí změny. Objevily se hlasy hovořící o tom, že tato skupina a jiní řečtí hooligans byli finančně podporováni ruským miliardářem Ivanem Savvidem³⁸, aby prováděli násilnosti a výtržnictví za účelem zamítnutí referenda³⁹ (Montague 2019).

Nezanedbatelná je v tomto kontextu také role ruských menšin žijících v členských státech NATO. Tyto menšiny totiž mohou být nakloněny informačním tokům z Moskvy a mohou se také stát prostředníkem v informačních aktivitách Ruska, které mohou potenciálně vést k destabilizaci vnitřních struktur NATO. Toto je někdy nazýváno jako tzv. „pátá kolona“. A. Rácz (2015: 80) také ve spojení s ruskou diasporou hovoří o určitém legitimizačním prostředku pro ruskou zahraniční politiku. Konkrétně se jedná o záminku „ochrany práv etnických Rusů“, čímž Moskva

36 Referendum o změně názvu z Republika Makedonie na Republika Severní Makedonie proběhlo po nátlaku Řecka. Řecko dlouhodobě o tuto změnu usilovalo a jedním z „vyjednávacích pák“ bylo blokování vstupu Severní Makedonie do NATO. Po úpravě názvu na Severní Makedonii Řecko ratifikovalo protokol o přistoupení Severní Makedonie do NATO (ČT24 2019a).

37 Mimochodem, majitel klubu FK Vardar je Sergej Samsonenko (Montague 2019), ruský magnát a nejbohatší muž Makedonie, jenž podle webu Euromaidan Press (2018) založil v roce 2017 nacionalistickou politickou stranu VMRO-DPMNE. Tato strana je vybudována na základech nacionalistické politické organizace Vnitřní makedonská revoluční organizace a má sloužit zájmům Ruska.

38 Ostatně i Ivan Savvidis, vlastník řeckého fotbalového klubu PAOK, je podle Euromaidan Press (2018) považován za muže Kremlu.

39 Komiti během několika ze svých pochodů dokonce zaútočili na parlament a zranili některé z členů parlamentu (Montague 2019).

legitimizuje své zahraničněpolitické aktivity⁴⁰. Ruské minority však mohou hrát důležitou roli i v protivládních protestech či nepokojích, které mohou mít vazbu na ruskou vládu. Ta však propojení obou konců pomyslné úsečky nemusí oficiálně přiznat.

V tomto kontextu je v rámci členů NATO věnována zvláštní pozornost etnickým Rusům žijícím v Pobaltí. V Estonsku tvoří ruská menšina přibližně 25 % obyvatel země (World Population Review 2020), v Lotyšsku kolem 27 % (World Population Review 2020a) a v Litvě necelých 7 % (World Population Review 2020b). V Estonsku i Lotyšsku žije většina Rusů v regionech hraničících s Ruskem (Radin 2017: 16). V Estonsku jich největší počet žije ve třetím největším městě Estonska – Narvě, která je etnickými Rusy tvořena zhruba z 80 %. Narva je někdy kvůli početné ruské „menšině“ přezdívaná jako „ruské město“⁴¹. Kupříkladu Sputnik News Estonia (nedatováno) nazývá Narvu jako „nejvíce ruské město Estonska“. Zároveň se objevují spekulace, které hovoří o vlivu Kremlu na obyvatele Narvy a okolí (Koval 2019). Sputnik například zveřejnil zprávy varující před stavbou nových vojenských radarů podél řeky Narva, která tvoří hranici mezi Ruskem a Estonskem. Radary by podle zpravodajců mohly představovat nebezpečí pro obyvatele i životní prostředí (Sputnik News Estonia 2017). RT zase upozornil na postavení Narvy jakožto „nového Berlína“. Podle RT by totiž přítomnost NATO v blízkosti ruských hranic mohla vyvolat novou studenou válku (MacDonald 2016). Tento typ zpráv by mohl potenciálně vybízet obyvatele Narvy k opozici vůči přítomnosti NATO⁴².

Vzhledem k množství potenciálně propagandistických a dezinformačních zpráv, mezi něž patří i zpráva o znásilnění litevské dívky

40 Tímto způsobem Rusko legitimizovalo například anexi Krymu.

41 V roce 1993 proběhlo v Narvě referendum o autonomii města a přilehlých oblastí. Přestože většina obyvatel hlasovala pro autonomii, estonská vláda nakonec návrh nerealizovala (Radin 2017: 21).

42 V tomto kontextu se však nemusí jednat čistě o obyvatele Narvy. Například v roce 2016 proběhla v Tallinnu demonstrace, ve které občané protestovali proti přítomnosti NATO v Estonsku (US Embassy in Estonia 2016).

německým vojákem NATO, která je podle webu DW (2017) falešná⁴³, roste i počet aktérů, kteří mají za cíl vyvracet ruské dezinformace. Příkladem je žurnalistická dobrovolnická organizace Stop Fake (StopFake nedatováno), EUvsDisinfo (EUvsDisinfo nedatováno) či Kremlin Watch (nedatováno).

3.1.2 Ekonomické prostředky

NATO je vojenským paktem, čili na něj primárně nelze uvalit cla a embarga, zmrazit jeho aktiva, přístup ke kapitálu, zakázat investice, apod. Ekonomické prostředky hybridní války, které by Rusko mohlo proti NATO použít, jsou tak omezené a mohou se vztahovat pouze na jednotlivé členské státy. Většina ekonomických prostředků hybridní války nadefinovaných pro účely této studie tedy mohou být aplikovány pouze na jednotlivé státy. To ovšem neznamená, že vnitřní struktury NATO nemohou být ohroženy některými ruskými ekonomickými aktivitami, které mohou mít vliv na stabilitu a akceschopnost Aliance. V této části této práce se proto s ohledem na podstatu existence NATO zaměřím pouze na ekonomické prostředky, které mohou potenciálně rozdělit jednotu Aliance či ohrozit její bezpečnost.

Největším „ekonomickým trumfem“ Ruska je sektor energetiky. Lze se tedy domnívat, že pokud bude proti NATO použit některý z výše nadefinovaných ekonomických prostředků hybridní války, bude mít pravděpodobně vazbu na ruský energetický průmysl. NATO si je této skutečnosti vědomo a již v roce 2010 založilo Centrum excelence energetické bezpečnosti v Litvě (Bocse 2019: 82). Rusko má značný potenciál využít k naplnění svých geopolitických zájmů energetický průmysl, a to tak, že se může snažit zvětšit objem energetických dodávek do Evropy. To by mu zajistilo větší přístup na evropský trh, což je pro Rusko výhodné nejen kvůli relativně vysokým tržním cenám na evropském trhu (Goldthau 2015: 1), ale i kvůli zvýšení vlivu v evropských státech a potenciálnímu růstu napětí mezi

⁴³ Zpráva byla následně vyvrácena i místními autoritami, které tvrdí, že se jednalo o část ruské dezinformační kampaně kvůli narůstajícímu počtu vojáků NATO v Pobaltí (DW 2017a).

jednotlivými členy Aliance (Coote 2018: 3). Rusko totiž může nepřímo ovlivňovat politiky a ekonomiky jednotlivých států skrze energetický sektor a sítě plynovodů a ropovodů, jejichž existence historicky sahá ještě do dob Sovětského svazu.

Rusko zabírá přibližně 17 % celosvětové produkce ropy (Coote 2018: 6). Mezi největší ruské, státem vlastněné společnosti, které mohou mít potenciální vliv na energetickou bezpečnost zemí NATO, patří Rosněft, jakožto největší státem vlastněná ropná společnost v Rusku. Dále sem patří čtvrtý největší ruský producent ropy Gazprom Něžt' a Transněft' – společnost vlastněná ruskou vládou, která zajišťuje přepravu a export ropy. V neposlední řadě také největší nezávislý ruský producent zemního plynu OAO Novatek. Nelze vynechat ani společnosti Lukoil a Surgutněftgaz (Coote 2018: 2, 7). Krátký výpadek dodávek surovin z Ruska by ovlivnil zejména východní státy Aliance, bez postižení by ale nezůstaly ani západní státy Evropy (Goldthau 2015: 2).

Rusko nadále investuje nemalé částky do stavby a údržby ropovodů a plynovodů, a to nejen s vidinou získání prostředků do státní kasy, ale i s cílem posílení svého vlivu v evropských státech. Zvláště citlivé jsou pak podle analytika americké vlády Christophera Chivise (2017: 4) státy, které jsou již na dovozu ruských energetických surovin závislé. Chivis (Ibid.) k tomu dodává, že byť se jedná o legální investice, tak „jejich využití k dalším ruským národním zájmům je problematické a výsledek může poškodit volný trh a demokratické instituce“. Participace ruských energetických gigantů na evropském trhu byla do jisté míry „osvobozena“ v roce 2018, kdy skončila antimonopolní kauza EU proti Gazpromu. Gazprom se po slibu o reformě cenové politiky vyhnul placení značné pokuty, což vyvolalo nevoli některých evropských států (Chee – Carbonnel 2018). Tato dohoda tak Rusku do určité míry „uvolnila ruce“ pro další energetické operace a projekty na evropském trhu.

Jedním z takových projektů, které mají potenciál narušit vztahy v Alianci, je Nord Stream 2. Plynovod Nord Stream 2 vyvolal kontroverzi už od oznámení o jeho plánování. Plynovod má vést od ruské Ust'-Lugy do německého Greifswaldu. Projekt rozděluje Alianci na dva tábory. První tábor v čele s Německem podporuje stavbu Nord Stream 2 a stojí v opozici zejména vůči Spojeným státům a Polsku⁴⁴. Spuštění plynovodu totiž může ohrozit jak energetickou bezpečnost, tak i diverzifikaci dodávek plynu v rámci Aliance. Hrozí totiž, že Gazprom, který je hlavním hráčem ve stavbě Nord Stream 2, získá kontrolu nad evropskými dodávkami plynu (Coote 2018: 4). Kromě Gazpromu do projektu investovaly i evropské firmy – francouzský Total a Engie, britsko-nizozemský Shell, německý Uniper a Wintershall a rakouské OMV (Coote 2018: 8). Spuštění plynovodu je proto i v jejich ekonomickém zájmu, byť to může narušit energetickou bezpečnost celého regionu (EFIS 2019: 44).

Nord Stream 2 obchází ukrajinské plynovody, což jednak oslabuje pozici Ukrajiny, přes kterou jde až 50 % dodávek z Ruska dál do Evropy (TSOUA nedatováno), ale také samotné členy NATO. Ukrajinský systém plynovodů má podzemní úložiště, v nichž je možné skladovat určité množství plynu, které pak může dočasně nahradit pozastavené dodávky. Takový systém Nord Stream 2 nemá a výpadek dodávek by byl tedy okamžitý (EFIS 2019: 43). Riziko energetické závislosti na Rusku se již v minulosti projevilo v roce 2009, kdy Rusko kvůli sporům s Ukrajinou přerušilo veškeré dodávky plynu vedoucí přes Ukrajinu do Evropy. Poškozeny byly zejména členové NATO ze střední a východní Evropy (Bocse 2019: 82). Dodávky byly pozastaveny 11 dnů (Mišík 2012).

Riziko opakování podobného scénáře a jeho potenciální fatálnost pro energetickou bezpečnost evropských členů NATO se s Nord Streamem 2 zvyšuje. Na to poukazují Spojené státy, které stojí tvrdě proti projektu a již

⁴⁴ Polsko má kvůli snížení dodávek plynu přes svoje území obavy z nižších výnosů z transportu plynu přes své území (Günter 2019).

na něj uvalily sankce (Harper 2020). Kontroverzní plynovod je nicméně pro USA pomyslným trnem v oku ještě z jednoho důvodu. Spuštění Nord Streamu 2 by mohlo snížit americké dodávky LNG (zkapalněného zemního plynu) do Evropy (Coote 2018: 11). Pokud by došlo ke snížení dodávek amerického plynu do Evropy, umožnilo by to Rusku kontrolovat ceny na evropském trhu. Manipulace s cenami ruského plynu by pak navýšily vyděračský potenciál Ruska⁴⁵.

Rusko může NATO ohrožovat ještě skrze zasahování do jiného energetického sektoru – jaderných elektráren. Hlavním aktérem je v tomto směru Rosatom – největší producent elektřiny v Rusku a zároveň nejdůležitější státní orgán civilního a vojenského jaderného programu. Angažuje se různými formami v mnoha státech NATO. V některých zemích se podílí na modernizaci, či přímo na stavbě jaderných reaktorů/elektráren. Modernizace pod ruským dohledem probíhá v České republice (Temelín⁴⁶), Bulharsku (Belene), Slovensku (Mochovce) a v Maďarsku (Paks). Na stavbě jaderných elektráren se Rosatom přímo podílí v Maďarsku (Paks 2) a Turecku (Akkuyu) (Rosatom nedatováno).

Maďarsko si dokonce na stavbu dvou nových reaktorů v jaderné elektrárně Paks od Ruska půjčilo téměř 11 miliard US dolarů, což je největší investice v Maďarsku vůbec (Aris 2019). Diskutabilní je tak nejen financování projektu, ale i některé bezpečnostní standardy. Projekt také vyvolává nelibost Spojených států, které mají kvůli podobným projektům obavy o energetickou bezpečnost střední a východní Evropy a varují před rizikem závislosti na ruských dodávkách (Dunai 2019).

45 Podobným projektem, jenž zvyšuje závislost evropských zemí na dodávkách ruského plynu, je Turkstream. Turkstream vede z Ruska přes Černé moře do tureckého Kiyiköye a dál do jižní a jihovýchodní Evropy. S velkou nadsázkou by se proto v tomto kontextu dalo hovořit o jakémsi „South Stream 2“. Turkstream totiž zvyšuje závislost na dodávkách plynu zejména Bulharska a Maďarska (Bechev 2019: 9).

46 Galeotti (2016a: 8) v kontextu ruského angažmá v modernizaci jaderné elektrárny Temelín dokonce hovoří o zapojení SVR do procesu vyjednávání.

Jaderná elektrárna Akkuyu je vůbec první svého druhu v Turecku. Rosatom by měl první reaktor dokončit v roce 2023, i když je možné předpokládat určité zpoždění v termínu. Hodnota celé stavby je vyčíslená na 20 miliard US dolarů (The Economist 2018). Elektrárna by měla snížit téměř 100% závislost Turecka na ruském plynu (Aris 2019). I přes to se však jedná o strategickou infrastrukturu jednoho z členů NATO, proto je pozornost Aliance na místě. Elektrárna sice má potenciál snížit závislost na dovozu ruského plynu, nicméně Rusku umožní přístup do strategického sektoru Turecka, což může představovat určité bezpečnostní riziko.

Co se týče zákazu využívání dopravních tras, lze v kontextu NATO, jakožto vojenské aliance, hovořit o ruských restrikcích spojených s využíváním tzv. severní mořské cesty (NSR)⁴⁷. V roce 2019 Rusko navrhlo nová pravidla pro kontrolu NSR. Podle nich platí omezení zahraniční plavby, které může zabránit proplutí nežádoucích vojenských plavidel. Podle nových pravidel by neruské vojenské lodě musely o svém plánovaném využití NSR informovat 45 dní před zahájením plavby. Dalšími podmínkami povolení plavby přes NSR jsou přítomnost ruského lodivoda na palubě, poskytnutí parametrů plavidla, účelu cesty či jména kapitána lodi. Nicméně i při včasné ohlášení plavby a splnění podmínek si Rusko ponechává právo na zamítnutí plavby (Warsaw Institute 2019b)⁴⁸.

Podle Ruska mají nová pravidla nahradit Článek 234 OSN o mořském právu a chránit životní prostředí a obchodní dopravu. Tato pravidla se však týkají vojenských plavidel, která jsou z Článku 234 vyňata, jakožto svrchované imunitní objekty. Dalším faktorem je to, že NSR se táhne od Barentsova moře po Beringův průliv a v některých částech zasahuje i mimo teritoriální vody Ruska. Omezení plavby mimo teritoriální vody Ruska

⁴⁷ Severní mořská cesta je strategickou oblastí zejména kvůli obchodu, jelikož výrazně urychluje dopravu zboží z Asie do Evropy. Klíčová je nicméně i ze strategického hlediska. Zablokování severní mořské cesty by totiž v případě střetu s NATO odstříhlo spojení mezi Evropou a Severní Amerikou (EFIS 2020: 69).

⁴⁸ Tuto trasu již Rusko výrazně omezilo v roce 2015. Regulace se týkaly obchodního provozu (Assenova 2019).

a v rámci Beringova průlivu je však v rozporu s mezinárodním mořským právem (Assenova 2019).

3.1.3 Politické prostředky

Rusko má širokou síť vztahů navázaných s různými zahraničněpolitickými entitami, které smýšlí podobně jako Kreml nebo je jejich vztah vzájemně prospěšný. Tyto vztahy jsou navázány jak skrze klasickou diplomacii, tak i nepřímo, neoficiálními cestami. Ruská diplomacie tradičně zahrnuje jak spolupráci, tak i donucování a klade důraz na princip reciprocity (Ziegler 2018: 127). Ruský establishment či zpravodajské služby mohou podporovat zahraniční politické aktéry, kteří jsou buď anti-systémoví, či naklonění politice Kremlu. Na druhou stranu se však může jednat i o odstranění politických představitelů, kteří nevyhovují zájmům Ruska.

Ukázkovým příkladem ruské operace, která měla směřovat proti rozšiřování členské základny NATO, je organizace státního převratu v Černé hoře v říjnu 2016 (Chivvis 2017: 6). Černá hora byla do přístupového akčního plánu NATO (MAP – *Membership action plan*) zapojena již od roku 2009. Přístupové rozhovory byly vedeny od prosince 2015 a po podepsání přístupového protokolu v květnu 2016 byla Černá hora téměř členem Aliance (NATO 2017). Rusko však usilovalo o zabránění rozšiřování struktur NATO o Černou horu, a proto bylo nuceno přijmout určité kroky k zabránění jejího vstupu do tohoto vojenského paktu. Rusko se zpočátku angažovalo zejména finanční podporou protialiančně orientovaných srbských nacionalistů a představitelů dalších opozičních stran, kteří nesouhlasili s koalicí premiéra Milo Djukanoviče⁴⁹ podporujícího Alianci. Zaznamenány byly také případy, kdy Rusko podporovalo veřejné demonstrace a mediální kampaň směřující proti Djukanoviči (Serwer – Vukovič 2016).

⁴⁹ Byť je vláda M. Djukanoviče velmi prozápadně smýšlející, není bez poskvrny. Djukanovič v minulosti prokazatelně prošel mnoha korupčními skandály a lidově řečeno „okupuje“ nejvyšší patra politické scény Černé hory již bezmála 30 let. V roce 2015 byl dokonce nominován na osobnost organizovaného zločinu a korupce roku (OCCRP – *Organized Crime and Corruption Reporting Project*), kterou byl v roce 2014 Vladimír Putin (Conley – Stefanov 2019: 93–94).

Na organizaci černohorského puče se podle několika zdrojů podílely ruské zpravodajské služby FSB a GRU a do operace byli zapojeni i srbští nacionalisté (Conley – Stefanov 2019: 98; Galeotti 2017b: 4). Puč byl plánován na den před černohorskými volbami a byli to právě srbští nacionalisté, kteří se hráli v operaci největší roli. Srbští nacionalisté převlečení za policisty chtěli využít plánované demonstrace proti Djukanovičově vládě k atentátu na samotného Djukanoviče. V plánu bylo obsadit parlament, svrhnout prozápadní Djukanovičův kabinet a Djukanoviče zavraždit (Serwer – Vukovič 2016). Jejich plán byl však odhalen černohorskou policií těsně před začátkem akce a bylo zatčeno 20 lidí (Conley – Stefanov 2019: 98). Soud probíhal až do roku 2019, kdy černohorský soud vynesl nad obžalovanými rozsudek a za hlavní viníky označil dva ruské občany (Šišmakova a Popova), kteří byli pravděpodobně agenti GRU (ČT24 2019). Tato akce se stala fiaskem ruských zpravodajských služeb a Černá hora oficiálně vstoupila do Aliance podle plánu v roce 2017⁵⁰.

Výše popsáný případ implikuje pokusy Moskvy o „odstranění“ těch, kteří nesouzní s vizí ruského establishmentu. Z opačného úhlu pohledu lze pozorovat i podporu těch, kteří „vyhovují“ ruským zájmům. Jednotlivé politické špičky i politické strany jsou podporovány ať už finančně, či politicky. Je na místě poznamenat, že k ruskému vlivu jsou náchylnější ty státy, ve kterých instituce nemají silné postavení (Galeotti 2017b: 8). Zároveň může docházet i k situaci, kdy vláda a oficiální zahraniční politika státu jsou otevřeně proalianční, ale někteří vysoce postavení jednotlivci

⁵⁰ Vstup Černé hory do NATO nicméně neznamená automatické ukončení ruského vlivu v zemi. Podle průzkumu veřejného mínění z roku 2017 je proti členství v NATO 51 % černohorské populace a 55 % si myslí, že by Rusko mělo být zapojeno do evropských bezpečnostních struktur (Anderson 2019: 5). V opozici vůči NATO stojí zejména etničtí Srbové, pro které je bombardování Srbska v roce 1999 stále živou vzpomínkou. Na tom částečně staví i ruská propaganda, která ještě více podněcuje nevráživost Srbů vůči NATO (Anderson 2019: 6). Jedním z aktérů zapojených do ruské geopolitické hry v Černé hoře je i srbská pravoslavná církev, která je velkým odpůrcem členství Černé hory v NATO a je politicky a finančně podporovaná z Moskvy (Anderson 2019: 10). Moskva nicméně stojí i za některými opozičními politickými stranami v Černé hoře, které v posledních letech nabývají na popularitě. Jednou z takových stran je Demokratická fronta, složená z „aliance rusofilů, srbských nacionalistů a protizápadních politických stran“ (Anderson 2019: 8).

vystupují proti. Příklad takového rozporu nemusíme hledat ani v zahraničí. Otevřeně proruská a občasná protialianční rétorika prezidenta Miloše Zemana byla již několikrát využita ruskými zpravodajskými servery k podpoře propagandistické kampaně (Sputnik News Estonia 2018; Sputnik News Estonia 2016; Sputnik News Česká republika 2019; RT 2016, RT 2019a další).

Rusko disponuje v zemích NATO poměrně hustou sítí politických kontaktů. Na Slovensku má vazby na extremistickou Lidovou stranu Naše Slovensko (ĽSNS), která v čele s Mariánem Kotlebou vyzdvihuje slovanské kořeny a vede proruskou a proti-NATO zaměřenou politiku (Tamkin 2017). Tato strana nejenže má vazby na slovenské paramilitantní organizace a je financovaná ruskými oligarchy, ale stojí také za organizací aktivit na Slovensku, které jsou namířeny proti Alianci⁵¹ (Várenyiová – Fischer 2017: 28). Jinou politickou stranou s otevřeně proruskou zahraniční politikou je maďarský Fidesz premiéra Viktora Orbána (Tamkin 2017). Orbánova politika směrem k Rusku vyvolává diskuze o tom, zda se Maďarsko nestalo „černou ovčí“ NATO a neslouží jako základna pro ruské operace mířící proti NATO (Kirchick 2019; Berschinski 2018).

Své spojence má Rusko nejen v zemích V4, ale i v západní Evropě. Ve Francii je jím pravicová politická strana Národní sdružení Marine Le Pen. Le Pen je zastánkyně toho názoru, že si Francie dokáže zajistit svou obranu a zájmy sama. NATO podle ní zároveň Francii oslabuje, a to tím, že „stále více snižuje strategickou autonomii Francie“ (Rapnouil – Shapiro 2017). Le Pen tak sdílí s Kremlem proti-NATO politiku. O jejím vztahu s Ruskem vypovídá i návštěva Kremlu, kde ji před francouzskými volbami v roce 2017⁵² osobně přivítal Vladimír Putin (Walker 2017). V té době se také objevily zprávy

51 Kotleba kupříkladu v roce 2014 v den Slovenského národního povstání vyvěsil na sídlo svého úřadu v Banské Bystrici transparent hlásající „Yankees go home! Stop NATO“ (ČT24 2014). Na webových stránkách ĽSNS je i sekce s názvem „Anti NATO“, ve které jsou obsaženy aktivity a názory strany cílené proti NATO (viz ĽS Naše Slovensko nedatováno).

52 V roce 2017 se ve Francii konaly volby jak do Národního shromáždění, tak i prezidentské volby.

o financování prezidentské kampaně Le Pen První česko-ruskou bankou (Walker – Willsher 2017). Motivaci za tímto krokem lze hledat v její protialianční a proruské politice. Případné zvolení Le Pen do funkce prezidentky Francie by se jistě odrazilo na politice Francie vůči NATO.

Z politických kontaktů v nástupnických státech lze zmínit situaci v Bosně a Hercegovině (BiH), která dlouhodobě usiluje o vstup do NATO a je v MAP od roku 2010 (NATO 2020). Je to právě Bosna a Hercegovina, o níž se hovoří jako o „novém bitevním poli mezi NATO a Ruskem“ (Gadzo – Karcic 2019). BiH se podobně jako ostatní balkánské země pohybuje mezi Ruskem a Západem. Přestože je na cestě do západních struktur a poskytuje i podporu Alianci v Afghánistánu (NATO 2020), ruský vliv v zemi je stále citelný. BiH například odmítla přijmout západní sankce uvalené na Rusko v roce 2014 (Bechev 2019: 9). Rusko navíc poskytlo trénink bosenským srbským speciálním policejním jednotkám a Sputnik spolu s RT své příspěvky poskytují balkánským médiím zdarma (Serwer – Vukovič 2016).

Důležitým faktorem je v BiH mimo jiné také ruská podpora bývalého poloautoritářského prezidenta Republiky srbské Milorada Dodika, který otevřeně vystupuje proti členství v NATO. Rusko mělo Dodika podporovat například během všeobecných voleb v roce 2018 (Gadzo – Karcic 2019). Dodik se zároveň několikrát osobně setkal s Vladimírem Putinem (Salvo – de Leon 2018: 2). Mezi Dodikovi „trumfy“ patří zejména podněcování separatistických tendencí a usilování o prosazení referenda o samostatnosti Republiky srbské (Chivvis 2017: 6). Dodikova snaha o prosazení referenda o samostatnosti by poškodila Daytonské dohody z roku 1995 a mohla by vyeskalovat v opětovné násilí⁵³ (Colborne 2018). Následná nestabilita by pak

53 Křehký mír, který drží obě části BiH dohromady, byl téměř narušen v roce 2016, a to referendem o vyhlášení 9. ledna státním svátkem v Republice srbské. Tento krok byl velmi kontroverzní, jelikož se jedná o výročí dne vyhlášení nezávislosti na Sarajevu bosenskými Srby v roce 1992, po kterém se v BiH rozhořela krvavá občanská válka. 9. leden je nicméně významný i po náboženské stránce, jelikož se jedná o součást pravoslavných Vánoc. Téměř 100 % všech hlasujících se vyjádřilo pro vyhlášení státního svátku, a to přestože se jednalo o krok v rozporu s rozhodnutím bosenského Ústavního soudu (ČT24 2016).

zpomalila či znemožnila vstup BiH do NATO. Dodik plánoval referendum o samostatnosti Republiky srbské už na rok 2018, to se nicméně neuskutečnilo. V únoru 2020 se po návštěvě Bělehradu vyjádřil ke konání referenda se slovy „Na shledanou Bosno, vítěj odchode Republiky srbské“ (Aljazeera 2020). Lze tak předpokládat další snahu o uskutečnění kontroverzního referenda.

Mezi další politické prostředky hybridní války patří podpora organizovaného zločinu. Galeotti (2017a: 1) v tomto kontextu hovoří o tzv. *Russian Based Organized Crime* (RBOC – v Rusku založený či na Rusku závislý organizovaný zločin). Ten je podle něj navázaný na zpravodajské služby FSB, SVR a GRU. RBOC je obrazně řečeno něco jako živý organismus, který roste v transatlantickém podsvětí a v tichosti se rozrůstá hlouběji do členské základny Aliance. RBOC představuje pro Alianci téma z bezpečnostního i politického hlediska, přestože se nejedná o tradiční hrozbu pro NATO (Dokos 2019: 51). Nejenže je organizovaný zločin bezpečnostní hrozbou, ale také může ovlivňovat tvůrce politiky. Zmínit lze například korupci, která je s politikou i organizovaným zločinem spojená a představuje riziko zejména na západním Balkáně (Dokos 2019: 52). Některé aktivity RBOC, jako je pašování zbraní a vojenského vybavení, mohou pro Kreml představovat užitek. To lze vztáhnout na již výše popsany pokus o státní převrat v Černé hoře, za kterým kromě GRU a FSB měl stát i organizovaný zločin (Galeotti 2017a: 7).

Podle Galeottiho (2017a: 5) jsou největší pašerácké uzly v rámci evropských zemí NATO v Rize, Berlíně a v Istanbulu. Riga má mezi nimi však výjimečné postavení, jelikož je zároveň centrem praní špinavých peněz a „základnou“ ruských přistěhovaleckých komunit napojených na RBOC. Další takové „základny“ jsou v Řecku a španělské Costa del Sol. Důležité uzly pro praní špinavých peněz jsou také v Londýně, Řecku a bulharské Sofii. V Bulharsku jsou tyto aktivity podpořeny navíc díky tomu, že až 25 % HDP

země má být podle Galeottiho (Ibid.) přímo či nepřímo navázáno na Rusko. Tento faktor proto spolu s ruskou komunitou zapojenou do politického dění umožnil RBOC se ještě více rozrůst.

Kromě organizovaného zločinu jsou ruské subverzivní aktivity vedeny také skrze paramilitantní skupiny, jako je například Maďarská národní fronta, která je podporovaná GRU (Galeotti 2017b: 4). Tyto skupiny mohou být také propojeny s RBOC, a to například skrze pašování zbraní a vojenského vybavení (Galeotti 2017a: 7).

3.2 Vojenské prostředky

Někteří autoři (Rácz 2015: 57–70; Bērziņš 2014: 6) hovoří o využití vojenských prostředků ve spojení s hybridní válkou jako o poslední fázi hybridní války. V tomto kontextu jsou zmiňovány zejména Ukrajina a Gruzie, kdy vojenský zásah neoznačených jednotek a podpora separatistických skupin zatím úspěšně brání dalšímu hlubšímu začleňování obou zemí do struktur NATO. Rusko v současné době nicméně nevede otevřenou vojenskou ofenzívu proti žádnému z členských států NATO. Přesto lze detekovat několik ohnisek proxy konfliktů, kterých se účastní jak členské státy NATO, tak i Rusko a které mohou vyústit v narušení vnitřní stability Aliance či případně v otevřený vojenský konflikt. Nakolik je ale případný přímý vojenský střet pravděpodobný, zůstává stále pouze předmětem diskuzí.

Jak uvádí kupříkladu Galeotti (2019: 2), „mnozí v rámci NATO mají obavy z přímé ruské invaze“. Podle něj je však takováto invaze nepravděpodobná, a dokonce tuto představu nazývá „chimérou“. Zároveň spíše odkazuje na jiné prostředky, které by „rozdělily, demoralizovaly a rozptýlily Západ natolik, že by se stal bezbranným“ (Ibid.), čemuž byla mimochodem věnována předchozí podkapitola. V tomto kontextu výzkumník RAND Corporation Andrew Radin (2017: 14) zmiňuje ruské vyhýbání se

přímé konfrontaci s NATO, protože by to pravděpodobně vedlo k aktivaci článku 5 Washingtonské smlouvy⁵⁴.

Prvním příkladem proxy konfliktu je již několikaletá účast Ruska ve válce v Sýrii. Syrský konflikt zaujímá důležité místo v ruské zahraniční politice, protože Rusko „má dlouhodobý strategický zájem v Sýrii⁵⁵, na Blízkém východě i Středomoří“ (EFIS 2020: 57). Samotné NATO (2019a) označuje ruskou přítomnost v Sýrii za „risk pro Alianci“ a „vyjadřuje svoji silnou podporu americkým, britským a francouzským společným vojenským akcím v reakci na použití chemických zbraní v Sýrii“. EFIS mluví dále o tom, že „Rusko vnímá vojenskou intervenci v Sýrii jako posilování jižního křídla anti-americké fronty“ (EFIS 2020: 11). Rusko podporující režim syrského diktátora Bašára al-Asada se zároveň dostává do střetu s tureckými jednotkami, což již mělo negativní vliv na rusko-turecké vztahy⁵⁶. Na konci února 2020 proběhl útok na turecké jednotky, který byl podporovaný ruskými silami. Během tohoto útoku zemřelo 33 tureckých vojáků, nicméně napětí mezi Ruskem a Tureckem zatím nevedlo k větší eskalaci konfliktu mezi oběma aktéry. Po incidentu bylo v březnu 2020 podepsáno dodržování klidu zbraní a byl otevřen společný bezpečnostní koridor kolem strategické dálnice M-4 v syrské provincii Idlib (Koseoglu 2020).

Turecko v současnosti hledá podporu u NATO, které mu vyjádřilo slovní podporu, nicméně zatím neupřesnilo další postup (Rondeaux 2020). Pokud by však situace mezi Ruskem a Tureckem v budoucnosti „vyeskalovala“, NATO by muselo zvážit článek 5 Washingtonské smlouvy a zvolit konkrétní strategii. To by ovšem mohlo zásadně ovlivnit či přímo

54 O akceschopnosti NATO se vede diskuze i mezi členy Aliance – viz „mozková smrt NATO“ (E. Macron), výroky D. Trumpa (viz výše) či R. Erdogana o případném zapojení do kolektivní akce v případě ohrožení Pobaltí ap.

55 Rusko na základě smlouvy z roku 2017 získalo do roku 2066 přístup k syrskému přístavu Tartus a letecké základně Hmeimim a stále navyšuje vojenskou přítomnost a počet základen v Sýrii. Sýrie tak slouží mimo jiné také jako základna pro ruské aktivity v Africe (EFIS 2020: 57).

56 Po ruské intervenci do Sýrie a sestřelení ruského letadla Su24 na konci roku 2015 tureckými silami se rusko-turecké vztahy zdály být na bodu mrazu. Nicméně, Rusko postupně pragmaticky upevňuje bilaterální vztahy s Tureckem, kdy za nevole USA dosáhlo Rusko svého „diplomatického vítězství“ během tzv. Astanského procesu (EFIS 2020: 59).

poškodit vzájemné vztahy v rámci Aliance. Důležitou roli v rozhodování by dozajista hrálo USA, jakožto nejsilnější člen Aliance. Spojené státy však kritizují Turecko za nákup ruského protiletadlového systému S-400 (McKernan – Sabbagh 2020). Nehledě na to, že americké síly podporují syrské Kurdy, proti kterým Turecko vede vojenské operace. To, zda by v případě potřeby USA Turecko podpořily, však zatím zůstává jen podmětem k diskuzi, a to s ohledem na komplexnost problematiky války v Sýrii.

Sýrie nicméně není jedinou zemí Blízkého východu, kam Rusko projektuje své zájmy, které mohou být v rozporu se strategií, potažmo stabilitou NATO. Dalším „hřištěm“ mocností se stává Libye, ve které se střetávají zájmy Francie, Turecka, Ruska, Spojených států a dalších zemí. Hlavním bodem střetů mezi NATO a Ruskem, respektive mezi členy Aliance navzájem, je podpora různých stran konfliktu. Rusko vojensky i finančně podporuje polního maršála Chalífa Haftara, který bojuje proti Vládě národní jednoty (GNA) sídlící v Tripolisu a uznávané OSN a proti zbytkům Kaddáfího stoupencům. Rusko do boje nasadilo členy ruské paramilitantní Vagnerovy skupiny⁵⁷ a poskytlo Haftarovi tři miliardy US dolarů. Rusko nicméně hraje na více stran konfliktu a určitou podporu projevuje i Kaddáfího stoupencům. Lze tedy polemizovat nad tím, nakolik je pro Rusko skutečně výhodné urovnání konfliktu (Gomati 2020). Turecko stojí v Libyi za GNA a stejně jako Rusko vyslalo své vojáky do Libye (Aljazeera 2020a). Spojené státy stojí oficiálně za GNA, nicméně jejich postoj je nejednoznačný. Ostatně i Trump veřejně prohlásil, že „nevidí roli USA v Libyi“ a že Haftar zastává „důležitou roli v boji proti terorismu a zabezpečení libyjských ropných polí“ (Allahoum 2020). Za GNA oficiálně stojí také Itálie. Francie naopak podporuje Haftara (Warsaw Institute 2019a: 9–10). Objevila se i zpráva o tom, že Francie

⁵⁷ Vagnerova skupina má také trénovat Libyjskou národní armádu Chalífa Haftara (Warsaw Institute 2019a: 24). Přítomnost Vagnerovy skupiny v Libyi Kreml nejdříve odmítal (The Moscow Times 2019), později však její zapojení do konfliktu uznal. Putin pak oficiálně uvedl, že ruští žoldáci z Vagnerovy skupiny nereprezentují Rusko (The Moscow Times 2020). O propojení Vagnerovy skupiny, která působí nejen v Libyi, s Kremlem nicméně hovoří více zdrojů (The Moscow Times 2020a; Hauer 2019).

Haftara podporuje nejen diplomaticky, ale i vojensky (Allahoum 2020). Do konfliktu se snaží zapojit i Německo, které se pokusilo vést mírové rozhovory v Berlíně. Dva hlavní muži libyjského konfliktu (Chalífa Haftar a Fáiz al-Sarrádž – předseda GNA) se summitu v Berlíně i přes svoji přítomnost aktivně neúčastnili (Aljazeera 2020b).

Ve válce v Libyi lze identifikovat dvě roviny potenciální hrozby pro NATO. První je to, že názorově a zájmově rozdělený Západ ztrácí v Libyi svoji vedoucí pozici (Warsaw Institute 2019: 10). Toho využívá Rusko, které „hraje na obě strany“, přestože se kloní spíše k Haftarovi a snaží se skrze přítomnost v Libyi posílit svůj vliv na úkor Aliance. Druhá rovina se nese v duchu proxy konfliktu mezi Tureckem a Ruskem, byť obě země pojí společné ekonomické vazby. Situace v Libyi je tak srovnatelně problematická a komplexní jako ta v Sýrii. Nejzajímavějším lákadlem je pro zúčastněné bezesporu libyjský ropný průmysl a pro Evropu i bezpečnostní hledisko (terorismus, migrace). Pro Rusko je Libye důležitá i z vojenského a strategického hlediska. Nejenže Rusku umožňuje profilovat se jako „řešitel“ konfliktu⁵⁸ s mezinárodní účastí, ale také mu „nabízí možnost nasadit své jednotky na jižním křídle NATO a zajistit větší flexibilitu svým operacím ve Středomoří“ (EFIS 2020: 63).

⁵⁸ Jako mediátor konfliktu vystupující proti „západnímu utlačování“ se Rusko profiluje i v Afghánistánu, například uspořádalo vyjednání s Talibanem přímo v Moskvě v roce 2019. Rusko se zasazuje o stažení zahraničních vojenských jednotek z Afghánistánu a podle USA také finančně a vojensky podporuje Taliban (Warsaw Institute 2019).

ZÁVĚR

Po anexi Krymského poloostrova a vypuknutí války na východě Ukrajiny se nejprve v akademickém a následně i v politickém a veřejném prostoru rozběhla debata o způsobu vedení ruské zahraniční politiky. Většina odborníků se shodla na tom, že Rusko ve své zahraniční politice využívá subverzivních prostředků, avšak nepanuje shoda na tom, jak tyto aktivity nazývat. Nejednotnost se projevila vytvořením celé škály různých pojmenování. Zejména díky Severoatlantické alianci se v politických kruzích a mezi veřejností „uchytil“ pojem „hybridní válka“. Obsah pojmu a koncept hybridní války čelí kritice zejména ze strany odborné veřejnosti. I přes tuto kritiku poukazující na šíři a nejednoznačnost konceptu termín „hybridní válka“ rezonuje ve veřejném a politickém prostoru. Bez ohledu na to, zda ruské zahraničněpolitické kroky nazýváme jako *active measures*, speciální válku, válku nové generace, nový přístup k válčení či jako hybridní válku, je ze společenského i badatelského hlediska nutné se touto problematikou zabývat.

Válka na východě Ukrajiny a anexe Krymu zažehly také diskuzi o ohrožení stability evropské bezpečnosti ze strany Ruska. To se výrazně projevilo i v bezpečnostních a strategických dokumentech některých států. Proto je potřeba potenciálně subverzivním aktivitám, které Rusko projektuje do euroatlantického prostoru, věnovat dostatečnou pozornost, a to zejména z bezpečnostního hlediska. Při analýze ohrožení stability bezpečnostního prostředí euroatlantického prostoru nelze vynechat Severoatlantickou alianci, jakožto zásadního bezpečnostního hráče v této části světa. Cílem této jednopřípadové studie ruské zahraniční politiky tedy byla analýza toho, zda se v portfoliu ruské zahraniční politiky ve vztahu ke strukturám NATO objevují atributy tzv. hybridní války.

Pro naplnění cíle tohoto výzkumu bylo nutné na základě odborné literatury vymezit operacionální definici a prostředky hybridní války, na jejichž základě bylo následně možné zkoumat zahraničněpolitické kroky Ruska. Pro lepší porozumění této problematice byl také představen vývoj a kritika konceptu. Konkrétně jsem se ve studii zaměřila na období od zrodu moderní podoby tohoto konceptu na počátku třetího milénia až po současnost, čili rok 2020. Dále bylo reflektováno i odlišné pojetí konceptu hybridní války z ruské a „západní“ strany. Vzhledem k povaze této studie bylo také nutné definovat zahraniční politiku RF a zároveň to, jací aktéři ji oficiálně či neoficiálně vykonávají. Tomu odpovídá i široké spektrum použité literatury od odborných článků přes analýzy think-tanků, strategické a bezpečnostní dokumenty států až po relevantní produkty masmédií.

Operacionální definice hybridní války pro účely této studie byla definovaná následovně: *Hybridní válka je zasahování státního či nestátního aktéra do suverenity jiného aktéra (v tomto případě NATO, resp. jeho členských států) prostřednictvím využívání kombinace vojenských a nevojenských prostředků s cílem destabilizovat vnitřní struktury protivníka (ekonomické, politické, sociální), a tak dosáhnout požadovaného politického cíle* (dále viz podkapitola 2.3, s. 27–28). Jak bylo již v práci vysvětleno, v případě vztahu Ruska vůči NATO je kromě oslabení vnitřní jednoty zásadním faktorem také rozšiřování severoatlantických struktur v Evropě, zejména pak do států, které hraničí s Ruskem. Z tohoto důvodu lze ruské aktivity v aspirantských zemích považovat také za ohrožení dalšího působení Aliance.

Samotná analýza ruské zahraniční politiky a jejích prostředků vůči Severoatlantické alianci pak ukázala, že lze v tomto případě hovořit o využívání prostředků hybridní války. Tyto aktivity pak konkrétně míří na znemožnění dalšího rozšiřování členské základny NATO a na narušení vnitřní jednoty a stability Aliance. Dále se ukázalo, že ruské aktivity jsou cíleny jak na *bottom-up*, tak *top-down* procesy. V ruské zahraniční politice lze

detekovat využití jak vojenských, tak i nevojenských prostředků, které korespondují s konceptem hybridní války. Co se týče nevojenských prostředků, ty byly pro přehlednost rozděleny do tří skupin, a to na informační, ekonomické a politické.

V rámci informačních prostředků hrají nezastupitelnou roli masmédiá a jiné sdělovací prostředky, které jsou nějakým způsobem navázány na Kreml. Mezi ně patří například RT či Sputnik, ale existují i mnohé další (Zem a vek, Zvezda atd.). Ty vedou v členských i nečlenských zemích NATO protialianční dezinformační a propagandistickou kampaň. Částí ruského informačního arzenálu jsou také tzv. „trolí farmy“, které produkují škodlivé zprávy. Ty mohou být buď vyprodukované přímo v „trolí farmě“, nebo převzaté od masmédií a následně automaticky šířeny „boty“, nebo tzv. „troly“. „Trolí farmy“ by se proto daly označit za druhou ruku mediální kampaně, jejímž cílem je vykreslit Alianci jako nedemokratického agresora nebezpečného pro civilisty nebo naopak jako slabé a neakceschopné uskupení. Kampaně jsou také vedeny na podporu politiků či politických stran, které vyhovují ruským zájmům, což je úzce provázáno i s politickými prostředky. Rusko v rámci informačních operací cílí jak na ruskou diasporu, tak i na proruské extrémistické a radikální obyvatelstvo. Tím mohou být například sportovní fanoušci. Je třeba podotknout, že vlivní jednotlivci provázaní s politikou Kremlu také zastávají výsadní funkci v informačních operacích. Důležitou roli v celém procesu hrají rovněž i ruské zpravodajské služby⁵⁹, které často spolupracují s hackerskými skupinami. Jednou z nejvýraznějších je skupina ATP28 (známá pod různými názvy), ale existují i některé další. ATP28 má na kontě již mnoho kybernetických útoků na státní i soukromé objekty s vazbou na NATO.

Byť se jedná o vojenský pakt, NATO lze ohrozit i ekonomickými prostředky. Vzhledem k povaze vojenské aliance jsem se ve studii zaměřila

⁵⁹ U ruských zpravodajských služeb je třeba poznamenat, že jejich aktivity se nevztahují pouze na informační operace, ale jsou zapojeny i do ekonomických, politických a vojenských operací.

zejména na ekonomické prostředky, které se váží na bezpečnostní a strategické oblasti jednotlivých členů Aliance. Jedná se především o jejich energetickou bezpečnost, ve které hraje Rusko zásadní roli. Z tohoto důvodu jsem nevěnovala pozornost uvalení cla, embarga či sankcí, ani zmrazení aktiv a přístupu ke kapitálu, zákazu investic či jiných kapitálových toků, byť je odborná literatura uvádí jako možné ekonomické prostředky hybridní války. Rusko je významným aktérem na poli energetiky a je si toho vědomo. Využívá proto svého potenciálu a skrze jadernou energetiku a obchod s nerostnými surovinami získává stále větší vliv ve strategických odvětvích a podnicích v mnoha členských státech NATO. S nárůstem participace ruských státních gigantů na evropském trhu s plynem lze pozorovat také nárůst závislosti některých členů Aliance na ruských dodávkách plynu. Z toho vyplývá i riziko manipulace s cenami a dodávkami plynu, které se již v minulosti stalo skutečností.

Příkladem postupného nárůstu závislosti na ruském plynu budiž nově spuštěný Turkstream či kontroverzní Nord Stream 2, jenž rovněž způsobil tenze mezi členy Aliance. Proti Nord Streamu 2 nejvýrazněji vystupuje kapacitně nejsilnější člen NATO – Spojené státy. Ostatně i ekonomická spolupráce a prazvláštní vztah Turecka a Ruska je pro USA pomyslným trnem v oku. Stavba první turecké jaderné elektrárny, která má zbavit Turecko jeho téměř 100% závislosti na ruském plynu, je paradoxně pod ruským vedením. Ruský Rosatom však prorůstá do této strategické infrastruktury i jiných členů NATO. Zavřít oči nelze ani před snahou postupně zavádět restriktivní opatření na provoz tzv. severní mořské cesty. Ta se nejprve vztahovala na obchodní sféru, v roce 2019 se nicméně rozšířila i na vojenská plavidla.

Do určité míry jsou informační i ekonomické prostředky navázány na ty politické. Rusko záměrně podporuje proruské a protialianční politiky a politické strany. Může se jednat o diplomatickou či finanční podporu.

Rozporuplná je například cesta Marine Le Pen do Moskvy, kde se mimo očekávaný program osobně setkala s prezidentem Putinem. To představuje vyjádření velké diplomatické podpory ze strany Kremlu. Po její návštěvě se objevily i zprávy, které hovořily o poskytnutí financování její politické kampaně v roce 2017 První česko-ruskou bankou. Podobné příklady lze najít i v jiných zemích, a to v členských i kandidátských zemích NATO.

Z opačného hlediska se Rusko nezdráhá zasáhnout do suverenity státu ani pokusem o odstranění nežádoucích politických představitelů. Mám na mysli rok 2016a plánování státního převratu v Černé hoře spolu s atentátem na tehdejšího premiéra země, což mělo být provedeno, s nadsázkou řečeno, v „předvečer“ vstupu Černé hory do NATO. Na tomto lze demonstrovat i úsilí Ruska zamezit dalšímu rozšiřování aliančních struktur. Můžeme pozorovat i jistou míru „zoufalství“ Ruska, když chtělo zabránit vstupu Černé hory do NATO, které se projevilo osnováním takto závažného zasahování do vnitřních záležitostí státu. V takovýchto případech se Rusko „neštítí“ zapojit v Rusku založený či na Rusku závislý organizovaný zločin (tzv. RBCP). Díky jeho rozsáhlé síti dochází mimo jiné i k pašování zbraní do ostatních států, kde zbraně slouží jako podpora pro vedení subverzivních činností a „politiky jinými prostředky“. V tomto kontextu se objevily informace o propojení RBOC s plánováním státního převratu v Černé hoře.

Pokud hovoříme o využití vojenských prostředků hybridní války, je třeba brát v potaz to, že se podle některých autorů jedná o poslední fázi hybridní války. Ta nastupuje až poté, co dojde k vnitřnímu rozkladu nepřítele. K tomu podle odborné literatury došlo na Ukrajině a v Gruzii. Byť ani jedna ze zemí není členem NATO, obě země před vojenskou invazí vykazovaly zájem o zařazení do „západních“ struktur. O tom jak je pro Rusko potenciální připojení obou zemí do NATO citlivé téma, není nutné vést sáhodlouhé diskuze. Uskutečnitelnost otevřeného vojenského střetu s členskou zemí NATO však rozděluje odborné i politické kruhy.

Prozatím se Rusko omezuje na zapojení do proxy konfliktů. Ve studii jsem se zaměřila na Sýrii, kde Rusko stojí za Bašárem al-Asadem, a Libyi, kde podporuje Libyjskou národní armádu Chalífa Haftara. V rámci mého výzkumu jsem identifikovala kromě ekonomického rozměru i motivaci Ruska spojenou s rozrušením jednoty NATO a posílením svého vlivu na úkor Aliance. V Sýrii i v Libyi dochází ke střetu vojáků členů Aliance a Ruska. Nicméně může docházet taktéž ke střetu mezi členy NATO zároveň, a to proto, že se projevuje určitá nejednotnost NATO při podpoře různých stran konfliktu. To do jisté míry opět vrhá stín na akceschopnost Aliance. Toho využívá Rusko, které se prezentuje jako mediátor a „řešitel“ konfliktů a zároveň těží z nejednotnosti NATO.

Rusko se ve svých zahraničněpolitických aktivitách neomezuje pouze na použití jednoho typu výše uvedených prostředků a často jich pro dosažení konkrétního cíle do svých operací zapojuje více. Dochází tak k jejich kombinaci. S touto myšlenkou byl mimochodem koncept hybridní války na amerických univerzitách stvořen. Smíšení mnoha prostředků a vedení informačních, ekonomických i politických operací současně v mnoha případech přináší kýžené výsledky. V tomto kontextu lze poukázat na výsledky voleb v jednotlivých státech NATO. Roste totiž popularita nacionalistických a antisystémových stran, které do svých programů často zařazují protialianční rétoriku.

Vzhledem ke komplexnosti problematiky a omezenému rozsahu této studie nebylo možné zahrnout veškeré zahraničněpolitické aktivity, které odpovídají operacionální definici hybridní války. To ovšem ani nebylo jejím cílem. Předkládanou studii je tedy dozajista možné rozšířit, a to vzhledem k aktuálnosti a závažnosti zkoumané problematiky. Lze ji kupříkladu rozdělit po daných sekcích, tj. na informační, ekonomickou, politickou a vojenskou sekci, a v každé sekci následně provést hlubší analýzu.

SEZNAM LITERATURY

Adamskij, Dmitrij (2015). Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. *IFRI* (<https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/pp54adamsky.pdf>, 1. 3. 2020).

Aljazeera (2020). *Dodik's repeated calls for Republika Srpska secession raise alarm*. 18. 2. 2020 (<https://www.aljazeera.com/news/2020/02/dodik-repeated-calls-republika-srpska-secession-raise-alarm-200218134127617.html>, 25. 4. 2020).

Aljazeera (2020a). *Erdogan says two Turkish troops killed in Libya*. 25. 2. 2020 (<https://www.aljazeera.com/news/2020/02/erdogan-turkish-troops-killed-libya-200225093205268.html>, 30. 4. 2020).

Aljazeera (2020b). *Berlin summit on Libya conflict: What did world powers agree?*. 20. 1. 2020 (<https://www.aljazeera.com/news/2020/01/berlin-summit-libya-conflict-key-points-200120070222589.html>, 30. 4. 2020).

Allahoum, Ramy (2020). *Libya's war: Who is supporting whom*. *Aljazeera*. 9. 1. 2020 (<https://www.aljazeera.com/news/2020/01/libya-war-supporting-200104110325735.html>, 30. 4. 2020).

Anderson, Liz (2019). *Vulnerabilities to Russian Influence in Montenegro*. *European Values* (<https://www.kremlinwatch.eu/userfiles/vulnerabilities-to-russian-influence-in-montenegro.pdf>, 22. 4. 2020).

Aris, Ben (2019). *Russia's Nuclear Power Exports Are Booming*. *The Moscow Times*. 9. 5. 2019 (<https://www.themoscowtimes.com/2019/05/09/russias-nuclear-power-exports-are-booming-a65533>, 10. 4. 2020).

Arquilla, John – Ronfeldt, David (2001). *Networks and Netwars: The Future Terror, Crime and Militancy* (Santa Monica: RAND Corporation).

- Assenova, Margarita (2019). Russia's New Rules for Northern Sea Route Violate International Law. *Polygraph*. 12. 3. 2019 (<https://www.polygraph.info/a/fact-check-russia-claim-arctic/29817535.html>, 30. 4. 2020).
- Barkanov, Boris (2018). Natural Gas. In: Tsygankov, Andrei, *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy* (London, New York: Routledge), s. 138–152).
- Bechev, Dimitar (2019). Russia's Strategic Interests and Tools of Influence in the Western Balkans. *NATO STRATCOM Centre of Excellence* (<https://stratcomcoe.org/russias-strategic-interests-and-tools-influence-western-balkans>, 25. 4. 2020).
- Benka, Marián (2015). Členstvo v NATO ohrozuje životy našich občanov. *Zem a vek*. 12. 4. 2015 (<https://zemavek.sk/clenstvo-v-nato-ohrozuje-zivoty-nasich-obcanov/>, 8. 4. 2020).
- Berschinski, Rob (2018). The Threat Within NATO. *The Atlantic*. 7. 4. 2018 (<https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/04/nato-hungary-authoritarianism/557459/>, 25. 4. 2020).
- Bērziņš, Jānis (2014). Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy. *National Defence Academy of Latvia*. Duben 2014 (<https://sldinfo.com/wp-content/uploads/2014/05/New-Generation-Warfare.pdf>, 5. 12. 2019).
- Bērziņš, Jānis (2015). Russian New Generation Warfare is not Hybrid Warfare. In: Pabriks, Artis – Kudors, Andis, *The War in Ukraine: Lessons for Europe* (Riga: University of Latvia Press), s. 40–51.
- Bicker, Laura (2017). Was Russia involved in the US presidential election?. *BBC News*. 20. 3. 2017 (<https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-39325046/was-russia-involved-in-the-us-presidential-election>, 5. 12. 2019).

Bocse, Alexandra-Maria (2019). NATO's organizational adaptation: responding to energy security concerns. In: Ozawa, Marc, *The Alliance Five Years after Crimea: Implementing the Wales Summit Pledges* (www.jstor.org/stable/resrep23664.13, 11. 4. 2020), s. 81–90.

Colborne, Michael (2018). One of Bosnia's New Presidents May Want to Break the Country Apart. *Foreign Policy*. 9. 10. 2018 (<https://foreignpolicy.com/2018/10/09/one-of-bosnias-new-presidents-may-want-to-break-the-country-apart/>, 26. 4. 2020).

Conley, Heather – Stefanov, Ruslan (2019). The Kremlin Playbook 2. *CSIS*. March 2019 (https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/190326_KP2.pdf, 22. 4. 2020).

Connel, Mary – Evans, Ryan (2015). Russia's "Ambiguous Warfare" and Implications for the U.S. Marine Corps. *CNA* (https://www.cna.org/CNA_files/PDF/DOP-2015-U-010447-Final.pdf, 1. 3. 2020).

Coote, Bud (2018). Impact of Sanctions on Russia's Energy Sector. *Atlantic Council*. 1. 3. 2018 (<https://www.jstor.org/stable/resrep16783>, 9. 4. 2020).

CTHH (nedatováno). *Definice dezinformací a propagandy* (<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>, 8. 4. 2020).

Cygankov, Pavel (2015). Gíbridnyje vojny v 21-om veke: Socialnyje i političeskije aspekty. *Vestnik Moskovskovo universitěta: Sociologija I politologija* 4 (18), s. 253–258.

ČT24 (2014). *Slovenský hejtman Kotleba vyvěsil na úřad transparent proti NATO*. 29. 8. 2014 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1019831-slovensky-hejtman-kotleba-vyvesil-na-urad-transparent-proti-nato>, 26. 4. 2020).

ČT24 (2016). *Bosenská Republika srbská si odhlasovala kontroverzní svátek*. 26. 9. 2016 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1918679-bosenska-republika-srbska-si-odhlasovala-kontroverzni-svatek>, 25. 4. 2020).

ČT24 (2019). *V Černé Hoře padly tresty za pokus o převrat, který měl dostat k moci proruské vedení*. 9. 5. 2019 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2809637-v-cerne-hore-padly-tresty-za-pokus-o-prevrat-ktery-mel-dostat-k-moci-proruske-vedeni>, 18. 4. 2020).

ČT24 (2019a). *Makedonie oficiálně změnila název, stala se z ní Republika Severní Makedonie*. 13. 2. 2019 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2732762-makedonie-oficialne-zmenila-nazev-stala-se-z-ni-republika-severni-makedonie>, 25. 4. 2020).

ČT24 (2020). *„Kampaň končí.“ Bernie Sanders vzdal boj o prezidentskou nominaci, Biden má volnou cestu*. 8. 4. 2020 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3073766-bernie-sanders-vzdal-boj-o-prezidentskou-nominaci>, 9. 4. 2020).

Dokos, Thanos (2019). The Security Implications of Crime, Terrorism, and Trafficking. In: Valášek, Tomáš, *New Perspectives on Shared Security: NATO's Next 70 Years*. *Carnegie Europe* (https://carnegieendowment.org/files/NATO_int_final1.pdf, 27. 4. 2020), s. 51–55.

Dugin, Alexandr (2000). *Osnovy geopolitiki* (Moskva: Arktogeja-centr).

Dunai, Marton (2019). Hungary working to modify funding for Russian-built nuclear plant. *Reuters*. 25. 1. 2019 (<https://www.reuters.com/article/us-hungary-nuclearpower-financing/hungary-working-to-modify-funding-for-russian-built-nuclear-plant-idUSKCN1PJ153>, 11. 4. 2020).

DW (2017). *NATO: Russia targeted German army with fake news campaign*. 16. 2. 2017 (<https://www.dw.com/en/nato-russia-targeted-german-army-with-fake-news-campaign/a-37591978>, 8. 4. 2020).

DW (2017a). *Lithuanian authorities launch investigation into fake German rape story*. 17. 2. 2017 (<https://www.dw.com/en/lithuanian-authorities-launch-investigation-into-fake-german-rape-story/a-37608180>, 8. 4. 2020).

Ďuriš, Marián (2016). *Spojenec NATO Erdogan, ktorý chce „znásobiť moslimské potomstvo“*. *Zem a vek*. 9. 6. 2016 (<https://zemavek.sk/spojenec-nato-erdogan-ktory-chce-znasobit-moslimske-potomstvo/>, 8. 4. 2020).

EFIS (2019). *Estonian Foreign Intelligence Service Public Report 2019* (<https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport-2019-ENG-web.pdf>, 25. 3. 2020).

EFIS (2020). *Estonian Foreign Intelligence Service Public Report 2020* (<https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport-2020-en.pdf>, 25. 3. 2020).

Euromaidan Press (2018). *Russian oligarchs in Europe: soccer, churches, and working for the Kremlin*. 10. 4. 2018 (<http://euromaidanpress.com/2018/10/04/russian-oligarchs-in-europe-soccer-churches-and-working-for-the-kremlin/>, 25. 4. 2020).

European Commission (2019). *Joint communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Report on the implementation of the Action Plan Against Disinformation*. 14. 6. 2019 (https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_report_on_disinformation.pdf, 16. 12. 2019).

EUvsDisinfo (nedatováno). *About* (<https://euvsdisinfo.eu/about/>, 9. 4. 2020).

Fabian, Sandor (2019). *The Russian hybrid warfare strategy – neither Russian nor strategy*. *Defence & Security Analysis* 35 (3), s. 308–325.

Fireeye (2014). *APT28: A Window Into Russia's Cyber Espionage Operations?* (<https://www.fireeye.com/content/dam/fireeye-www/global/en/current-threats/pdfs/rpt-apt28.pdf>, 7. 4. 2020).

Fireeye (2017). *APT28: At the Center of the Storm* (<https://www.fireeye.com/current-threats/apt-groups/rpt-apt28.html>, 6. 4. 2020).

Fjodorov, Jurij (2017). Válka na Východní Ukrajině. In: Šír, Jan a kol., *Ruská agrese proti Ukrajině* (Praha: Karolinum), s. 114–136.

Freidheim, Rolf – Rodriguez, Belen Carrasco – Gallagher, John (2019). Robotrolling 2019/3. *NATO STRATCOM Centre of Excellence*. 3. 9. 2019 (<https://www.stratcomcoe.org/robotrolling-20193>, 9. 4. 2020).

Freidheim, Rolf – Sant, Kristina – Paramonova, Marina (2020). Robotrolling 2020/1. *NATO STRATCOM Centre of Excellence*. 26. 2. 2020 (<https://www.stratcomcoe.org/robotrolling-20201>, 7. 4. 2020).

Freedman, Lawrence (2014). Ukraine and the Art of Limited War. *Survival* 56 (6), s. 7–38.

Fridman, Ofer (2017). The Danger of „Russian Hybrid Warfare“. *Cicero Foundation Great Debate Paper* 17 (05).

Fridman, Ofer (2017a). Old Wine in a New Bottle: The Cold-War Origins of the Concept of Gíbridnaya vojna. In: Rotaru, Vasile – Troncota, Miruna, *Russia and the Former Soviet Space: Instrumentalizing Security, Legitimizing Intervention* (Cambridge: Cambridge Scholars Publishing), s. 96–123.

Fridman, Ofer (2018). *Russian „Hybrid Warfare“: Resurgence and Politicization* (Oxford University Press: New York).

Gadzo, Mersiha – Karcic, Harun (2019). Bosnia as the new 'battleground' between NATO and Russia. *Aljazeera*. 7. 7. 2019 (<https://www.aljazeera.com/indepth/features/bosnia-battleground-nato-russia-190627202133942.html>, 25. 4. 2020).

Galeotti, Mark (2014). The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War. *In Moscow's Shadows* 6. 7. 2014 (<https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>, 1. 3. 2020).

Galeotti, Mark (2016). Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia's 'new way of war'?. *Small Wars & Insurgencies* 27 (2), s. 282–301.

Galeotti, Mark (2016a). Putin's Hydra: Inside Russia's Intelligence Services. *European Council on Foreign Relations*. 11. 5. 2016 (https://www.ecfr.eu/page/-/ECFR_169_PUTINS_HYDRA_INSIDE_THE_RUSSIAN_INTELLIGENCE_SERVICES_1513.pdf, 5. 4. 2020).

Galeotti, Mark (2017). Russian intelligence is at (political) war. *Nato Review*. 12. 5. 2017 (<https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/05/12/russian-intelligence-is-at-political-war/index.html>, 15. 3. 2020).

Galeotti, Mark (2017a). Crimintern: How The Kremlin Uses Russia's Criminal Network in Europe. *European Council on Foreign Relations*. 18. 4. 2017 (https://www.ecfr.eu/page/-/ECFR208_-_CRIMINTERM_HOW_RUSSIAN_ORGANISED_CRIME_OPERATES_IN_EUROPE02.pdf, 15. 3. 2020).

Galeotti, Mark (2017b). Controlling Chaos: How Russia manages its political war in Europe. *European Council on Foreign Relations*. 1. 9. 2017 (https://www.ecfr.eu/page/-/ECFR228_-_CONTROLLING_CHAOS1.pdf, 15. 3. 2020).

Galeotti, Mark (2018). The mythical 'Gerasimov Doctrine' and the language of threat. *Critical Studies on Security* 7 (2), s. 157–161.

Galeotti, Mark (2019). *Russian Political War: Moving Beyond the Hybrid* (Routledge: London).

- Gerasimov, Valerij (2013). Cennost' nauky v predviděni: Novye vyzovy trebujut pereosmyslit' formy i spasoby bojevych dějstvij. *Voenno-promyšlennyj kurjor*. 26. 2. 2013 (<https://vpk-news.ru/articles/14632>, 1. 3. 2020).
- Gerejchanova, Ajsel (2019). Putin nazval ugrozoi dlja bezopasnosti strany približenije NATO k granicam RF. *Rassijskaja Gazeta*. 3. 12. 2019 (<https://rg.ru/2019/12/03/putin-nazval-ugrozoi-dlia-bezopasnosti-strany-priblizhenie-nato-k-granicam-rf.html>, 20. 3. 2020)
- Giles, Keir (2016). Continuity and Innovation in Russia's Way of War. *CSIS*. 11. 5. 2016 (<https://www.csis.org/events/continuity-and-innovation-russias-way-war>, 10. 3. 2020).
- Giles, Keir (2016a). Handbook of Russian Information Warfare. *NATO Defense College*. 23. 11. 2016 (<http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=995>, 11. 4. 2020).
- Goldthau, Andreas (2015). Addressing the Russian Energy Challenge: Why Regulation Trumps Geopolitics. *German Marshall Fund of the United States*. 1. 12. 2015 (www.jstor.org/stable/resrep18817, 9. 4. 2020).
- Gomati, Anas (2020). Russia's Role in the Libyan Civil War Gives It Leverage Over Europe. *Foreign Policy*. 18. 1. 2020 (<https://foreignpolicy.com/2020/01/18/russia-libyan-civil-war-europe/>, 30. 4. 2020).
- Günter, Maik (2019). What Nord Stream 2 means for Europe. *Atlantic Council*. 5. 11. 2019 (<https://atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/what-nord-stream-2-means-for-europe/>, 11. 4. 2020).
- Hansen, Flemming (2017). *Russian Hybrid Warfare: A Study of Disinformation* (Copenhagen: DIIS).

Harper, Jo (2020). The unclear future of Nord Stream 2, Russia's controversial gas pipeline. *DW*. 17. 2. 2020 (<https://www.dw.com/en/the-unclear-future-of-nord-stream-2-russias-controversial-gas-pipeline/a-52357665>, 11. 4. 2020).

Hauer, Neil (2019). The Rise and Fall of a Russian Mercenary Army. *Foreign Policy*. 6. 10. 2019 (<https://foreignpolicy.com/2019/10/06/rise-fall-russian-private-army-wagner-syrian-civil-war/>, 1. 5. 2020).

HM Government (2015). *National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: A Secure and Prosperous United Kingdom* (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/555607/2015_Strategic_Defence_and_Security_Review.pdf, 16. 12. 2019).

HM Government (2020). *UK condemns Russia's GRU over Georgia cyber-attacks*. 20. 2. 2020 (<https://www.gov.uk/government/news/uk-condemns-russias-gru-over-georgia-cyber-attacks>, 6. 4. 2020).

Hoffman, Frank (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars* (Arlington: Potomac Institute for Policy Studies).

Huber, Thomas (2002). *Compound Warfare: That Fatal Knot* (Fort Leavenworth: U.S. Army Command & General Staff College, Combat Studies Institute).

Hunter, Eve – Pernik, Piret (2015). *The Challenges of Hybrid Warfare* (Tallinn: International Centre for Defence and Security).

Chee, Foo Yun – de Carbonnel, Alissa (2018). EU ends antitrust case against Gazprom without fines. *Reuters*. 24. 5. 2018 (<https://uk.reuters.com/article/uk-eu-gazprom-antitrust/eu-ends-antitrust-case-against-gazprom-without-fines-idUKKCN1IP1K4>, 9. 4. 2020).

Chekov, Alexander – Makarycheva, Anna – Solomentseva, Anastasia – Suchkov Maxim – Sushentsov, Andrey. (2019). War of the Future: A View from Russia. *Survival* 61(6), s. 25–48.

Chivvis, Christopher (2017). Understanding Russian "Hybrid Warfare" And What Can Be Done About It. *RAND Corporation* (<https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT468.html>, 8. 4. 2020).

Chrolenko, Alexander (2020). Vporu samich zašhišhat'. Vojennyje NATO trebujut ot Baltii zaboty i lekarstv. *Sputnik News Latvia*. 28. 3. 2020 (<https://lt.sputniknews.ru/columnists/20200328/11731717/Vporu-samikh-zaschischat-Voennye-NATO-trebuyut-ot-Baltii-zaboty-i-lekarstv.html>, 8. 4. 2020).

Chrolenko, Alexander (2020a). Směny ne budět: koronavirus atakujet floty i armii Zapada. *Sputnik News Latvia*. 10. 4. 2020 (<https://lt.sputniknews.ru/columnists/20200410/11851505/Smeny-ne-budet-koronavirus-atakuet-floty-i-armii-Zapada.html>, 10. 4. 2020).

Intsights (2019). *Russia's Most Dangerous Cyber Threat Groups* (<http://wow.intsights.com/rs/071-ZWD-900/images/RussianAPTs.pdf>, 6. 4. 2020).

Johnson, Robert (2018). Hybrid War and Its Countermeasures: A Critique of the Literature. *Small Wars & Insurgencies* 29 (1), s. 141–163.

Jonsson, Oscar – Seely, Robert (2015). Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine. *Journal of Slavic Military Studies* 28 (1), s. 1–22.

Jonsson, Oscar (2019). *The Russian Understanding of War: Blurring The Lines Between War And Peace* (Washington DC: Georgetown University Press).

Karber, Phillip (2015). *The Russian Military Forum: Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond*. 10. 3. 2015 (<https://www.csis.org/events/russian-military-forum-russias-hybrid-war-campaign-implications-ukraine-and-beyond>, 26. 3. 2020).

Kirchick, James (2019). Is Hungary becoming a rogue state in the center of Europe?. *Brookings*. 7. 1. 2019 (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/01/07/is-hungary-becoming-a-rogue-state-in-the-center-of-europe/>, 25. 4. 2020).

Kissinger, Henry (2016). *Uspořádání světa: Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha* (Praha: Prostor).

Kofman, Michael (2016). Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts. *War on the Rocks*. 11. 3. 2016 (<https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>, 1. 3. 2020).

Konyshev, Valerij – Sergunin, Alexander (2018). Military. In: Tsygankov, Andrei, *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy* (London, New York: Routledge), s. 168–181.

Koseoglu, Sinem (2020). Russia, Turkey begin joint patrols along Syria's M4 highway. *Aljazeera*. 15. 3. 2020 (<https://www.aljazeera.com/news/2020/03/syria-war-russia-turkey-joint-patrols-m4-highway-200315092148588.html>, 24. 3. 2020).

Koval, Ilya (2019). Narva: The EU's 'Russian' city. *DW*. 26. 5. 2019 (<https://www.dw.com/en/narva-the-eus-russian-city/a-48878744>, 12. 4. 2020).

Kremlin Watch (nedatováno). *About Us* (<https://www.kremlinwatch.eu/#about-us>, 9. 4. 2020).

Krzak, Andrzej (2018). Wars of the future in Russian – hybrid, sociological and psychological war in view of the Ukrainian conflict. *Internal Security Review* 10 (18), s. 221–243.

Kupchan, Charles (2019). NATO Is Thriving in Spite of Trump: Adversity Has Made the Alliance Stronger. *Foreign Affairs*. 20. 3. 2019 (<https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-03-20/nato-thriving-spite-trump>, 7. 4. 2020).

Kurfürst, Jaroslav (2018). *Příběh ruské geopolitiky: Jak se ruská myšlenka zmocnila více než šestiny světa* (Praha: Karolinum).

ĽS Naše Slovensko (nedatováno). *Anti NATO* (<http://www.naseslovensko.net/kategoria/nase-nazory/anti-nato/>, 25. 4. 2020).

Nemeth, William (2002). *Future War and Chechnya: A Case of Hybrid Warfare* (Monterey: Naval Postgraduate School).

MacDonald, Bryan (2016). NATO's Warsaw Summit suggests US-led military bloc is divided. *RT*. 11. 7. 2016 (<https://www.rt.com/op-ed/350641-natos-warsaw-summit-us/>, 25. 4. 2020).

Magda, Jevgen (2016). Gibridnaja agresija Rossii v Ukraine: uroky djla Evropy. *Vostok Evropy* 2 (2), s. 85–95.

Mattis, James – Hoffman, Frank (2005). Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. *USNI Proceedings*. Listopad 2005 (<https://www.usni.org/magazines/proceedings/2005/november/future-warfare-rise-hybrid-wars>, 10. 2. 2020).

McKernan, Bethan – Sabbagh, Dan (2020). Nato expresses 'full solidarity' with Turkey over Syria airstrikes. *The Guardian*. 28. 2. 2020 (<https://www.theguardian.com/world/2020/feb/28/nato-turkey-syria-airstrikes-russia-un-jens-stoltenberg>, 24. 3. 2020).

Michta, Andrew (2014). NATO's Eastern Front. *CSCI Global Forcast 2015*, s. 45–47.

Miller, Michael (2015). *Hybrid Warfare: Preparing For Future Conflict* (Maxwell: Air War Colledge).

Ministerstvo obrany ČR (2017). *Obranná strategie České republiky* (Praha: VHÚ Praha).

Ministerstvo obrany RF (2019). *Načalnik Generalnovo štaba Vooruženych Sil Rossijskoj Federacii general armiji Valerij Gerasimov vstretilsja s predstaviteľjami vojenno-diplomatičeskovo korpusa akkreditovannymi v Rossii*. 18. 12. 2019 (https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12267331@egNews), 20. 3. 2020.

Ministerstvo obrany USA (2005). *National Defence Strategy of The Unites States of America* (<https://archive.defense.gov/news/Mar2005/d20050318nds1.pdf>, 10. 2. 2020).

Mišík, Matúš (2012). Crisis as Remedy? The 2009 Gas Crisis and Its Influence on the Increase of Energy Security within Visegrad Group Countries. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, 21 (1–2), s. 56–72.

MOD Georgia (nedatováno). *NATO–Georgia Cooperation* (<https://mod.gov.ge/en/page/38/nato-georgia-cooperation>, 6. 4. 2020).

MOFA Norway (2015). *Global security challenges in Norway's foreign policy: Terrorism, organised crime, piracy and cyber threats* (<https://www.regjeringen.no/contentassets/bdf4bd40d57d4dc79409de87419a2217/en-gb/pdfs/stm201420150037000engpdfs.pdf>, 28. 2. 2020).

Montague, James (2019). Macedonia's ultra-important referendum. *Politico*. 19. 4. 2019 (<https://www.politico.eu/article/macedonias-ultra-important-referendum-greece-football-thessaloniki-ivan-savvidis/>, 25. 4. 2020).

(MZV RF) Ministerstvo inostrannych děl Rossijskoj Federacii (1993). *Konstucija Rossijskoj Federacii* (https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/571508, 16. 3. 2020).

(MZV RF) Ministerstvo inostrannych děl Rossijskoj Federacii (2015). *Vojennaja doktrina Rossijskoj federacii* (https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/976907, 30. 3. 2020).

(MZV RF) Ministerstvo inostrannych děl Rossijskoj Federacii (2016). *Koncepcija vněšněj politiky Rossijskoj federacii* (https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, 16. 3. 2020).

NATO (2009). *Multiple Futures Project: Navigating towards 2030* (https://www.act.nato.int/images/stories/events/2009/mfp/20090503_MFP_finalrep.pdf, 8. 2. 2020).

NATO (2010). *Bi-SC Input To a New NATO Capstone Concept For The Military Contribution To Countering Hybrid Threats* (http://www.act.nato.int/images/stories/events/2010/20100826_bi-sc_cht.pdf, 8. 2. 2020).

NATO (2014). *North Atlantic Council statement on the situation in Ukraine*. 2. 5. 2014 (https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_107681.htm, 5. 12. 2019).

NATO (2014a). *Wales Summit Declaration*. 5. 9. 2014 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, 10. 12. 2019).

NATO Review (2014). *Hybrid war - hybrid response?*. 1. 7. 2014 (<https://www.nato.int/docu/review/articles/2014/07/01/hybrid-war-hybrid-response/index.html>, 15. 12. 2019).

NATO (2016). *Warsaw Summit Communiqué*. 9. 7. 2016 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm#russia, 28. 2. 2020).

NATO (2017). *Relations with Montenegro (Archived)*. 14. 12. 2017 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49736.htm, 22. 4. 2020).

NATO (2018). *Brussels Summit Declaration*. 11. 7. 2018 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?selectedLocale=en, 28. 2. 2020).

NATO (2019). *London Declaration*. 4. 12. 2019 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm?selectedLocale=en, 28. 2. 2020).

NATO (2019a). *Relations With Russia*. 5. 8. 2019 (https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm, 5. 4. 2020).

NATO (2019b). *Relations With Georgia*. 26. 3. 2019 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm, 6. 4. 2020).

NATO (2019c). *NATO will defend itself*. 29. 8. 2019 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_168435.htm?selectedLocale=en, 6. 4. 2020).

NATO (2020). *Relations with Bosnia and Herzegovina*. 3. 2. 2020 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm, 18. 4. 2020).

NCCIC – FBI (2016). *Grizzly Steppe – Russian Malicious Cyber Activity*. 29. 12. 2016 (https://www.us-cert.gov/sites/default/files/publications/JAR_16-20296A_GRIZZLY%20STEPPE-2016-1229.pdf, 7. 4. 2020).

Obama, Barack (2014). Statement by the President on Ukraine. *The White House President Barack Obama*. 17. 3. 2014 (<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/17/statement-president-ukraine>, 5. 12. 2019).

OSN (2014). *Security Council Fails to Adopt Text Urging Member States Not to Recognize Planned 16 March Referendum in Ukraine's Crimea Region*. 15. 3. 2014 (<https://www.un.org/press/en/2014/sc11319.doc.htm>, 5. 12. 2019).

OSN (2014a). *General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not to Recognize Changes in Status of Crimea Region*. 27. 3. 2014 (<https://www.un.org/press/en/2014/ga11493.doc.htm>, 5. 12. 2019).

Pankovski, Marco (2020). North Macedonia. In: Víchová, Veronika, *Assessment of the Kremlin's Malign Influence in Bosnia and Herzegovina, Montenegro and North Macedonia. European Values* (<https://www.kremlinwatch.eu/userfiles/assessment.pdf>, 25. 4. 2020).

Pavel, Petr (2018). *Hybridní válka - nový způsob válčení nebo prázdný pojem?*. [konference] 13. 12. 2018 (Praha: Univerzita Karlova).

Petro, Nicolaj (2018). The Russian Orthodox Church. In: Tsygankov, Andrei, *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy* (London, New York: Routledge), s. 217–232.

Phelan, Pat (2011). Fourth Generation Warfare and its Challenges for the Military and Society. *Defence Studies* 11 (1), s. 96–119.

Pifer, Steven (2019). NATO's Ukraine challenge: Ukrainians want membership, but obstacles abound. *Brookings*. 6. 6. 2019 (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/06/06/natos-ukraine-challenge/>, 6. 4. 2020).

Pomerantsev, Peter (2014). How Putin Is Reinventing Warfare. *Foreign Policy*. 5. 5. 2014 (<https://foreignpolicy.com/2014/05/05/how-putin-is-reinventing-warfare/>, 1. 3. 2020).

Prezident Rossiji (2010). *Voennaja doktrina Rossijskoj federacii* (<http://kremlin.ru/supplement/461>, 30. 3. 2010).

- Putin, Vladimír (2005). Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation. *Kremlin*. 25. 4. 2005 (<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, 5. 12. 2019).
- Putin, Vladimír (2014). Address by President of the Russian Federation. *Kremlin*. 18. 3. 2014 <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>, 5. 12. 2019).
- Qiao, Liang – Wang, Xiangsui (1999). *Unrestredted Warfare* (Peking: PLA Literature and Arts Publishing House).
- Rácz, András (2015). *Russia's hybrid war in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist* (Helsinki: FIIA).
- Rada bezpečnosti RF (2020). *Sostav Sověta Bezopasnosti Rossijskoj Federacii* (<http://www.scrf.gov.ru/council/composition/>, 14. 3. 2020).
- Radin, Andrew (2017). *Hybrid Warfare in the Baltics: Threats and Potencial Responses* (Santa Monica: RAND Corporation).
- Rapnouil, Manuel – Shapiro, Jeremy (2017). Marine Le Pen's Bait-and-Switch Foreign Policy. *Foreign Policy*. 19. 4. 2017 (<https://foreignpolicy.com/2017/04/19/marine-le-pens-bait-and-switch-foreign-policy/>, 26. 4. 2020).
- Rauta, Vladimir (2019). Towards a typology of non-state actors in 'hybrid warfare': proxy, auxiliary, surrogate and affiliated forces. *Cambridge Review of International Affairs* (<https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1656600>, 15. 5. 2020).
- Renz, Bettina – Smith, Hanna eds. (2016). *After 'Hybrid Warfare', What Next? – Understanding and Responding to Contemporary Russia* (Helsinki: Prime Minister's Office).

Rondeaux, Candace (2020). NATO Is in Denial About the Risk of War Between Turkey and Russia. *World Politics Review*. 6. 3. 2020 (<https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28583/for-nato-turkey-russia-war-is-a-nightmare-scenario>, 23. 3. 2020).

Rosatom (nedatováno). *International Relations* (<https://www.rosatom.ru/en/about-us/international-relations/>, 11. 4. 2020).

RT (2014). *Tanks, troops, jets: NATO countries launch full-scale war games in Baltic*. 9. 6. 2014 (<https://www.rt.com/news/164772-saber-strike-exercise-nato/>, 10. 4. 2020).

RT (2014a). *NATO destabilizing Baltic by stationing nuke-capable aircraft – Moscow*. 1. 12. 2014 (<https://www.rt.com/news/210383-nato-baltic-troops-russia/>, 10. 4. 2020).

RT (2015). *'Unprecedented & dangerous step': Russia slams NATO troop build-up*. 2. 4. 2015 (<https://www.rt.com/news/246321-russia-nato-troops-border/>, 10. 4. 2020).

RT (2016). *Czech president wants referendum on EU & NATO membership*. 1. 7. 2016 (<https://www.rt.com/news/349149-zeman-eu-czech-referendum/>, 22. 4. 2020).

RT (2019). *'Warn him of consequences': Czech president wants to WALK BACK Kosovo recognition, US takes notice*. 11. 9. 2019 (<https://www.rt.com/news/468615-czech-president-walkback-kosovo-serbia/>, 22. 4. 2020).

Salvo, David – de Leon, Stephanie (2018). Russia's Efforts to Destabilize Bosnia and Herzegovina. *German Marshall Fund of the United States* (www.jstor.org/stable/resrep18769, 25. 4. 2020).

Sanger, David (2020). Same Goal, Different Playbook: Why Russia Would Support Trump and Sanders. *The NY Times*. 22. 2. 2020 (<https://www.nytimes.com/2020/02/22/us/politics/russia-election-meddling-trump-sanders.html>, 6. 4. 2020).

Serwer, Daniel – Vukovič, Siniša (2016). This Is What It Looks Like When Russia Really Wants to Mess With Your Election. *Foreign Policy*. 8. 11. 2016 (<https://foreignpolicy.com/2016/11/08/this-is-what-it-looks-like-when-russia-really-wants-to-mess-with-your-election/>, 18. 4. 2020).

SHAPE NATO (nedatováno). *Defender–Europe* 20 (<https://shape.nato.int/defender-europe>, 8. 4. 2020).

Sputnik News (2015). *NATO Military Buildup 'Washes Out Structure of Global Security'*. 22. 12. 2015 (<https://sputniknews.com/military/201512221032157940-nato-russia-threat/>, 9. 4. 2020).

Sputnik News (2016). *NATO Creeping Toward Russian Borders Citing Alleged Threat From Moscow*. 22. 12. 2016 (<https://sputniknews.com/military/201612221048859350-nato-russia-threat/>, 8. 4. 2020).

Sputnik News (2017). *NATO Builds Up Presence in Poland Despite Lack of Real Threat From Russia*. 14. 10. 2017 (<https://sputniknews.com/analysis/201710141058223920-nato-poland-threat-russia/>, 8. 4. 2020).

Sputnik News (2020). *Despite Tens of Billions of Euros in Spending, German Troops Have to Train With Pretend Puma Panzers*. 28. 1. 2020 (<https://sputniknews.com/military/202001281078162594-despite-tens-of-billions-of-euros-in-spending-german-troops-have-to-train-with-pretend-puma-panzers/>, 8. 4. 2020).

Sputnik News (2020a). *Not Ready for Bioweapons? Certain NATO Countries' Troops Failed to Prevent Coronavirus Infections*. 29. 3. 2020 (<https://sputniknews.com/military/202003291078751899-not-ready-for-bioweapons-certain-nato-countries-troops-failed-to-prevent-coronavirus-infections/>, 8. 4. 2020).

Sputnik News Česká republika (2019). *Zeman znepokojil další neziskovku. Označuje NATO za válečné štváče a primitivní troglodyty*. 18. 2. 2019 (<https://cz.sputniknews.com/ceskarepublika/201902189237624-Zeman-znepokojil-dalsi-neziskovku-oznacuje-NATO-za-valecne-stvace-a-primitivni-troglodyty/>, 22. 4. 2020).

Sputnik News Estonia (nedatováno). *Těma: Narva – samyj ruskij gorod Estonii* (https://ee.sputniknews.ru/trend/russkaja_narva/, 15. 4. 2020).

Sputnik News Estonia (2016). *Prezident Čechii chočet provesti referendum po členstvu v ES i NATO*. 1. 7. 2016 (<https://ee.sputniknews.ru/politics/20160701/2406006.html>, 22. 4. 2020).

Sputnik News Estonia (2017). *Muzykalno-voennyj sezon kurorta Narva-Jyezuu*. 20. 7. 2017 (<https://ee.sputniknews.ru/politics/20170719/6507786/muzykaljno-voenyj-sezon-kurorta-narva-jyesu.html>, 26. 4. 2020).

Sputnik News Estonia (2018). *„Drug Putina“ byl izbran prezidentom Čechii*. 27. 1. 2018 (https://ee.sputniknews.ru/world_news/20180127/9040249/Drug-Putin-byl-izbran-prezident-chehija.html, 22. 4. 2020).

Sputnik News Latvia (2019). *Pjányje i beznakazannyje: počemu žitěli Baltii těrpyát vychodki soldat NATO*. 29. 3. 2019 (<https://lt.sputniknews.ru/baltics/20190329/8658571/Pyanye-i-beznakazannyje-pochemu-zhiteli-Baltii-terpyat-vykhodki-soldat-NATO.html>, 8. 4. 2020).

Sputnik News Latvia (2019a). *V Litve voennoslužaschaja iz Čechii postradala ot vzryva granaty*. 5. 3. 2019 (<https://lt.sputniknews.ru/incidents/20190305/8529765/V-Litve-voennosluzhaschaya-iz-Chekhii-postradala-ot-vzryva-granaty.html>, 8. 4. 2020).

Sputnik News Latvia (2020). *Soldaty NATO stali „golovnoj bolju“ dja žitělej Litvy, pišut SMI*. 14. 4. 2020 (<https://lt.sputniknews.ru/politics/20200414/11870527/Soldaty-NATO-stali-golovnoy-bolyu-dlya-zhiteley-Litvy-pishut-SMI.html>, 14. 4. 2020).

StopFake (nedatováno). *O nás* (<https://www.stopfake.org/cz/o-nas-2/>, 9. 4. 2020).

StopFake (2018). *Dezinformace odhalené projektem StopFake 2014-2017: narativy a zdroje*. 20. 9. 2018 (<https://www.stopfake.org/cz/dezinformace-odhalene-projektem-stopfake-2014-2017-narativy-a-zdroje/>, 9. 4. 2020).

STRATCOM Center of Excellence (2020). *Publications* (<https://www.stratcomcoe.org/publications>, 20. 2. 2020).

Strokan, Mikhail – Taylor, Brian (2018). Intelligence. In: Tsygankov, Andrei, *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy* (London, New York: Routledge), s. 153–167).

Šír, Jan (2017). Krym v rusko-ukrajinských vztazích. In: Šír, Jan a kol., *Ruská agrese proti Ukrajině* (Praha: Karolinum), s. 31–59.

Tamkin, Emily (2017). The Real Russian Threat to Central Eastern Europe. *Foreign Policy*. 30. 3. 2017 (<https://foreignpolicy.com/2017/03/30/the-real-russian-threat-to-central-eastern-europe-2/>, 6. 4. 2020).

The Economist (2018). *The world relies on Russia to build its nuclear power plants*. 2. 8. 2018 (<https://www.economist.com/europe/2018/08/02/the-world-relies-on-russia-to-build-its-nuclear-power-plants>, 11. 4. 2020).

The Independent (2017). *Nato accuses Sputnik News of distributing misinformation as part of 'Kremlin propaganda machine'*. 11. 2. 2017 (<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/sputnik-news-russian-government-owned-controlled-nato-accuses-kremlin-propaganda-machine-a7574721.html>, 8. 4. 2020).

The Moscow Times (2019). *Libya Slams Russian Intervention: 'Wherever Wagner Goes Destruction Happens'*. 11. 11. 2019 (<https://www.themoscowtimes.com/2019/11/11/wherever-wagner-goes-destruction-happens-libya-slams-russian-intervention-a68114>, 1. 5. 2020).

The Moscow Times (2020). *Russians Fighting in Libya Do Not Represent the State, Putin Says*. 11. 1. 2020 (<https://www.themoscowtimes.com/2020/01/11/russians-fighting-in-libya-do-not-represent-the-state-putin-says-a68866>, 30. 4. 2020).

The Moscow Times (2020a). *Libya Blames Chemical Attack on Kremlin-Linked Wagner Mercenary Group*. 24. 4. 2020 (<https://www.themoscowtimes.com/2020/04/24/libya-blames-chemical-attack-on-kremlin-linked-wagner-mercenary-group-a70092>, 1. 5. 2020).

The XX Committee (2014). *How Russia Wages Special War Against NATO and the EU*. 14. 8. 2014 (<https://20committee.com/2014/08/14/how-russia-wages-special-war-against-nato-and-the-eu/>, 1. 3. 2020).

TSOUA (nedatováno). *Gas Transmission System Operator of Ukraine: Characteristics* (<https://tsoua.com/en/possibilities-gts/>, 12. 4. 2020).

Tuck, Chris (2017). *Hybrid War: The Perfect Enemy. Defence-In-Depth*. 25. 4. 2017 (<https://defenceindepth.co/2017/04/25/hybrid-war-the-perfect-enemy/>, 7. 4. 2020).

US Embassy in Estonia (2016). *Security Message for U.S. Citizens: Planned Demonstration against NATO*. 10. 9. 2016 (<https://ee.usembassy.gov/security-message-u-s-citizens-planned-demonstration-nato-saturday-september-10-2016/>, 15. 4. 2020).

Várenyiová, Iveta – Fischer, Dušan (2017). Slovakia. In: Smoleňová, Ivana – Chrzová, Barbora, *United We Stand, Divided We Fall: The Kremlin's Leverage in the Visegrad Countries* (http://www.pssi.cz/download/docs/491_publication-united-we-stand-divided-we-fall.pdf, 25. 4. 2020), s. 27–31.

Vasserman, Anatolij (2017). Pamjatka djla latyšek: pered tem kak otkazat' soldatu NATO, podumaj dvaždy. *Sputnik News Latvia*. 20. 6. 2017 (<https://lv.sputniknews.ru/columnists/20170620/5093872/anatolij-vasserman-pamjatka-latyshkam-pribytie-soldat-nato.html>, 8. 4. 2020).

Walker, Shaun (2017). Putin welcomes Le Pen to Moscow with a nudge and a wink. *The Guardian*. 24. 3. 2017 (<https://www.theguardian.com/world/2017/mar/24/putin-welcomes-le-pen-to-moscow-with-a-nudge-and-a-wink>, 26. 4. 2020).

Walker, Shaun – Willsher, Kim (2017). Putin tells Le Pen Russia has no plans to meddle in French election. *The Guardian*. 24. 3. 2017 (<https://www.theguardian.com/world/2017/mar/24/vladimir-putin-hosts-marine-le-pen-in-moscow>, 26. 4. 2020).

Warsaw Institute (2019). *Taliban's Visit to Moscow Comes As Part of Russia's Afghan Intrigue*. 28. 5. 2019 (<https://warsawinstitute.org/talibans-visit-moscow-comes-part-russias-afghan-intrigue/>, 30. 4. 2020).

Warsaw Institute (2019a). *Civil War in Libya: Russian Goals and Policy*. 30. 4. 2019 (<https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2019/04/Civil-War-in-Libia-Russian-Goals-and-Policy-Special-Report-Warsaw-Institute.pdf>, 30. 4. 2020).

Warsaw Institute (2019b). *Russia Imposes Foreign Sailing Restrictions on Northern Sea Route*. 8. 3. 2020 (<https://warsawinstitute.org/russia-imposes-foreign-sailing-restrictions-northern-sea-route/>, 28. 4. 2020).

Warsaw Institute (2020). *Russia's Economy Is Becoming Heavily Dependent on Hydrocarbons*. 24. 2. 2020 (<https://warsawinstitute.org/russias-economy-becoming-heavily-dependent-hydrocarbons/>, 10. 5. 2020).

World Population Review (2020). *Estonia Population 2020*. 17. 2. 2020 (<https://worldpopulationreview.com/countries/estonia-population/>, 12. 4. 2020).

World Population Review (2020a). *Latvia Population 2020*. 17. 2. 2020 (<https://worldpopulationreview.com/countries/latvia-population/>, 12. 4. 2020).

World Population Review (2020b). *Lithuania Population 2020*. 17. 2. 2020 (<https://worldpopulationreview.com/countries/lithuania-population/>, 12. 4. 2020).

Zem a vek (2019). „*Ochranca demokracie*“ NATO má kontinuitu aj s Treťou ríšou. 4. 12. 2019 (<https://zemavek.sk/ochranca-demokracie-nato-ma-kontinuitu-aj-s-tretou-risou/>, 8. 4. 2020).

Zem a vek (2019a). NATO bude nacvičovať „*násilný vpád*“ na územie nepriateľského štátu. 29. 11. 2019 (<https://zemavek.sk/nato-bude-nacvicovatnasilny-vpad-na-uzemie-nepriatelskeho-statu/>, 8. 4. 2020).

Ziegler, Charles (2018). Diplomacy. In: Tsygankov, Andrei, *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy* (London, New York: Routledge), s. 123–137).

RESUME

This diploma thesis deals with the concept of hybrid warfare which is currently resonating within the society and is often being associated with the foreign policy of the Russian Federation. In connection with that, the matter of security of the Euro-Atlantic area is being discussed. Also, in view of the fact that hybrid warfare is a publicly discussed topic, it is desirable to devote to it from the research and social points of view. Therefore, the objective of this one-case study was to analyse whether the attributes of the so called hybrid warfare appear in the Russian foreign policy towards to The North Atlantic Treaty Organization, as the main player of Euro-Atlantic security.

Although the term “hybrid warfare” is popular within the political and public spheres, academics and researchers are rather more critical about it. On that account, the first part of this study explains the roots, development and the critics of the concept. Within its existence, the concept went through a significant change. Created as a general concept of a mix of war means, the concept was remoulded to the Russian foreign policy after the Ukraine crises. This part also points out the difference between “western” and Russian perspectives towards the concept. More importantly, it contains the operational definition of the hybrid warfare concept, which is used for the purposes of the study. The second part of the thesis is related to the definition and the players of the Russian foreign policy. There is an important role of the Russian president alongside with the Russian intelligence services, army, the Orthodox Church and the large state companies.

The third part is a study of the Russian foreign policy steps towards NATO. It is important to mention that the means of hybrid warfare are miscellaneous – military and non-military. For better understanding,

the non-military means are because of their diversity divided into three sections – information, economic and political ones. The study has shown that Russia uses a wide range of different foreign policy tools when approaching NATO's existence. It applies various tools which were recognized as the means of hybrid warfare. These means are rather of subversive nature as they aim to undermine NATO's status and integrity. It is important to mention that NATO's security and existence do not have to be threaten only via information, economic, political and military attacks on NATO itself. Subversive actions are led also towards potential states of candidacy and countries included in NATO's Membership Action Plan to prevent enlargement of NATO.